

NYKŠČIAI

*krašto
kultūros
istorijos
nuostaičiai*

8

TURINYS

Antanas Paulavičius ANYKŠČIAI	1
<u>Istorija</u>	
Gintautas Zabiela ARCHEOLOGINIAI TYRINĖJIMAI ANYKŠČIŲ APYLINKĖSE	2
Ramūnas Paškevičius ŠEIMYNIŠKĖLIŲ PILIAKALNIO IR ANYKŠČIŲ DVARVIETĖS OSTEOLIGINĖS MEDŽIAGOS TYRIMO REZULTATAI	4
<u>Vardai ir datos</u>	
Alma Ambraškaitė "VISAS MANO GYVENIMAS YRA LAUKIMAS"	6
IŠ BRONĖS BUIVYDAITĖS KŪRYBINIO PALIKIMO	7
<u>Archyvu puslapiai</u>	
JIE NEŠĖ LIETUVIŠKĄ ŽODĮ	17
<u>Mūsų Anykščiai</u>	
Milda Telksnytė, Vygandas Račkaitis VORUTA. KALITOS KALNAS. DVARVIETĖ. ANYKŠTA	22
<u>Vardai ir datos</u>	
Antanas Mieželis AGRONOMAS JUSTAS STRAZDAS	27
<u>Atmintis</u>	
Antanas Tyla MOKYTOJAS JUOZAS KAROSAS (1913-1944): JO BLYKSNIS ANYKŠČIŲ GIMNAZIOJE	30
Tremties archyvas Stanislovas Kiškis VILTIES MALDOS	34
<u>Pro memoriam</u>	
AŲA DOMICELĖ KUNČINIENĖ (1913.04.21-1995.02.20)	37
<u>Tautodailė</u>	
Romualda Bražėnienė PRASMINGAS KŪRĖJO GYVENIMAS	38
<u>Palikimas</u>	
Vaclovas Bražėnas IŠ NEBŪTIES Į AUŠRĄ	40
Dalia Ramoškaitė ŽEMĖ PRIIMA VISKĄ	41
<u>Tėviškė</u>	
Antanas Gražys GYVENIMO NUOTRUPOS	44
Cecilija Baniūnienė MANO PROSENIAI	47
Iš albumo	50
Tautosaka	52
Kultūros kronika	58
Naujos knygos	64

*Pirmajame viršelio puslapyje: Bronės Buivydaitės namas-muziejus Anykščiuose
Jono JUNEVIČIAUS nuotrauka
Ketvirtajame viršelio puslapyje: Domicelės Tarabildienės ražinys "Žemė motinėle"*

ANYKŠČIAI

Pušynėliai, kalnai ir kalneliai,
Pakelem nusidriekę beržai...
O pakalnėn vis bėgantis kelias,
Į gimtinę tu vėl sugrįžai.
Pasitinka gražuolė Šventoji,
Jos krantai, padabinti žiedais,
Ir širdis tau džiaugsmu uždainuoja,
Tartum paukštė pakilus aukštai:

Anykščiai, Anykščiai -
Nėr pasauly gražesnės dainos!
Anykščiai, Anykščiai,
Mielas miestas jaunystės manos!

Prie Šventosios gimiau ir užaugau,
Jos pakrantėm ląksčiau ir džiaugiaus.
Niekados netikėjau: nejaugi
Ir mane su šaknim taip išraus,
Taip išplėš iš pastogės gimtosios,
Kad net sienos manęs ten raudos...
Visoj žemėj sau vietos ieškosiu
Ir nerasiu gimtinės kitos.

Anykščiai, Anykščiai -
Kasdieninė benamio malda...
Anykščiai, Anykščiai -
Ilgesingoji mano rauda.

- Tai pabūk, neišeik iš šio miesto,
Šlama liepos ir ošia klevai,
Šaukia balsas iš mano vaikystės:
- Dar pabūk, per mažai čia buvai.
Dar pavaikščiok poetų takeliais,
Parymok prie didžiulio akmenų
Ir žaliam Baranausko šilely
Atsigerk šaltinėlio vandens.

Anykščiai, Anykščiai -
Plauna kojas Šventosios banga -
Anykščiai, Anykščiai,
Būkit mano giesmės pabaiga!

Antanas PAULAVIČIUS

Jono JUNEVIČIAUS nuotrauka

ARCHEOLOGINIAI TYRINĖJIMAI ANYKŠČIŲ APYLINKĖSE

Gintautas ZABIELA

Jau penkios vasaros*, kai Anykščių padangėje darbuojasi archeologai. Jeigu anksčiau miestas garsėjo kaip literatūrinė sostinė, tai po platesnių jo senamiesčio praeities tyrinėjimų Anykščiai vis labiau atsiskleidžia ir kaip sena, garsi Lietuvos vieta.

Pirmieji archeologai kastuvą į Anykščių žemę įsmeigė dar šio amžiaus pradžioje, tačiau nuodugnesni apylinkių archeologijos paminklų tyrinėjimai prasidėjo tik Lietuvai vaduojantis iš TSRS gniaužtų. 1990 m. ekonominė blokada sukaustė kraštą, nutrūko daugelio sumanyimų realizacija. Blokada neatvėsinio Anykščių kultūros ir istorijos tyrinėtojų entuziazmo. Visokeriopai remiama Anykščių A.Baranausko ir A.Vienušio-Žukausko memorialinio muziejaus bei rajono kultūros paveldo organizacijų, Lietuvos istorijos instituto archeologinė ekspedicija svetingoje Anykščių žemėje įleido gilius šaknis. Šios ekspedicijos darbo rezultatai bei ateities projektai ir bus toliau glaustai nušviesti.

Per prabėgusius 5 metus Anykščių mieste, jo apylinkėse bei rajone tyrinėtose 36 vietose, ištirtas bendras plotas viršija 2000m². Žvalgyti kone visi (išskyrus akmenis) rajono archeologijos paminklai, apie 30 įvairių archeologinių objektų, kai kuriuose iš jų vėliau buvo vykdomi archeologiniai tyrinėjimai. Ne visos vietos lengvai atskleidė savo paslaptis. Net 13-oje vietų, kur buvo spėta esant kažkokių senovės liekanų, nieko nerasta. Čia, matyt, apvyklė nelabai tikslūs duomenys arba šios vietos žmonių ir laiko yra jau sunaikintos. 8 vietose archeologų kastuvai išskėlė į paviršių mūsų senovės relikтус.

Visus penkerius metus pagrindiniai tyrinėjimai buvo koncentruojami didžiuliam archeologijos paminklų komplekse Šeimyniškėlių kaime, kurį sudaro piliakalnis, 2 papiliai, papėdės gyvenvietė, senkapis, senųjų kelių vietos. Tai Mindaugo pilies Vorutos vieta. Apie šią XIII a. viduryje trumpai stovėjusią pilį jau nemažai pasakyta, diskutuota ir rašyta, tad šioje apžvalgoje netikslinga plačiau sustoti ties Vorutos problemomis. Iki šiol piliakalnyje ištirtas 413m² plotas (apie 17% piliakalnio aikštelės), o šiame archeologijos paminklų komplekse iškasta 742m². Gaila, kad intensyvus žemės dirbimas XX a. pirmoje pusėje ir viduryje labai sužalojo Vorutos liekanas, iš kurių turime tik paskirus ginklų, papuošalų pavyzdžius, statybos liekanas.

Nemažai dėmesio skirta ir patiems Anykščiams. Nuo XV a. vidurio rašytiniuose šaltiniuose minimas miestas turi storą kultūrinį sluoksnį, vietomis siekiantį iki 2 m storio. Per prabėgusį laikotarpį buvo nustatytos šio sluoksnio paplitimo ribos (tuo tikslu ištirta 90m²), po truputį kasinėta ar stebėti žemės judinimo darbai dešimtyje senamiesčio vietų. Plačiausi kasinėjimai vykdyti dabartiniame Vyskupo skvere, kur paminklo A.Baranauskiui vietoje bei netoli jo ištirtas 161m². Šie kasinėjimai, be gražios ir turtingos XV-XVIII a. miesto medžiagos (keramika, kokliai, monetos, darbo įrankių liekanos), pateikė ir kai kurių stulbinančių radinių. Paaiškėjo, jog šioje vietoje žmonių gyventa dar I tūkstantmetyje pr. Kr., apie ką liudija čia surasta brūkšniuota keramika. Viduramžiais čia gyveno amatininkai: juvelyrų, kalvių, kokliadirbių.

Kita svarbi Anykščių vieta yra dvarvietė. Joje ištirtas 306m² bendras plotas, kas sudaro apie 1% viso jos ploto. Surastos XVII a. čia stovėjusių paskirų pastatų liekanos, apytiksliai lokalizuota dvaro rūmų vieta. Iki 1990 metų dvarvietės vieta archeologams buvo nežinoma. Ji buvo surasta per patį pirmąjį Anykščių apylinkių žvalgymą ir iki šiol tebeslepia daugelį paslapčių. Viena iš jų yra I tūkstantmečio neįtvirtinta gyvenvietė, slėpti po dvarvietės kultūriniais sluoksniais.

Žvalgomieji tyrinėjimai buvo vykdyti kitame iki 1990 metų nežinomame archeologijos paminkle Liudiškių piliakalnyje bei papėdės gyvenvietėje. Šių paminklų, egzistavusių I tūkstantmečio I-oje pusėje, suradimas leido patikslinti net vieną literatūrinį Anykščių faktą - J.Biliūnas pasirodė esąs palaidotas paprastoje kalvoje, o ne piliakalnyje.

Pora platesnių archeologinių tyrinėjimų vykdyta Anykščių rajono rytinėje dalyje. Ištirtos visos Gudiškių senkapio liekanos (apie 40m² plotas). Paaiškėjo, jog ši rajono dalis nuo pat XV a. buvo tankiai apgyvendinta - šio laiko senkapiai čia sutinkami kas 2-3 kilometrai vienas nuo kito. Gudiškių senkapis išsiskyrė gausiomis įkapėmis. Iš 24 kapų surinkta per 140 įvairių dirbinių, tarp jų rečiau pasitaikantys, kaip geležiniai miniatiūriniai kirveliai, viena iš pirmųjų lietuviškų monetų, geležiniai kryželio formos apkalai.

Žymiai ankstyvesnius laikus siekia tyrinėtas Kriokšlio senkapis. Į ūkininkų žemę patekęs archeologijos pa-

* ši istorijos mokslų daktaro Gintauto Zabiels publikacija ir istoriko Ramūno Paškevičiaus "Šeimyniškėlių piliakalnio ir Anykščių dvarvietės osteologinės medžiagos tyrimo rezultatai" - moksliniai pranešimai, skaityti pernai lapkričio mėn. vykusioje konferencijoje, skirtoje archeologinių tyrinėjimų Anykščių apylinkėse penkmečiui.

minklas pasirodė esąs IV a. antros pusės poros pilkapių vieta. Gana būdingos šiam laikotarpiui griautinių kapų įkapės: geležinis siauraašmenis kirvis, žalvarinė lankinė segė, diržo sagtis, juostinė apyrankė, parodo, kad ir šią rajono dalį anuo metu pasiekė ateivių bangos, su savimi atsinešusios naujus laidojimo papročius bei grublėtą keramiką, pakeitusią iki tol vartotą brūkšniuotąją. Tarp Kriokšlio senkapio radinių išsiskiria ir geležinė yla su labai gerai išlikusiu kauliniu kotu.

Tyrinėtose vietose iškasti bei atsitiktinai surasti archeologiniai radiniai iš III tūkstantmečio pr. Kr. - XVIII a. papildė Anykščių rašytojų muziejaus fondus, keliskart pagausindami čia iki šiol buvusią archeologinių dirbinių kolekciją. Pagal archeologinių eksponatų skaičių Anykščių A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus prilygsta Respublikos kraštotyros muziejams. Džiugina tas faktas, kad šie dirbiniai restauruojami ir deramai tvarkomi. Tai yra rimtas pagrindas tam, kad ateityje atsirastų nuolatinė ekspozicija, bylojanti apie seniausią Anykščių miesto bei rajono praeitį.

Medžiagos apie krašto seniausią istoriją kaupimas tėra vienas iš kasmetinių archeologinių ekspedicijų darbo tikslų. Svarbi yra mokslinė bei paminkloauginė šių darbų reikšmė. I tūkstantmečio pr. Kr. keramika, XIII a. valstybinės pilies radiniai, Rytų Lietuvos viduramžių miesto bei šio laiko dvaro medžiaga yra svarbus indėlis nagrinėjant atitinkamus laikotarpius. Visų jų Lietuvos arche-

ologams labai trūko. Ateities kartoms surasta ir išgelbėta nemaža buvusių nežinomų archeologijos paminklų bei radinių juose, talkinta tyrinėjant statybų vietas Anykščių senamiestyje. Visa tai yra tos mūsų krašto pažinimo kruopelės, be kurių neįmanomas išsamus didingas praeities vaizdas.

Pabaigoje trumpai apie Anykščių archeologinės ekspedicijos perspektyvas. Vien dabar žinomus archeologijos paminklus dabartiniais tempais galima tyrinėti mažiausiai šimtmetį, tad archeologams nedarbas negresia. Kas kita yra tokių tyrinėjimų tikslingumas. Mes viską apie tą ar kitą vietą pasakyti galėsime tik galutinai visa ištyrę. Dabartiniais archeologiniais tyrinėjimų metodais paimame tik dalį medžiagos, o patį tyrinėjimo objektą pražudome amžiams. Tuo tarpu ties Vorutos pilies vieta, ties Anykščių senamiesčiu kultūriniai sluoksniai yra mūsų visų, įskaitant ir ateities kartas, bendras turtas, kurį turime visų pirma rūpestingai saugoti. Todėl ir tolimesni tyrimai Anykščių apylinkėse bus ne tiek kasimas siekiant atidengti didesnius plotus ar surinkti daugiau radinių, kiek stengimasis daugiau sužinoti apie praėjusias kartas, taikant mažiau paminklus ardančius metodus. Kukli pradžia tam jau padaryta. Ateities planuose numatoma daugiau dėmesio skirti žvalgomiesiems darbams, tyrinėjimams dar netyrinėtuose paminkluose bei jų dalyse, sukauptos medžiagos publikacijai. Kaip tai pasiseks padaryti - priklausys nuo visų mūsų gerų norų ir pastangų.

Archeologo Gintauto Zabelos vadovaujami jaunieji anykštėnai kasinėja Šeimyniškių piliakalnį.

Jono JUNEVIČIAUS nuotrauka

Šeimyniškėlių piliakalnio ir Anykščių dvarvietės osteologinės medžiagos tyrimo rezultatai

Ramūnas PAŠKEVIČIUS

1991 - 1994 m. Anykščių dvarvietėje ir Šeimyniškėlių piliakalnyje vykusių kasinėjimų metu surinkta osteologinė medžiaga, kurią sudarė apie 1000 gyvūnų kaulinių liekanų. Kaulinių liekanų išsilaikymo lygis patenkinamas, daugelis jų labai fragmentiškos, netinkamos osteometriniais tyrimams. Iki rūšinės priklausomybės apibūdinti 664 kauliniai fragmentai, likusią dalį sudaro jau neapibūdinamos nuoskalos. Žinduoliams priklauso 631 kaulinė liekana, paukščiams - 33 liekanos.

Osteologinės medžiagos rūšinė sudėtis pateikiama 1 ir 4 lentelėse. Iš jų matyti, kad nustatytos 9 žinduolių rūšys, iš kurių 6 priklauso naminiam gyvuliams.

Visa surinkta osteologinė medžiaga priklauso dviem laikotarpiams:

1. Šeimyniškėlių piliakalnio - XIII a.
2. Anykščių dvarvietės - XVI-XVIII a.a.

Abiejų vietų osteologinės medžiagos rūšinė sudėtis skiriasi, tai matyti žemiau pateiktose lentelėse.

1 lentelė

Šeimyniškėlių piliakalnio osteologinės medžiagos rūšinė sudėtis

Gyvūno rūšis	Kaul.liek. skaičius	Kaul.liek. kiekis %	Minimalus indiv.sk.
St. raguočiai	64	50,0	5
Kiaulė	27	21,0	3
Avis, ožka	11	8,6	1
Šernas	15	11,7	1
Stirna	10	7,8	1
Bebras	1	0,7	1
Viso:	128	100	12
paukščiai	3		

Dauguma kaulinių liekanų priklauso naminiam gyvuliams. Jiems priklauso 79,7% kaulinių liekanų ir 83,33% minimalaus individų skaičiaus.

2 lentelė

Šeimyniškėlių piliakalnio naminių ir medžiojamųjų gyvūnų rūšių santykis

Viso žinduolių	Kaulinių liekanų kiekis	%	Minimalus ind. kiekis	sk. %
Naminiai	102	79,7	10	83,33
Medžiojami	26	20,3	2	16,66
Viso:	128	100,00	12	100,00

Tarp naminių gyvulių rūšių vyrauja stambųjų raguočių kaulinės liekanos, antroje vietoje yra kiaulės liekanos. Avių ir ožkų kaulai sudaro 10,78% visų naminių gyvūnų kaulų, o tai yra didelis santykis, palyginus su kitais atitinkamo laikotarpio Lietuvos paminklais.

3 lentelė

Šeimyniškėlių piliakalnio naminių gyvulių rūšių pasiskirstymas

Rūšis	Kaulinių liekanų kiekis	%	Minimalus individų skaičius	%
St. raguočiai	64	62,75	5	62,5
Kiaulė	27	26,47	3	37,5
Sm. raguočiai	11	10,78	1	1,25
Viso:	102	100	8	100

Anykščių dvarvietės (16-18 a.a.) osteologinės medžiagos tyrimo duomenys

Surinktoje osteologinėje medžiagoje nustatyta 533 kaulinių liekanų rūšinė priklausomybė.

4 lentelė

Osteologinės medžiagos rūšinė sudėtis

Rūšis	Kaulinių liekanų skaičius	%	Minimalus individų skaičius
St. raguočiai	302	60,0	23
Kiaulė	141	28,0	11
Avys, ožkos	32	6,36	5
Arkliai	14	2,78	3
Šuo	3	0,6	2
Šernas	6	1,19	1
Briedis	3	0,6	2
Taur. elnias	2	0,4	1
Viso:	503	100	48
Paukščiai	30		

Naminių gyvulių kaulinių liekanų pasiskirstymo pobūdis yra panašus į Šeimyniškėlių piliakalnio, tuo tarpu dėl laukinių gyvūnų liekanų negausumo negalima atsekti pasiskirstymo dėsningumų. Pagal liekanų kiekį aiškiai dominuoja naminiai gyvuliai. Tarp pastarųjų

aiškiai išsiskiria stambieji raguočiai (60%) ir kiaulė (28%). Jie dominuoja ir pagal minimalių individų skaičių.

Laukinių gyvūnų kaulinės liekanos labai neskaitylingos, nerasta stirnos liekanų, kurių buvo gausu Šeimyniškėlių piliakalnyje.

5 lentelė

Naminių ir medžiojamų gyvūnų rūšių santykis

Gyvūnai	Kaulinių liekanų kiekis	%	Minimalus individų skaičius	%
Naminiai	492	97,8	45	93,75
Medžiojami	11	2,2	3	6,25
Viso:	503	100	48	100

Medžiojami gyvūnai sudaro tik labai nedidelę dalį, o tai būdinga visiems Lietuvos XVI-XVIII amžių paminklams.

6 lentelė

Naminių gyvulių rūšių pasiskirstymas

Rūšis	Kaulinių liekanų kiekis	%	Minimalus individų skaičius	%
St. raguočiai	302	61,38	23	51,11
Kiaulė	141	28,66	11	24,44
Sm. raguočiai	32	6,5	5	8,89
Arkliai	14	2,8	3	6,67
Šuo	3	0,6	2	4,44
Viso:	492	100	44	100

Išvados

1. Šeimyniškėlių piliakalnio ir Anykščių dvaro gyventojų mityboje vyravo naminiai gyvūnai. Pagrindinė rūšis - stambieji raguočiai, antroje vietoje - kiaulė.

Šerno liekanų gausumą Šeimyniškėlių piliakalnyje galima paaiškinti nedidele bendra kaulinių liekanų mase, todėl ir gauti rezultatai nėra visai objektyvūs.

2. Medžioklė lemiamos įtakos neturėjo. Pagrindinės medžiojamų gyvūnų rūšys - šernas ir stirna.

Šeimyniškėlių piliakalnio ir Anykščių dvarvietės osteologinės medžiagos tyrimo rezultatų palyginimas su kitų Lietuvos archeologinių paminklų osteologinės medžiagos tyrimo rezultatais

7 lentelė

Šeimyniškėlių piliakalnio osteologinės medžiagos tyrimo rezultatų palyginimas su kitais paminklais

	Šeimyniškėlių piliakalnis	Kernavė XVIII a.	Aukštadvario piliakalnis
Naminiai gyv.	79,7%	96,75%	98,5%
Laukiniai gyv.	20,3%	3,25%	1,5%

Didelis laukinių gyvūnų kiekis šį paminklą išskiria iš kitų šio laikotarpio paminklų. Tokie rezultatai atsirado dėl nedidelio tirtų kaulų kiekio.

8 lentelė

Anykščių dvarvietės osteologinės medžiagos tyrimo rezultatų palyginimas su kitais paminklais

	Anykščių dvarv.	Aukštadvario piliak.	Aukštadvario gyvenvietė
Naminiai gyv.	97,8%	96,7%	95%
Laukiniai gyv.	2,2%	3,3%	5%

Nedidelis laukinių gyvūnų kaulų kiekis rodo, kad medžioklė lemiamos įtakos žmonių gyvenime neturėjo, o buvo daugiau pramoga.

1994 m. lapkričio mėnesį Anykščiuose vykusios konferencijos, skirtos archeologinių tyrinėjimų Anykščių apylinkėse penkmečiui, dalyviai, skaičiusieji pranešimus jaunieji istorikai nufotografavo prie Vorutos

"VISAS MANO GYVENIMAS YRA LAUKIMAS"

Šiomet gruodžio 8 dieną sukanka 100 metų, kai gimė Bronė Buivydaite (1895-1984). Šviesioji atmintis saugo šios mūsų krašto rašytojos vardą. Jos kūrėjos asmenybė spindi kukliau už garsiųjų anykštėnų klasikų - vyrų pavardes. Bet ne visiems savo galva remti padanges - ji tik "kuklius širdies troškimus ir kukliuose paveiksluose įaudė". Savo pirmiausia laikė mokytoja ir vaikų teatro režisiere.

Nors ir nepretenduodama į rašytojas, Bronė Buivydaite vis dėlto lemtingai išsiskyrė literatūros darbe. Ji buvo pirmosios Lietuvoje poezijos knygelės "Vasaros šnekos" /1921 m./ autorė - moteris. Kompozitoriai rinkinėlio eilėraščiams kūrė melodijas. Kitos moterys tuo metu rašė proza. Buivydaitei lemta būti autore pirmojo lietuvių romano apie mokytojų ir mokinių gyvenimą - "Atversti lapai" /1934 m./.

Pačios įsteigtame Lietuvos Vaikų teatro draugijos Panevėžio skyriuje Panevėžio mokytojų seminarijoje B.Buivydaite statė savo sukurtąsias pjeses. Veikalėliuose "Stebuklingoji radasta", "Mėlynas drugelis", "Lapė-gudragalvė", "Žiemos pasaka", "Šviesutė" daug muzikos, šokių, dainų, kiekviename pedagoginė mintis: "vis noriu ko nors vaiką pamokyti".

Jos devynios eiliuotos "Anykščių baladės" /1930 m./ skatina jaunimą pažinti savo kraštą ir jo senovę. B.Buivydaite parašė ir libretą operai "Jūratė ir Kastytis" (muzika kompozitoriaus Kazimiero Viktoro Banaičio). Jos redaguotas moterų kūrybos almanachas "Aukštyn" (1930) suartino įvairių kartų moteris rašytojas. Prieškaryje B.Buivydaitei šlovę pelnė apysaka vaikams "Auksinis batelis", įvertinta "Sakalo" bendrovės vaikų literatūros premija. Autorė gavo savo pirmąjį honorarą, atsirado galimybė pakeliauti po Vakarų Europą.

Bronė Buivydaite išbandė daugelį literatūros žanrų. Kartu su jaunatviškais eilėraščiais ji rašė ir neeiliuotą lyriką. Jos eilėraščiams proza - impresijoms "Saulės poema", "Pasaka", "Viena" ir kitiems šio žanro kūriniams būdingi tie patys eiliuotos lyrikos poetiniai įvaizdžiai, simboliai. Savo seseriai Stefanijai guodėsi, kad be reikalo griebusis įvairių žanrų, kad jos pašaukimas buvo proza: "Aš rašiau pradžioje eilėraščius turbūt dėl to, kad mažai pastangų reikėjo, o prozai daug darbo reikia".

Pokaryje gyveno nepriteklėje, bet už kąsni negiedojo vienadienių himnų vadams ir valdžiai. Užsidirbdavo

Rašytoja Bronė Buivydaite savo kambaryje Anykščiuose 1972 m. kovo 28 dieną

Antano DILIO nuotrauka

savo prakaitu ir gyveno iš daržininkystės. 1956 m. pavasariop pas A.Žukauską-Vienuoį per jo pjesės "Paskenduolė" aptarimą susitiko su Aldona Liobyte. Jos parašinta ir paskatinta paruošė naują "Auksinio batelio" /1957 m./ redakciją. Honoraras už "Auksinį batelį" B.Buivydaite išgelbėjo nuo vargo, kaip ir prieš dvidešimt metų premija už tą patį kūrinį buvo atvėrusi platesnes gyvenimo erdves.

Pokariniame gyvenime išlikti oriai padėjo dvasios jėga ir įgimtas optimizmas. Prasmingesnė už dabartį buvo praeitis, ten jautė gyvenimo pilnatvę. Dieną naktį gyveno tais prisiminimais. "Parašysiu, gal nebekamuos" - sakė bičiulei mokytojai Onutei Šakėnienei. Taip atsirado autobiografinės knygos "Pro vaikystės langą" /1969 m./ ir "Vargai vartus kilnoja" /1982 m./, Pastarąją rašyti padėjo sekretorė Rožė Klimašauskaitė. Buvo pradėta ir trečioji. Sekretorė jau po rašytojos mirties spaudai paruošė tos knygos fragmentą "Važiuoju į Kauną" - apie kelionę į buhalterijos kursus.

Bronė Buivydaite lietuvių patriotės nuostatas skelbė

savo mokiniams paskaitose, publicistiniuose straipsniuose periodikoje. Straipsnyje "Smulkmenos" lietuvius ragina būti susipratusiai - prekes pirkti tik pas tautiečius prekybininkus, nes šie remis savo kultūrą, moteris kviečia į visuomenišką darbą, o puošti skatina tik tautiniais drabužiais. Straipsnyje iškelia šūkį: "Visos mūsų jėgos - mūsų tėvynei, jos gražesniai rytojui!"

B.Buivydaite kasdienybės skaidriosios akimirkos buvo sesers Stefanijos Buivydaite-Kviecinskienės laišakai iš Kanados. Stepūtė buvo brangi kaip gražios vaikystės šeimos narė, vienintelis likęs artimas žmogus. Beveik keturis dešimtmečius seserys kalbėjosi laiškais. Stefanija išsaugojo vos ne visus sesers Bronės laiškus - pirmąjį rašytą 1947 m. į Vokietiją ir paskutinįjį 1983 m. pabaigoje - per 250 laiškų. Tai ilgesio laišakai, troškimas susitikus vėl kartu paklausti pavasario gegutės. "Laiš-

kai Steputei" - tai tik ištraukos tų laiškų, kuriuose ryškiausiai atsispindi B.Buivydaite's asmenybė.

Bronė Buivydaite buvo fatalistė, tikėjo likimu ir jo palankumu jai. Ar likimas, ar dvasios jėga, ar paveldėtas optimizmas neleido jai vienatvėje ir beveik neregai palūžti, o vedė austi tų "kuklių širdies troškimų kukliuose paveiksluose".

100-ųjų Bronės Buivydaite's gimimo metinių proga pateikiame skaitytojams pluoštelį rašytojos kūrybinio ir epistolinio palikimo: fragmentą iš pradėtos rašyti trečiosios autobiografinės knygos, "Saulės poemą", mintis apie lietuvių tautinius drabužius, ištraukas iš laiškų seseriai Steputei.

Alma AMBRAŠKAITĖ

IŠ BRONĖS BUIVYDAITĖS KŪRYBINIO PALIKIMO

Važiuoju į Kauną

Šiandien jau važiuoju į Kauną egzaminų laikyti. Traukinys išeina vakare septintą valandą, tai abi su mama jau ruošiamės kelionėn. Mama prisideda į didelę šiaudinę dviem ašom pintinę maisto: padžiovintą sūrėlį, dešros rinkelę, keletą vištų kiaušinių, sviesto stiklinėje, truputį duonos - kelionei - daugiau nusipirks ten, vietoje.

Apsivilkau žalia naujai pasiūta suknele, tamsiai mėlyną paltuką. Jau trumpokas, išaugtas, bet dar geras. Apsiviau naujais neaukštais plonais kulniukais bateliais, kuriuos mama neseniai nupirko.

Mama apsivilko ploną, pilką vasarinį palatą, bet skarelė tai apsirišo vilnonytę, nes dantį truputį skaudėjo. Dar dėl visa ko pasiėmė ir vilnonę languotą bobutės skarą. Mamos batai irgi nauji, nes neseniai buvo gavusi iš tėvelio pinigų ir daug ką nupirko.

- Knygas pasiimk, pasportą, - primena mama, - neužmiršk ir paskubėk, nes jau laikas eiti.

Greitai sugriebiau sąsiuvinį, kotelį su plunksna, porą knygų, įsidedu viską į šiaudinę pintinėle ir, atsisveikinusios su bobute ir mažosiomis sesutėmis, abi su mama išskubame į geležinkelio stotį.

Stotyje žmonių nedaug. Viena moteriškė su maža mergaite stoviniuoja perone, o keletas vyrų ir moterų sėdi pašalėje ant medinio suolo, šalia savęs pasidėję krepšius ir lagaminus, vis pasižiūrėdami į Panevėžio pusę, iš kur turi pasirodyti traukinys.

Mudvi su mama skubame į stotį nusipirkti bilietų. Prie kasos stovėjo tik vienas pagyvenęs vyras, kuris nusipirko bilietą į Uteną. Mama paprašė dviejų bilietų į Švenčionėlius. Stoties viršininkas juoda uniforma, raudonu lanku kepure, paėmęs pinigus, atskaičiuoja gražą ir, padavęs

bilietus mamai, uždaro kasos langelį. Mes skubiai einame į peroną, nes tikriausiai jau tuojau turi ateiti traukinys, kad uždarė kasą ir stoties viršininkas išėjo į peroną.

Perone visi keleiviai jau sustoję prie bėgių, o nuo Panevėžio pusės pasigirsta ilgas traukinio švilpimas ir garvežio čiukšėjimas. Greitai pasirodo ir garvežys. Pūkšdamas ir švilpdamas įrieda į stotį, tempdamas paskui save pašto vagoną ir keletą pustuščių keleivinių vagonų. Traukinio ratai sukasi vis lėčiau, lėčiau ir, pagaliau, sustoja.

Keleiviai puolė prie vagonų. Mudvi su mama, kiek pasidairę, įsėdom į žalią vagoną - negalima, tai pirmos klasės ir juo važiuoja tik ponai. Vagone, į kurį įlipome, sėdėjo jauna moteris ir pagyvenęs vyriškis. Mudvi perėjome į kitą kupe, kuri buvo visiškai tuščia ir, pasidėję krepšį ir mano pintinėle, susėdome ant kieto, plataus medinio suolo. Aš atsisėdau prie lango, mama - šalia. Perone žmonių greitai neliko. Raudonkepuris stoties budėtojas tris kartus suskambino pašalėje kabančiu varpu, iškėlė aukštyn geltoną vėliavėlę, ir garvežys, garsiai sušvilpęs, truktėlėjo vagonus.

Mes jau važiuojam!

Pervaziavęs geležinį tiltą per Šventąją, traukinys pasuka dešinę, prie kelio pervažos dar kartą sušvilpia ir, jau garsiai čiukšėdamas ir vingiuotais bėgiais pasisukiodamas, pasileidžia kalnuota Anykštos pakrante.

Pravažiavus "kasagorus", traukinys skubėjo jau lygesniu, rudenio besileidžiančios saulės nušviestu lauku. Laukai jau gerokai ištuštėję, tik dar kur ne kur matyti nupjauto vasarojaus džiūstančios, eilėmis sustatytos gubelės. Bičionių kaimo laukuose netoli geležinkelio piemenys gėnė didelę gyvulių bandą. Pamatę atvažiuojantį traukinį,

palikę gyvulius bėgo artyn ir, sustoję, atsmaukę nuo akių kepures, spoksojo, kol traukinys nutolo. Pro langą šmėkščiojo telefono stulpai, krūmai, o už jų toliau gulė tai siauri ilgi, tai platesni su žaliuojančiom ežiom rėžiai.

Netoli Pagraužių kaimo pro langą pamačiau didelėmis vežėčiomis gal vasarojaus vežti važiuojantį ūkininką. Bet arklys, pamatęs artėjančią traukinį, pradėjo baidytis: sustoję, ėmė trauktis atgal stumdamas vežėčias į griovį ir, nebodamas nė botago, kuriuo žmogus, stovėdamas vežime, šventino jį per nugarą, stojosi piestu, apsigrėžė, vos neapversdamas vežėčių, ir zovada nudūmė per laukus.

Privažiavome dešinėje tyvuliuojantį gražų, didelį ežerą. Krantas apaugęs krūmais ir aukštesniais medžiais, toliau - kelios nedidelės salos ir viena tokia ilga, nusitęsusi vos ne per pusę ežero. Tarp dviejų salų nuo saulės spinduliuojančiame sidabriniame vandenyje plūduriavo valtys, kuriose nejudėdamas sėdėjo meškeriojtos.

- Mama, žiūrėk, koks didelis ežeras!- puolau prie lango.

- Rubikių ežeras. Didelis. Žiūrėk, kiek salų.

- O kokie čia paukščiai prie ežero kaip baltos kregždės?- susidomėjau, nes niekur tokių paukščių nebuvau mačiusi.

- Čia vandens paukščiai: žuvėdros, kirai, mieste tokių nėra.

Ir abi godžiai žiūrėjome į raibuliuojantį ežerą, bet traukinys greitai nutolo, ir ežerą paslėpė kranto ir sodybų medžiai.

- Mama, ar ežero salose niekas negyvena? Aš labai norėčiau čia kurioje nors saloje gyventi.

- Kas čia, vaikel, gyvens. O ką gi valgytum, apsirengtum kuo. Reiktų vis laiveliu važinėti, nepatogu. Va tik vienoje saloje žmonės žemę aria ir javus sėja - Didžiojoje. Vieną kartą ir aš buvau su mergom, kai Burbiškio dvare siuvau. Bernai, Zlatkiokas su Klimašausku, į ažuolą raudoną vėliavą įkėlė. Ė paskui, kai jaunimas tik ką pradėjo šokti, Baltuška paprašė muzikantus pritildyti armoniką ir pradėjo oracijas, kad Rusijoje jau bernai ir darbininkai nebeklauso ponų, kad reikia visiems išvien reikalauti lygybės, geresnio užmokesčio, trumpesnės darbo dienos - ir apdalino visus tokiais popierėliais. Nežinau, kas ten parašyta buvo - aš gi skaityti tai nemokėjau. Baltuška su kitu tokiu ponaičiu pakalbėjo, pašnekėjo dar su kai kuriais ir pranyko - išplaukė laiveliu nelaukę galo.

- Mama, ar tai tas pats Baltuška, kur Anykščiuose prie Stuko namo kalbėjo, šitas cicilikas?- paklausiau.

- Tas pats, mat jis jau seniai susieidavo su visokiais iš toliau, iš Rasiejos atvažiuojančiais, - nusirišo skarelę mama ir, nusiėmusi nuo viršugalvio į kasą įbestas šukas, pasiūkavo.

Aš vis dar žiūrėjau į ežero pusę ir galvojau apie gegužinę...

Jau vakarėjo. Saulė leidosi. Pravažiavom Trumbatiškio stotelę, kur traukinys tik trumpam stabtelėjo ir važio tolyn. Vienodai trinksėjo traukinio ratai, bildėjo vagonai. Atsisėdau vėl greta mamos ir žiūrėjau į temstantį dangų. Saulutė jau nusileido, ir iš vakarų pusės augo pilkas, nuo saulėlydžių paraudonavęs, grėsmingas debesis. Pro vagono langus dar šmėkščiojo pakelės krūmai, sody-

Bronė Buivydaitė 1917 m., baigusi mergaičių gimnaziją Voroneže

bos, o aš mintimis jau nuskriejau į Kauną ir "laikiau" egzaminus. "Kažin ar išlaikysiu, ar išlaikysiu..." pritardama traukinio ratų dunksėjimui galvoje vis kalė mintis. Jeigu išlaikysiu, mokysiuos ir dirbsiu pardavėja..., o aš vis tiek noriu būti mokytoja, ne pardavėja. Bet staiga garsiai sušvilpė traukinys ir po kokios minutės stuktėlėjęs sustojė. Pažiūrėjusi pro langą perskaičiau stoties iškabą "Utėni". Tai Utena. Dar tik pusė kelio iki Švenčionėlių, kaip sakė panytė Barbora.

Padėjau galvą mamai ant kelių, mama mane apklojo skara, ir greitai pradėjau snausti.

Atidarė saulė auksinius vartus ir vaivorykščių juostomis nutįso keliai į pasakų šalį.

Ir visą dieną tarp žibančių vartų ji stovėjo ir šaukė mane. Mano širdis, kaip raudonos šermukšnių kekės, žaižaravo, ir lūpos virpėjo, kaip radastos pumpuras anksti rytą, laukdamos saulės pabučiavimo.

Ir taip stovėjau prieš saulės veidą ir negalėjau nei atgal grįžti, nei tolyn eiti. Akyse raudoni, žali žiburiukai šokinėjo ir juokėsi iš manęs.

Ir visą dieną tarp žibančių vartų ji stovėjo ir šaukė mane.

Ir vakare nesusivėrė saulės vartai, nes nebuvo kas į juos eiti.

Tik didelės žvaigždės nusileido anapus vartų ir vaikščiojo, ir baltosios lėlės jų takuose kvėpėjo.

Nebuvo reikalo suverti vartų: niekas negali žvaigždžių pavogti, niekas negali žiedų išraškyti.

Ir vartai visą naktį atdari buvo ir laukė, kad kas į juos įeity.

Kai rytas su džiaugsmingu paukščių rykavimu atėjo, kažkas palietė mano petį. Tai buvo pirmasis pilies pasiuntinys ir tarė:

- Tavęs laukia...

Aš pasakiau:

- Tegu laukia, jei yra kam laukti.

Ir kojos smilko, ir kaktos smilkiniuose smarkiai tvinkėjo kraujas.

Atėjo antrasis pasiuntinys ir pasakė:

- Tavęs ilgisi...

Aš atsakiau:

- Tegu ilgisi, kieno širdy dar tebekvepia žiedai.

Ir prakaitas stambiais lašais krito nuo mano kaktos ir riedėjo smėly, kaip karoliai.

Atėjo trečiasis pasiuntinys ir tarė:

- Tavęs rauda...

Nieko nepasakiau, tik sulinko kojos ir kakta paliečiau per dieną įkaitusias dulkes.

Keliaklupsčia paršliaužiau savo pilin ir užsirakinau duris. Čia buvo drėgna, tuščia ir šalta.

Mano širdy skraidė vėjai, drebėjau, kaip iš miego nubudęs paukštelis.

Nusikabinau nuo sienos citrą, ji tik gailiai dūsavo.

- Kur mano dainos? paklausiau.

- Į saulę išskrido, - atsakė.

- Kur mano žiedai?

- Į saulę išėjo.

- Kur mano mintys?

- Saulei vainiko pinti išbėgo...

Aš buvau viena. Buvo tuščia, šalta ir baugu.

Tik kampe kažkas gailiai raudėjo.

Septyni paukščiai, kaip septynios gitaros stygos, saulės vieškely sugiedoję.

Pirmasis paukštis, kaip varpelis, skambino ir minė man pirmųjų dienų vaikiškos kalbos garsus.

Antrasis paukštis, kaip dūdelė, švilpė ir pasakojo pavasario žilvičių kalbą.

Trečiasis ir ketvirtasis, kaip cimbolai, grojo ir kvietė į pirmąją pavasario šventę.

Penktasis ir šeštasis, kaip vargonai, dūdavo ir vedė į skaidringos dienos pokylį.

Septintasis, kaip smuikas, verkė ir taip gailiai verkė, kad mano širdis, kaip mirties nagų paliestas žiedas, alpo.

Ir taip visą dieną iškentėjau savo pily, klausydama tų septynių paukščių, kurie giedoję ir verkė.

Tik vakare, kai nutirpo kojos, užsidengiau rankomis akis, per pirštus riedėjo didelės skaidrios ašaros ir nebemačiau tų septynių paukščių.

Kai atmerkiau akis, visas saulės vieškelis - vienu žiedu marės.

- Viešpatie, nieko gražesnio nebematysiu ir nieko skaidresnio nebetrokšta mano siela.

Taip aš šnekėjau.

O mano pily buvo niūru ir tuščia.

Ir susieškojau rakta, pribėgau prie durų, atrakinau ir plačiai jas atvėriau.

Saulės šviesa ir žiedai apsvaigino mane ir aš, parpuolus ant kelių, ištiesiau rankas.

Kai atsistočiau ir norėjau žengti per slenkstį, kažkas mano pėdas palytėjo.

Ant slenkščio gulėjo mano tarnas.

- Atsistok, - pasakiau.

Tarnas nė nepajudėjo, tik atmerkė akis ir, pamatęs mane baltuose rūbuose, atstatė peilį į savo krūtinę.

Kojos pasidarė sunkios ir sukosi galva, bet aš temačiau tik saulės vieškelių žiedus.

Ir, užsidengusi akis, greitai žengiau per slenkstį.

Kažkas šiltas ant mano kojų užtiško.

Žengiau prie saulės vartų, ir visi žiedai bailiai bailiai krūpčiojo ir savo galvas į šalį lenkė.

Nusigandau ir, kaip nusidėjėlė, nediršau toliau eiti ir visą kiauurą dieną prie vartų angos išstovėjau.

Mano galvą saulės kaitra iškepino iki pat smegenų - dideli juodi, raudoni ratilai sukosi.

Mano akis išgraužė vėjas ir smiltys - jos tapo perregimos ir nejudrios.

Lūpos išdžiūvo ir sutrūko iš karščio ir nebuvo kas jas pavilgytų.

Ir taip visą kiauurą dieną prieš saulės veidą išstovėjau.

Tik kai vakare sulinko keliai ir norėjau čia pat prie žiedų priglusti - šauksmas išsiveržė iš mano krūtinės: supratau kodėl žiedai bailiai krūpčiojo - mano kojos buvo krauju aptaškytos.

Atskrido žali vėjai, medžių šakos karstėsi, dainavo ir pumpurus lukštėno.

Nuo ankstauro ryto ligi vėlyvo vakaro - pilnas oras dainų ir paukščių čiulbėjimo.

Aš tebestoviu prie saulės vartų ir tebelaukiu, kad kas įvestų į saulės karaliją.

Akys tebesišypso, žiūrėdamos į saulę, ir širdis tebegieda pasiilgimo giesmę.

Ir štai vieną rytą pamačiau saulės vieškeliu karalius joja. Toks didus, gražus ir kilnus.

Jo akys tamsios, kaip gilių vandenų sietuva, lūpos kaip kvėpiantys radastos lapeliai, o rankos, kaip balti lėlės žiedai.

Pakėliau akis į jo veidą ir bailiai paliečiau jo žirgą.

Jis paėmė mano ranką ir prispaudė prie lūpų, ir pajutau, kad tai yra lauktasis saulės pabučiavimas...

Išdidžiai, kaip karalienė, žengiau saulės vieškeliu.

Ūmai užpakaly manęs nušvito - ugnies stulpai mušė į dangų ir kruvino žemę.

Degė mano pilis.

Ir ugnies atašvaistoje išnyko kraujo dėmės nuo mano kojų.

Džiaugsmu rykauja mano siela ir širdis, kaip paukštis saulėje plasnoja.

Vėl suskrido visi septyni paukščiai ir saulės vieškelyje gieda.

Ir nebėra baimės mano krūtinėje, nei skausmo širdy.

Iš tolimų mėlynųjų padangių atnešė angelai mano gyvenimo didžiąją knygą, ir aukso plunksna pradėdau naują lapą.

Ir saulės vartai susivėrė, nes susilaukė savo svečių.

SAULĖS POEMA

GRAŽIAUSIAS RŪBAS

...Metas, jau tikras metas ir mums suprasti, kad iškilmių rūbas gražiausia yra tautinis rūbas. Sakoma, kaipgi eisi vis su tuo pačiu rūbu į visus balius. Kas daug pinigų turi, kodėl negali kelių tautinių kostiumų turėti? Jie nėra visi vienodi. Įvairiausias raštų margumas, be to, šviesesnių spalvų ir tamsesnių, galvos papuošimai irgi įvairūs. O juk už vieną balinę suknelę, kuri kainuoja keli šimtai, galima bent kelis tautinius kostiumus įsitaisyti! Čia irgi visoms susipratusioms tikroms patriotėms reikia pasukti prieš vėją! Reikia atsikratyti prietarų - kad tautiniai drabužiai tik rugsėjo 8 d. tetinka. Reikia irgi paleisti šūkį - visoms iškilmėms, puotoms, vakarams - tik tautiniai drabužiai! Apie jų gražumą, bei, kad jie yra gražiausias moters papuošalas, nė nekalbėsiu, tai kiekvienai inteligentei aišku /.../

Bronė Buivydaitė, Smulkmenos, "Naujoji vaidilutė", 1939, Nr. 11, p.553

Tautiniais drabužiais pasipuošusi "Valaukio" ansamblio vadovė Violeta Juciuvienė.

Jono JUNEVIČIAUS nuotrauka

IŠ LAIŠKŲ STEPUTEI

1947 10 15

...Tik mano sveikata nekokia¹ po visų karo išgyvenimų - negaliu vaikščioti toliau, kai netoli, tai šiaip taip.

Mamytė anksčiau gyveno pas Užulienę², bet šiemet su taisėme jos kambarį, nes tik tas vienas išliko nesugriautas per karą³, tai dabar gyvena savame.

Juozas⁴, kaip jau anksčiau rašiau, šiemet išvažiavo į Kareliją, į miškų mokyklą. Gavau laišką, sveikas, dirba.

Tai pirmas išlikęs B. Buivydaitės laiškas seseriai į emigraciją, dar į Vokietiją iš Alytaus, kur B. Buivydaitė mokytojo.

¹ sveikata nekokia - po karo ir pokario išgyvenimų Buivydaitė kelerius metus juto nervinio sukrėtimo pasekmes, sunkiai vaikščiojo, negalėjo dirbti.

² pas kaimynę Agotą Ažuolienę.

³ nesugriautas per karą - B. Buivydaitės vailystės namo (dab. B. Buivydaitės memorialinio muziejaus) rytinė dalis per karą buvo sugriauta.

⁴ Juozas išvažiavo į Kareliją, į miškų mokyklą - B. Buivydaitės vyras istorikas Juozas Mičiulis 1947-1955 m. kalėjo sovietiniuose lageriuose Karelijoje, Mordovijoje.

1947 11 05

...Mes su Onute¹ gyvename neblogai. Laikome bent 7 mokines, visas bendrabutis, tai gauname javų, susipenime paršą ir gyvename. Dar mamytei vis galiu pinigų nusiųsti.

Gal kada pasimatysime, tai bus ko pasišnekėti. Daug

daug išgyventa per karą.

¹ su Onute - Ona Budreikaitė iš Anykščių krašto, tarnaitė ir šeimininkė.

1948 12 26

...Visą vasarą iki vėlyvo rudens gyvenau vasarnamy¹ pas gerus žmones, nes maniau, kad gali geri pažįstami, jei gyvenasi namie, imti lankyti², o aš, kaip ligonis, to nemėgstu. Bet iki šiol niekas neužėjo, tai dabar gyvenu namie (...)

Mano Onutė su visais daiktais atvažiavo ir apsigyveno pas savo dėdę kaime³.

Gyvenimas pas mus vis toks pat, kaip anuose laiškuose rašiau, tik dar judėjimas vis didėja⁴. Pas Juozelį, kuris mokosi miškų mokykloje, dar daug mokinių nuvažiavo praktikuotis, ir dar žada važiuoti. Ir man reikėjo važiuoti, bet dėl ligos likau, mat, kai kiti važiavo, aš jau buvau išvykusi gydytis. Juozelis sveikas.

Labai labai jūsų visų pasiilgome, net pagalvoti sunku... o ta viltis tokia neaiškia kibirkštėlė šviečia, kad kartais pro debesis nei nebeįžiūri...o tie debesis kalnais virsta.

1948 m. pradžioje B. Buivydaitė iš Alytaus grįžo į Anykščius.

¹ gyvenau vasarnamy - pas Teklę Šumilaitę, vienkiemyje prie Anykščių šilelio.

² geri pažįstami...imti lankyti - po vyro arešto bijojo įskundi-

mo.

³ pas savo dėdę kaime - Lyžų kaime prie Andrioniškio.⁴ judėjimas didėja - konspiruotai rašo apie areštus, trem-

ti.

1951 11 12

...Mūsų geroji Anelė¹ daug kartų rengėsi išsikelti ir galų gale neseniai, gal koks mėnuo, išsikėlė² gyventi pas Elzę.¹ Anelė - Anelė Juodelytė-Pavilonienė, rašytojo Jono Bi-liūno sesers Julijos Juodelienės dukra, gyveno ūkyje Elmi-ninkuose, daug padėjo B. Buivydaitei ir jos motinai per karą ir pokaryje.² išsikėlė - šeimą ištrėmė.

1953 m. pabaiga

...Tu negalėjai pas mamą atvažiuoti, tai ji pas Tave nuva-žiuoja... (įdedu foto).

Per visą ligą be galo gera buvo, ne tik be kaprizų, bet ir jokių reikalavimų nepareiškė. Ir kai duodavau valgyti, vis paklausdavo "ar tu jau pavalgei?".

Labai labai liūdna ir skaudu, kad jau reikėjo atsiskirti¹, bet ką padaryti - visų tokia dalia laukia.

Bet kartais taip ilgu, kad neturiu kur dingti: kiekvienas daiktelis Ją primena. Tik džiaugiuos, kad ant mano rankų mirė, kad pakėliau visą vargą ir nesusirgau, nes kas gi mane slaugytų.

Gyvenu materialiai gerai.

Tikiu, kad pasimatysime, nes nenorėčiau ant svetimų ran-kų mirti o juk artėju į 60 m.

¹ reikėjo atsiskirti - B. Buivydaitei motina Karolina Mately-tė-Buivydienė mirė 1953 m. gruodžio 5 d.

1956 11 20

Parašysiu Tau dar apie Tavo pažįstamą rašytoją Buivy-daitę¹. Anksčiau rašiau, kad ji ilgokai sirgo nervų užkrėtimu, dabar pasveikusi ir jai leidykla pasiūlė perspausdinti vai-kams "Auksinį batelį" ir "Tris bičiulius". Ji sutiko ir pasirašė sutartį. Dabar dirba. "Auksinį batelį" gerokai papildė ir jau tuoj atiduos spaudai. Ateinančiais metais išeis abu veikalai².¹ rašytoją Buivydaite - konspiruotai rašo apie savo kūrybi-nę veiklą.² "Auksinis batelis" pasirodė 1957 m., o apysaka "Trys bičiuliai", vos pasirodžius pirmiesiems egzemplioriams, cen-zūros buvo sulaukta "dėl neteisingų koncepcijų nušviečiant buržuazinę praeitį".

1957 09 07

...Aš irgi noriu Tau nusiųsti siuntinį. Nusiųsiu ką nors iš gintaro dukroms ir iš tautiškų audinių.

(...)

Palaidojome mūsų mylimą rašytoją Vienuolį¹.¹ Vienuolį - rašytojas Antanas Žukauskas-Vienuolis mirė 1957 08 17. Jis simpatizavo jaunajai poetei B. Buivydaitei. Nors šiai ir neatsakius į jo jausmus, jų santykiai liko šilti ir draugiški. Po karo Vienuolis paskolino Buivydaitei pinigų atstatyti apgriautam nameliui. B. Buivydaitei buvo laukiama viešnia Leokadijos ir Antano Žukauskų namuose.

1959 10 07

...Tik man labai kelia rūpestį mano akys. Tie zigzagai, ką padarysi, reikia priprasti, bet tie akies temimai - tai pasirodo liga vadinama Gliaukoma - gresia apakimu. (...) Aš girdėjau, čia vienam atsiuntė, kad nuo šios ligos yra labai gerų vaistų Amerikoje, prisiųsk man, Stepute.

1959 11 03

Dabar pradėjau rašyti apysaką iš senų laikų¹, bus ir au-tobiografinės medžiagos. Labai gerai, kad profesorė sakė, jog akims nekenkia - galiu ir rašyti, ir skaityti kiek noriu.¹ iš senų laikų - apysaka "Pro vaikystės langą".

1960 05 08

...Anksčiau, kai verčiausi daržininkyste, tai visus pakam-pius užsodindavau daržovėmis, stengdavausi jų anksti pri-siauginti, kai brangiausi, o dabar - kas mėnuo tą pačią dieną atneša pensiją, tai jau pasidarė gėlynai, o visą daržą paver-tėme sodeliu.

Ir kai prisimeni, kaip būdavo linksma šiame namely per vasaras, kada būdavo susivažiudavome, ne tik savi, bet ir svetimų... taip graudu ir kažko ilgu pasidaro. O dabar, kai ėmiausi rašyti iš vaikystės laikų apysaką, tai visi kaip gyvi atsiminimai atsistoja, ir visi jie buvo čia pat, šitame kambary - tai dažnai ir ašara sužiba (...) Taip, tikrai, jau senatvė, kai imi žiūrėti atgal. Bet ką gi padarysi, gerai, kad yra ko gra-

Bronė Buivydaite (kairėje) su seserimi Stefanija Kviecinskiene ir jos dukrele Janyte

žaus atsiminti, iš ko nusišypsoti, iš ko pasijuokti.

1960 12 22

...Vakar išvažiavau iš ligoninės¹ ir kol kas apsistoju pas Laimutės mamą². Daktarai dar neleidžia namo, nes reikia sekti akių stovį. Dešinioji akis, kur po operacijos, menkai mato: kaip pro vandenį ir viskas iškraipyta. Dar turime vilties, kad gali pagerėti regėjimas. Kairioji išliko ir regėjimas pagerėjo. Jeigu viskas taip bus, kol kas bus galima vaikščioti vienai, vedžioti nereikės. Su kaire akim galiu ir skaityti.

¹ išvažiavau iš ligoninės - 1960 m. lapkričio 15 d. B. Buivydaitė operavo dešinę akį.

² pas Laimutės mamą - pas Leokadiją Žukauskienę Vilniuje.

1961 02 15

Ateis pavasaris, ir aš kaip Feniksas iš pelenų atgimsiu - manau, kad šį kartą dar atgausiu savo pirmąją nuotaką.

1961 03 20

...Aš nesu jau toks invalidas, o kur pas mane gyvena medicinos seselė¹, man patarnauja, pietus išverda, nes dėl tos operuotosios akies liepia vis ramiai laikytis ir daugiau pagulėti.

¹ medicinos seselė - Liucija Vėžytė-Vanagienė.

1963 06 04

...Taip, praeitis nebegrįs, o kai į ją žiūri iš perspektyvos, labai pasidaro miela ir brangi. Ir kas ypatinga, kad aiškiausiai prisimena vaikystę. Dabar, kai rašau iš tų laikų, iškyla kaip gyvi asmenys - ir visi tokie savi ir mieli (...). Ir net graudu pasidaro, kai kartais rašydama pagalvoju, kad visi jie buvo šiame kambary, kur rašau - visi čia šnekėjo, juokėsi, raudavo. (...) Be galo visa miela prisiminti, ir atrodo, kad apysaka gana spalvinga išeis. Gaila, kad Tu taip toli, gal kokią vieną antrą smulkmeną, mano pamirštą, prisimintumei.

1964 02 25

...Aš savo nameliuose papratau, man irgi ramu ir gera, net patinka, kad pro langus matau einančius žmones, dundančias mašinas, nes pas mane labai retai kas užėina ir aš pati irgi retai kur išėinu - esu tokia pat vienvietės mėgėja, kokia buvo mama.

1965 12 13

...Aš jaučiuos labai gerai - ir džiaugiuos, kad nebėra to "artimo" žmogaus¹.

Nesijaučiu daugiau vieniša kaip anksčiau. O pagal save esu ir "turtuolė" - galiu turėti šeiminkę, manęs dabar jokie naminiai rūpesčiai neslegia. O kas bus toliau, visai negalvoju, kai dabar gerai. Kiekvienas žmogus turi savo likimą, o likimas man dažniausiai būna palankus, truputį paspaudžia ir vėl teikia džiaugsmo.

Saulutė vėl kilis aukštyn, vėl paukšteliai suskris. O dabar tai zylytės visą laiką už lango lašinius lesa. Šiomet jau lyg buvau jas primiršęs, bet kai tik sniegu žemė apsidengė, sutūpusios ant aviečių stagarų žiūri į langą. Kaip gi jų nematinsi.

¹ "artimo" žmogaus - vyro Juozo Mičiulio, kuris 1965 m. rudens paliko B. Buivydaitės namus.

1966 12 30

...Miela žinoti, kad taip Tau pasisekė paroda ir tokia palanki kritika. Tavy jau iš mažens glūdėjo talentas, o dabar prasiveržė lyg požeminis upelis į saulės šviesą. Kiek tik tsi lavinusis toje srity, tai tiesiog tenka stebėtis Tavo sugebėjimais.

O mano pašaukimas buvo proza. Ir jei kas liks ateičiai, tai tik iš prozos. Aš rašiau pradžioje eilėraščius turbūt dėl to, kad mažai pastangų reikėjo, o prozai daug darbo reikia. Žinoma, gerus eilėraščius parašyti irgi darbas.

1967 10 20

...Gal pati didžiausia naujiena tai, kad aš po visų ceremonijų vėl esu Buivydaitė¹. Ir labai esu patenkinta, nes nusibodo visokios bobų kalbos - plepalai.

¹ vėl esu Buivydaitė - su vyru oficialiai išsiskyrė 1967 m. rugsėjo 19 d., sau susigrąžindama Buivydaitės pavardę.

1968 01 21

...Tuoj ir pasigirsiu - mano knygą spausdins, neseniai gavau pranešimą. Taip, Tu ten rasi daug pažįstamų, tik, žinoma, ne fotografijų. (...) Svarbiausia, kad nieko neišbraukia, lieka visa etnografinė medžiaga - buitės, papročiai... Esu labai patenkinta. Sunkus menininko darbas. Ir kaip Tu rašai, taip ir yra: ir aš, kai parašau kokį skyrių, tai skaitau ir atrodo visai gerai, antrą kartą skaitant, jau niekai... tada padedu ir, žinai, kai paskaitau po kokio mėnesio, žiūriu, kad jau vėl nebloggerai. Man taip buvo įkyrėjusi ta knyga, kad kai perrašė, tai padėjau ir iki šiol guli, nejudinu. Kai dabar pranešė, kad spausdins, tai reikės vėl žiūrėti ir meniniu, ir kalbos atžvilgiu, nes taisymui nėra galo.

1968 05 08

...[stojai į tokį kelią, kurs daugiau suteikia karčių valandų, negu džiaugsmingų, ir kiek nervų reikalauja.

Aš dažnai pasigailiu, kam pradėjau rašyti, ypač, kad nieko vertingo neparašiau. Bet, matyt, taip jau buvo skirta. Aš esu fatalistė. Daug ką iš anksto numatau, ir, kaip sakoma, nors iš kailio nerkis, o įvyksta taip, kaip turi įvykti.

1968 07 21

Kūryba, kaip Tu rašai, yra didelis džiaugsmas, bet man ir didelis nusivylimas. Bet, kiek galėjau (nors, rodos, ir daugiau būčiau galėjusi, jei ne visi karai ir sumišimai), tiek padirbau. Bent lietuviškoje enciklopedijoje liks pavardė... (...) Tiesą pasakius, ir greit parašiau II d., bet ir pavargau. Dieną ir naktį vis tos mintys, vaizdai... be narkotikų¹ negaliu miegoti. (...) Žinoma, baigsiu ir vėl rašysiu... bet jau nebeužsiimsiu tokio didelio darbo.

¹ narkotikų - migdomųjų vaistų.

1968 12 14

...Labai esu pavargusi - jau paskutinė knygos redakcija, o su mano akimis labai sunku.

Kaip Tau anąkart rašiau, aš visai savo kūryba nesidžiaugiu. Na, gal ši knyga, kuri dar neišėjo, bus šio to verta: daug įvairios etnografinės medžiagos. Mūsų šių dienų jaunimui tai bus egzotika. Ne šviesus mano knygoje tų laikų gyvenimas, bet pagalvojau, kad visą tiesą rašiau.

1969 gegužė - birželis

...Knygas jau išsiunčiau. Išleido dailiai, skaitytojais sako, kad ir turinys patrauklus - gražus, įdomus, nes tai pirmoji knyga, kur aprašytas to meto miestelio gyvenimas. Paskaitys, pamatys. Žinok, kad visi faktai yra tikri, net ir ta smulkmena, kad Tu Peikų pabučiavai į žilą barzdą.

Be galo norėčiau su Jumis visais pasimatyti, bet aš jau ne keliauninkė. Jeigu man reikia važiuoti į Vilnių ir tai savaite galvoju. O čia pats jau laukimas leidimo gausi ar negausi... per daug didelė įtampa būtų mano nervams (jau nekalbant apie pačią kelionę). Be to, ir nuvažiavus nė reginiais pasigrožėti, nei į parodas nueiti (nes viskas pro miglas) ir man būtų graudu, ir Tau.

Mano akių gydytoja net apsiverkė, gavus mano knygą, sako: "Su šitokia akim parašyti tokią knygą..."

1969 vasaros pabaiga

...Po to didelio darbo iki šiol gana blogai jaučiuos - skaudėjo kairįjį petį (gal kad viena akimi tedirbau) nuo pervargimo, negalėjau nė mašinėlę spausdinti. (...) Buvo nervų įtampas ir kaip knygą priims.

Labai greitai recenzavo ir visur teigiamai, kai kur net labai

išgyrė.

Beje, ką gi tie jūsų laikraščiai parašė apie mane ir knygą, turbūt pakoneveikė?

Mano knyga išėjo truputį su broku (...), redaktorė pridėjo ir man netinkamų žodžių. Iš viso, reikia pasakyti, tai nieko nekeitė ir nieko nereikalavo pridėti, ir dėl visko klausėsi. Bet ten daug barbarizmų ir ji, bijodama, kad jos nebartų, kai ką ir netaip pakeitė.

1969 10 12

...Nervai truputį pailsėjo, štai jau be skausmo galiu rašyti mašinėlė. Galvoju ir apie antrą knygos dalį, visi, kas rašė man, su kuo šnekėjau, vis sako, kad lauks...Niekas blogai neatsiliepė, o pagyrimų daug...

...Aš labai džiaugiuos, kad Tau sekasi kurti, kad nenuobodžiai eina laikas. Aš kai nedirbu, darosi nyku, stebint bėgančias dienas. O tuo tarpu dar vis negaliu dirbti... gal reiks po truputį pradėti. Bet dažniausia, kai pradėdau, taip įsitraukiu, kad persidirbu.

1970 02 07

...Sveikata negaliu nusiskusti, tik nervai tai kaip voratinčiai mažiausio vėjelio papūsti ir virpa...Kaip Tau aname laiške rašiau, jog leidyklai pasiūliau porą kūrinėlių¹, tai, žinoma, turiu padirbėti - pašlifuoti...O kaip tik pradėdau dirbti, tai ir persidirbu, nes negali vaizduotės išjungti kaip motoro...

¹ porą kūrinėlių - liaudies pasakos eilėmis "Pagirys mažas trobelė" ir eilėraščių vaikams "Labas rytas".

1970 11 26

...Man dabar prasidėjo "kalvarijos keliai" - tas sukaktuvių minėjimas¹. Tūnojau tūnojau - Anykščiai gi manęs nežinojo. Dabar staiga sužinojo, kad gyvenau - studentai literatai iš Vilniaus atsiuntė įgaliotinį ir pasisiūlė tą dieną koncertuoti...Tai ir ištraukė mane kaip pelėdą iš urvo...manau, tik akimis mirksėsiu...Mini Kauno literatūros muziejus, minės Anykščiai ir visuomenė, ir mokyklos... Tik nervų turėk... Ir visai nesijaučiu verta tokio dėmesio.

¹ sukaktuvių minėjimas - rašytojos 75 - metis.

1970 12 26

...Mano kambarys dabar tikra meno galerija. Sukaktuvių proga daug kas buvo užėję ir visi jais grožėjosi¹.

Nerviškai esu pavargusi, bet jau visas triukšmas praėjo. Gavau vyriausybinių apdovanojimų! Garbės raštą už "vaisingą literatūrinį ir pedagoginį darbą". Pilnas kambarys gėlių, daug adresų, dovanų...bet kas iš to, kad jau reikės leistis žemyn... Na, bet dar žadu pagyventi.

Įsirašiau į aklujų draugiją, man suteiks pašalpą, tad galėsiu turėti asmeninę sekretorę, nes dar kūrybiškai jaučiuos pajėgi, tik akis neleidžia nė skaityti, nė rašyti (galiu tik po truputį).

¹ jais grožėjosi - Stefánijos paveikslai.

1971 06 18

...Esu patenkinta, kad turiu sekretorę¹. Dabar ji perrašinėja mano anksčiau spausdintus apsakymus - bus galima pertvarkius panaudoti II d. "Pro vaikystės langą". Taigi ruošius dar rašyti ir renku medžiagą.

¹ sekretorę - Rožę Klimašauskaitę.

1971 08 09

...Kitąmet išeis mano eilėraščių rinktinė vaikams, jau atiduota dailininkui iliustruoti. Džiaugiuos, kad gerų žmonių dėka nenuėjo mano darbas veltui. Labai gerai, kad turiu sekretorę, ir dar man tinkamą. Dabar mašinėlė rašau laiškus tik saviesiems.

1971 09 20

...Jau išsiunčiau leidyklos direktoriui pasirašytą sutartį.

Bronė Buivydaitė Veiveriuose

Turbūt jau ateinančių metų pradžioje mano "Karklo švilpa" pašvilpaus.

Sveikata neblogo, tik nervai labai pavargę, bet dabar gal bus ramiau, kai jau visa aišku. Norėjosi, kad ta knygutė išeitų.

1972 01 27

...Štai, gaisrinės mašinos sirena kaukia. Ten, kur seniau buvo Juciaus trobelė, dabar gaisrinė. Jeigu Tu atvažiuotum, tai Anykščių visai nepažintum, tik mano trobelė savo vietoje tebestovi, tokia jau likimo valia.

1972 07 03

...Šiomet vasarą niekur nebežadu važiuoti: viena negaliu, o palydovą sunku rasti. Jau traukiasi visas gyvenimas į krūvą - į keturias sienas.

Dar dirbu su "Pro vaikystės langą" II d. Jei bus lemta, gal ir parašysiu. Rašau, kaip gyvenome be tėvelio, kaip mama linus broko, apie juodašimčius, dragūnus, kurie sudaužė iš patrankų Adamonio namus ir t.t., visa labai gerai atsimenu. Esu tikras senųjų Anykščių metraštininkas. Sekretorę turiu gerą, šeiminkę¹ taip pat gera, tai ko daugiau reikia.

¹ šeiminkė - Anelė Tylaitė

1972 11 13

...Siunčiu Tau savo darbo vaisių - eilėraščių knygutę "Kar-

klo švilpa"¹. Gal paskutinį kartą vaikams pašvilpausiu. Man knygutės apipavidalinimas labai patinka - pagal mano skonį - realiai.

¹ "Karklo švilpa" - eilėraščių knygutė vaikams "Karklo švilpa", V., 1972

1972 12 11

...Mano knygutė visiems labai patinka, nes ji kaip balta varna, gerąją prasme, nes dabar ir vaikams vis jaudnieji naujoviškai rašo. Ir kaip vienas recenzentas pastebėjo, vien apie gamtą. O mano beveik visi su potekste: vis noriu ko nors vaiką pamokyti.

1973 03 25

...Šiandien pirmą tikrai pavasarišką dieną - šiltą, ir mano kambarys pilnas saulės, ir rausvos raktažolės jau žydi ant mano rašomojo stalo.

Kai Tau rašau laišką, pasilsiu, nes atitrūksta mintys nuo kūrybos. Šiaip visą laiką esu savo minčių verpete, ir labai pervargę nervai. Neturiu kur išsiblaškyti - aš niekur viena negaliu nueiti ne tik dėl akių, bet kad ir tokių žmonių neturiu. Gyvenimas eina pro šalį - už lango žingsniai, rieda mašinos.

1973 12 31

...Norėtusi Tave apkabinti ir džiaugsmo, ir liūdesio ašaromis išsiverkti...Džiaugsmo, kad esi gyva ir, kaip rašai, sveika, nes man esi brangiausias žmogus pasaulyje, o liūdesio, nes Tu esi toli, o kurie arti - tylūs...Metinės šventės man visada liūdniausias laikas - prisimenu visus, nes gi čia augome, džiaugėmės mažiausiais mažmožiais, iš čia Tėvelį išlydėjome...

1974 03 10

Guodžiūsi ir Tau, kad šiame labai mano bloga nuotaika - niekas nedžiugina: nė ateinantis pavasaris, nė štai dabar šviečianti saulė tiesiai ant mano mašinėlės raidyno ir labai lengva rašyti. Gal tik džiaugiuos, kad mano akelė mato: štai, kai dabar saulė, visai gerai matau. Visa daro metal, juk šitiek pragyventa, net netikiu, kad man tiek metų.

1974 12 11

Aš irgi kaip Tu tikiu, kad kas žmogui skirta, nuo to nepabėgsi. Aš iš anksto žinojau, kad akies neteksiu, nors tą pačią dieną pajutusi blogai, išvažiavau į Vilnių. Bet aplinkybės taip klostėsi, kad nieko negalėjau padaryti. Aš, jei dar turėsiu jėgų, noriu visus ryškesnius nujautimus - sapnus surašyti!

1975 04 27

...Pasidarė labai nebeįdomu gyventi, kai geriausio pažįstamo už metro nepažįsti... nė į kiną negali nueiti, į teatrą retkarčiais nueinu, bet nuo įtampos užkaista galva, vienu žodžiu, lyg jau ne šiame pasaulyje gyveni. Rytoj eisiu į teatrą, stato mano "Stebuklingoji radasta" Kunčinenė¹.

¹ Kunčinenė - anykštėnė mokytoja Domicelė Kunčinenė (1913-1995)

1975 07 22

...Visur dūmai, dūmai, dūmai, ir kambarys pilnas, ir visi žmonės dūmuose: veidai dėmėti, bet dar vis matau, štai pati Tau spausdinu...

1975 09 09

...Ačiū už laišką, jau labai laukiau, dar kartą ačiū ir už plokšteles¹. Ateinanti sekmadienį susikviesime svečių ir išklausysime visą operą. /.../

Kokia gera, kokia Tu miela, mano sesuo. Kasdien esu su Tavimi.

Esu sveika, dar vis po truputį dirbu su sekretore. Žinoma, labai sunku, kai pats negali rašyti, o reikia diktuoti. Bet ir amžius veikia, ir akys, mano vargšės akys!

Bronė Buivydaite Panevėžyje 1926 m.

¹ plokšteles - V. Banaičio opera "Jūratė ir Kastytis" (libretas B. Buivydaite)

1976 12 25

...Jau praėjo trumposios dienos, dabar vis eis šviesyn. Šią naktį labai daug prisnigo, o dabar šviečia saulė. Sėdžiu viena kambaryje ir visa praeitis prieš akis - ir gera, ir grau-du: iš šio kambario tėvelis į Afriką išvažiavo, iš čia iškeliauvo nesugrįžtamai ir Aliutė¹, ir Mama. Ir aš kada nors iškeliausiu pas juos.

Žinai, kad aš atpratau nuo žmonių, man vienai geriau. Ir jei kartais kas ateina ir ilgiau pasėdi, aš pavargstu. Dažniausiai kas nors ateina vasarą, nes, jeigu jau kas atvažiuoja į poilsio namus iš mano buvusių mokinių, tai jau visada aplanko.

¹ Aliutė - sesuo Elena Buivydaite (1900-1928).

1977 03 26

...Dar turiu gerą atmintį, visa praeitis kaip kino juostoje. Be darbo būtų labai nuobodu. Turiu gerą, kultūringą sekretorę, tai ne taip sunku ir dirbti.

Ilgai Tavo šito laiško laukiau, taip jau buvo ilgu, nes, kai gaunu laišką, tai lyg ir pasišneku.

1978 08 09

...Galėčiau dar ir mašinėlę parašyti, bet neberašau, o diktuoju, nes mane jau trečią kartą ispejo: "jeigu nenori apakti - nerašyk", o dar vis neiškęsdavau ir retkarčiais trupčiuką rašydavau. Mat po truputį dar rašau "Vargai vartus kilnoja".

1979 02 12

...Jau pavasarėja, saulutė šviesesnė, dienos linksmesnės, tik be galo nuobodžios, nes viena nieko negaliu dirbti, kai sekretorė neateina. Ir labai gaila tų be pėdsako praeinančių dienų.

1979 06 26

...Gyvenu lyg šalia pasaulio, nes niekur nebegačiu nueiti,

nebematau gerai, tai ir eiti nebesinori, nebepažįstu ir inteligentijos dabartinės, o visi pažįstami jau daugiausia anapus...

1980 03 17

...Tai tu dar gyveni, o man atėjo sėdėjimo gadynė. Mano kūnas pasidarė sunkus kaip švinas ir jau antri metai, kai nebeišeinu iš savo kambario net į kiemą, nes mano akys tiek bijo šviesos, kad net skauda. Jeigu tik saulė atsigręžia į mano langus, tai ir kambary dėviu juodus akinius. Taigi per dienų dienas sėdžiu ir sėdžiu kėdėje, žiūriu pro langą ir džiaugiuos, kad dar matau praeinančius žmones ir pravažiuojančias mašinas. Be galo nuobodu ir negera. Atsikėli rytą ir žinai, kad vėl per dieną sėdėsi. Atsiminimus tai dar truputį rašome. Sėdėdama galvoju galvoju, paskui kokią porą valandų padirbėju, nes daugiau tai ir negaliu, pavargstu.

1980 03 20

...Anas mano laiškas buvo labai pesimistiškas. Rašiau, kad tik žiūriu pro langą, bet aš dar klausau radijo, klausau knygų įrašytų į magnetofono juostas, kurias gaunu iš aklųjų draugijos. Tik jau viskas nebeįdomu, kai pats esi iš gyvenimo sukuriu jau išėjęs.

1980 09 30

...Man žiema tai baubas. Jeigu ne Tavo padovanotos antklodės, tai nežinau, kaip ištvėrčiau, nes mano lova prie sienos, kur rytys vėjas per sieną man pučia.

1980 11 19

...Kaip gera, kad Tu gali važiuoti į šiltus kraštus, o man reikia miegoti prie vėjų perpučiamos sienos, bet gal kaip nors žiemą iškentėsiu. (...) Vis dar truputį matau, tik be galo nuobodžios dienos. Kai dirbti nebegali, tada jau liūdna.

1981 02 13

...Aš, rodos, dar Tau nerašiau, kad gruodžio mėnesį atšvenčiau savo 85 metų jubiliejų. (...) Buvo daug gėlių, sveiki-

nimo telegramų, laiškų. Buvo malonu, kad žmonės prisiminė. Buvo pažymėta ir spaudoje.

...Knygą jau pabaigiau rašyti. Jau atiduota į leidyklą. Ar spausdins - nežinau, tikiuosi, kad spausdins. Kas iš pažįstamų skaitė, sakė, kad įdomu.

1981 04 04

...Sekretorė tai mane lanko visą laiką. (...) Jau dešimt metų kartu dirbame, ir knygą kartu rašėme, nes aš viena nieko negaliu, nebematau, bet tikiu, kad iki gyvenimo galo šiek tiek matysiu. Ir plunksnos visiškai dar nežadu padėti. Labai gerai atsimenu, kaip Kaune mokiausi buhalterijos kursuose, noriu dar apie tai parašyti. Kaip mokiausi Utenoj, tai jau turiu anksčiau parašytą juodrašį.

1981 11 20

...Kol kas esu sveika. Ir galvoju, kad iš visų savo artimųjų pažįstamų esu seniausia ir sveikiausia. Pas jokių daktarus nesikreipiu. Turiu vieną artimą seselę¹, kuri man reikalingų vaistų parūpina ir, kai sunegaluojų kiek, pagydo.

Tik jau dienos tai tamsios, trumpos, liūdnos. Sėdžiu prie šilto pečiaus ir galvoju, kad štai jau diena po dienos eina, ir vis gyvenimo galas artėja... Ir tik nušvintu, kai pagalvoju, kad dar knyga kitais metais išeis. Tai tuo ir gyvenu.

¹ artimą seselę - Liuciją Vanagienę

1982 06 10

...Rašai, kad dar pieši vis. Tai labai malonu, kad Tu dar gali kurti, dirbti. O mano kūryba jau pasibaigė. Niekur nebėgiu išėiti, o be kūrybos, be darbo tai ne gyvenimas. Labai jau liūdna. Bet ką gi padarysi. Džiaugiuos, kad nors sveikata dar vis nebloga ir kad turiu sekretorę, kuri kasdien ateina, ką nors parašom, paskaito, pasikalbam, tai vis dar keletas valandų šviesesnių būna. Šeiminkė gera, mane prižiūri. Vanagų šeima, kurie anksčiau pas mane gyveno, dar

Viršuje sesuo Stefanija su Stasiu Kviecinsku, apačioje kairėje Bronė Buivydaitė, K. Buivydienė ir E. Buivydaitė

kartais ateina. Jinai yra medicinos seselė, tai man daug padeda, vaistais aprūpina, kai ranką susižeidžiau - subintavo, paguodė, o jisai - mano gaspadorius, aprūpina mal-komis, kas kur sugenda, pataiso, o kartais su vaikais užei-na, aplanko. Dar turiu vieną prietelę¹ mokytoją, kuri ma-nęs nepamiršta, vis retkarčiais užaina. Tai taip ir gyvenu gerų žmonių pasiremddama.

¹ prietelę mokytoją - mokytoją Oną Šakėnienę.

1982 07 16

...Jau pora savaitių, kai knygynuose pasirodė mano nauja knyga "Vargai vartus kilnoja". (...) Manau, kad Tau bus įdomu pasiskaityti, nes kiekviename skyriuje rasi ir apie save paminėta.

1982 08 19

...Dar kartą perskaičiau Tavo laišką ir atsidusau. Taip pat, kaip ir Tu, labai dar norėčiau pasimatyti, pasikalbėti, bet... tik graudu pasidaro pagalvojus. Bet ką gi padarysi. Šimtai, milijonai žmonių kenčia savųjų ilgesį visame pa-saulyje...

Vakar gavau tavo siųstą kavą. Labai ačiū. Aš kasdien išgeriu pusryčiams kavos puoduką. Taip jau įpratau. Na, ir sveikata kol kas visai nebloga. (...) Tik mažai judu, niekur iš kambario neišeinu, tai nuobodu. Dabar vasara, tai dar daugiau kai kas iš pažįstamų pasimaišo, užvažiuo-ja, ypač dabar, kai pasirodė nauja knyga "Vargai vartus kilnoja", tai daugiau kas prisimena, užaina.

Kai knyga išėjo, tai daug kas ragina toliau dar rašyti. Nežinau, ar parašysiu, bet su sekretore tariamės ir žada-me dar rašyti.

1982 10 13

...Tu rašai, kad gaila, jog kitos knygos (teisybę sakant, trečios knygos) nebeparašysiu, bet aš dar noriu rašyti, jau esame ir pradėję rašyti, ir galvoju dar parašyti, nes labai gerą sekretorę turiu. Tik vargiai ar beiseis. Ne taip greitai pyragas kepa, kaip burna nori. Senatvė, jėgos nebe tos. O laikas bėga... Mano planuose, be pradėtos knygos, dar pakartotinai išleisti "Karklo švilpą" ei-lėraščių rinkinį, kurį papildytą ir truputį pataisytą jau išsiunčiau leidyklai. Dabar abi su sekretore bendrom jėgom taisome "Tris bičiulius". Kai tuos pataisysime ir perrašysime, tada imsime už dra-maturgijos dalykėlių - taisysim tuos (...).

Tai matai, kiek dar darbų užplanuota, bet kiek ir kaip seksis įvykdyti, tai tik vienas Dievas žino.

1983 06 28

...Senatvėje ir taip nelengva, o dar visokios bė-dos užpuola¹. Bet taip jau, matyt, skirta...

¹ bėdos užpuola - birželio pradžioje susilaužė kairės kojos klubo sąnarį.

1983 07 18

...Kol kas guli visą laiką lovoje. Kolei taip bus - neaišku. Dabar kol kas galiu, kitą padedama, tik truputį pasėdėti.

Labai džiaugiuos, kad tu vis dar dirbi, šį bei tą sukuri, tai vis dar jauties, kad gyveni.

1983 08 22

Viena pati nesėdu, bet padedama, kai pasodi-na, pasėdžiu kėdėje bent valandą. Vedama jau ir per kambarį kartą perėjau. Bet sekretorė atėjusi išstempė iš lovos ir pasodino ir dabar, kai ji laišką

rašo, aš sėdžiu.

1983 10 12

...Kaip atsiguliu, kai susilaužiau koją, tai taip ir tebe-guliu. Kolei gulėsiu - nežinau. Sveikata geryn neina. Dėl kojos galėčiau ir vaikščioti, bet jėgų nėra. Labai nuobodu pasidare, nors anksčiau to taip nejaučiau.

(...)

Laikas bėga ir gyvenimas kartu. Kolei tas gyvenimas ir gulėjimas tėtis? Nors nieko neskauda.

1983 10 28

Galiu pasidžiaugti ir Tave truputį pradžiuginti, kad esu truputį stipresnė, nors vaikščioti negaliu, tik poilsio kėdėje prie pečiaus bent po valandą kartais pasėdžiu.

Ruduo. Dienos visai sutrumpėjo. Po kelių dienų jau ir Vėlinės. Šiandien šeimininkė nuėjusi aptvarkė mūsų šeimos kapą. Nušlavė nuo medžių nukritusius lapus, nunešė truputį rudeninių gėlių, o per Vėlines abi su sekretore žva-keles uždegė... Aš ten jau seniai nebenuoju.

1983 11 11

Vakar gavau vieną, šiandien kitą Tavo laiškėlį. Labai ačiū, kad Tu taip rūpiniesi manimi ir mano sveikata ir kad dažnai parašai, ir kad mane apibari už ilgą gulėjimą.

Nežinau, kaip čia yra, kad taip ilgai negaliu atsikelti. Šiandien, kai sekretorė perskaitė Tavo laiškus vėl pakar-totinai, pasiryžau pamėginti atsikelti. Abiejų su šeimininke padedama išlipau iš lovos ir pusvalandį kėdėje pasėdė-jau. Bet kol vėl mane privedė prie lovos keletą žingsnių, taip pavargau, kad, rodos, lyg būčiau dešimtį kilometrų nuėjusi. Bet dabar, kai atsiguliu, tai taip gera gulėti...

Laiškų ištraukas parinko, parengė spaudai ir parašė paaiškinimus

Alma AMBRAŠKAITĖ

Bronės Buivydaitės kapas Anykščių kapinėse

(Valančius M.). Istorija szventa. (Shenandoah, Pa, 1898); (Vie-nažindys A.). Lietuvos tėvynės dainos. (Tilžė, 1898); (Vileišis P.) Apie arklius. (Bitėnai, 1893); - Sodnas, apynei ir bitys. (Tilžė, 1894); (Zabermanas J.). Kalendorius kataliku ant metų 1869. (Tilžė, 1868); Be to, užtiko užrašų, laiškų, liečiančių prekybą lietuviška spauda, M.Šiaučiūno sąsiuvinį su lietuviškomis patriotinėmis eilėmis. Nuo 1898.III. 23 d. buvo paskirtas kardomasis areštas Zarasų kalėjime. Caro 1899.VI.2 d. paliepi-mu trims metams ištremtas už Šiaurės vakarų, Pavyslio kraš-tų, Kuršo gubernija ir Rygos.

Barauskas Mykolas, valstietis, gyveno Debeikių valsčiuje, (Ukmergės apskritis), 1902.XI.30 d. jį Kauno gubernatorius pristatė Vilniaus generalgubernatoriui bausti už lietuvišką spau-dą. 1904.V.16 d. byla nutraukta.

Barauskienė Ona, Antano, valstietė, gyveno Anykščių valsčiuje (Ukmergės apskritis), pauparė. 1893 m. iš jos policija atėmė dvidešimt devynias lietuviškas knygas: trylika elemen-torių, tris kalendorius ir trylika maldaknygių. Vilniaus general-gubernatorius V.8 d. ją nubaudė vienam mėnesiui arešto po-licijos areštinėje.

Bartkevičius Juozas, gyvenęs Anykščiuose, (Ukmergės apskritis), pauparis. 1885 m. už lietuviškų religinių knygų pla-tinimą jį taikos teisėjas nubaudė sumokėti penkiolikos rublių pabaudą. 1889.IX.14 d. uradniko sulaikytas Panemunėlyje, Zarasų apskrityje su šimtu dviem knygomis. (keletas jų - len-kų kalba). Vilniaus generalgubernatorius 1890.V.19 d. jį nu-baudė dviem mėnesiam arešto policijos areštinėje.

Bartoševičienė Ona, miestietė, gyvenusi Anykščiuose, (Ukmergės apskritis), pauparė. 1892 m. rudenį policininkas iš jos atėmė 48 lietuviškas ir lenkiškas knygas, turėtas parda-vimui. Nubaustas 1 mėnesiui arešto policijos areštinėje. Baus-mę atliko nuo 1893.IV.23 d. Ukmergėje.

Bartoševičius Pranas, Juozo, gimęs apie 1857 m. Alek-sandravėlėje (Zarasų apskritis), miestietis, gyvenęs Anykš-čiuose, (Ukmergės apskritis), smulkus prekybininkas. 1900.IX.25 d. uradnikas kratė jo namus ir rado 4 lenkiškas ir 10 lietuviškų knygų: (Filiochovskis R.). Trumpas katekizmas. (Vilnius, 1860 (Tilžė 1895); (Kušeliauskas S.) Vartai dangaus. (Vilnius, 1864 (Tilžė, 1897); Paskutinis pamokslas wiena žei-majczui kuniga priesz smerti. (Vilnius (Tilžė), 1899); Sapnų kni-gelė. (K 1893 (Tilžė, 1895); (Staugaitis L.) Lietuwiszkas lementorius. (Vilnius (Tilžė), 1894); Ukiszskasis kalendorius 1900 metams. (Peterburgas (Tilžė), 1899) (2 egz.). P.Bartoševičius sakėsi knygas gavęs iš J. Gūros. Caro 1901.XI.28 d. paliepi-mu nubaustas 14 d. arešto policijos areštinėje.

Braknys Povilas, valstietis, gyvenęs Ukmergės apskri-tyje. 1901. VI.29 d. žandarai jį sulaikė dviračiu važiuojantį nuo Šimonių į Svėdasus, kratė ir rado 1 egz. atsišaukimo: (Biliūnas J.). Lietuviai ir lietuvaitės! (Tilžė, 1900). P.Braknys iš uradniko būstinės pabėgo.

Bublauskas Jullius, Liudviko, gimęs apie 1823 m., vals-tietis, gyvenęs Dauneikių kaime, (Aluotų valsčius, Ukmergės apskritis), grytelninkas. 1893.II. 19 d. jo namuose buvo rasta slapta mokykla, kurioje mokėsi 7 berniukai. Mokyta lietuvių ir rusų rašto, tikybos. Vilniaus generalgubernatorius 1893.IV.22 d. mokytoją nubaudė 7 dienas policijos arešto policijos areš-tinėje, tėvus - po 1 rublį pabaudos.

Daraškevičius Motiejus, Martyno, gimęs 1869.IX.17 d. Juodikonių kaime (Ramygalos valsčius, Panevėžio apskritis), gyvenęs Puodžių kaime, (Skrebotiško valsčius), padieninin-kas, valsčiaus vežikas. 1900 m. liepos mėnesio pabaigoje policija jį sulaikė Pasvalyje, nes įtarė, kad platino lietuviškus atsišaukimus. Liepos 30 dieną kratė jo butą ir rado: (Biliūnas

J.). Lietuviai ir lietuvaitės! (Tilžė, 1900) (2 egz.); Bžezinskis M. Naudingi skaitymai. (Tilžė, 1898); (Lingis A.). Kas kaltas? (Til-žė, 1894) ir "gydymo knygelę". 1900.VIII.4-1901.I.29 d.d. jam taikytas kardomasis areštas Panevėžyje. Caro 1901.V.27 d. paliepi-mu kaip bausmė įskaitytas kardomasis areštas.

Devenytė Agota, Mykolo, gyvenusi Svėdasuose, (Aluotų valsčius, Ukmergės apskritis), beturtė. 1892.XII. 23 d. uriad-nikas Svėdasuose rado slaptą lietuvišką mokyklą, kurioje mo-kėsi 6 vaikai, iš jų 3 mergaitės. Rastos 7 lietuviškos knygos. Mokė A.Devenytė, už tai gaudavo maisto, malkų. Ji darakto-riavo jau dvidešimt metų. Vilniaus generalgubernatorius 1893.VI.15 d. ją nubaudė 1 mėnesio arešto policijos areštinė-jė, namo savininkę ir keturis tėvus - po dešimt rublių pabau-dos arba septynių dienų areštu.

Didžiulis Stanislovas, Jono, gimęs 1850.XI.20 d. Grie-žionėlių dvare, (Andrioniškio valsčius, Ukmergės apskritis), bajoras, ten ir gyveno, turėjo keturiasdešimt tris dešimties žemės. Mokėsi Panevėžio gimnazijoje, bet 1863 m. iš ketvir-tos klasės išėjo. Bibliofilas, spaudos draudimo metais turėjo turtingiausią Lietuvoje lituanistinę biblioteką (pradėjo ją kom-plektuoti apie 1872 m.), susipažino su daugeliu lietuvių spau-dos leidėjų, rašytojų ir literatų (jo žmona rašytoja L.Didžiulienė - Žmona). Pats tapo spaudos platintoju savo apylinkėje. Lietuviškus leidinius gaudavo iš knygnešių J.Bielinio, K.Ūdros ir kt., jo talkininkais platintojais tapo J.Šiaučiūnas, J.Mickū-naitis ir kiti. 1895-1896 m. organizavo gausius valstiečių pra-šymus caro vyriausybės įstaigoms dėl lietuviškos spaudos legalizavimo. 1884 m. jis padavė du prašymus Vyriausiajai spaudos reikalų valdybai, kad jam būtų leista be cenzūros trukdymo įsigyti visus lietuviškus laikraščius ir knygas. Leidi-mo negavo ir dar atkreipė žandarų bei policijos dėmesį į save. Žandarai ėmė tikrinti jam siunčiamus laiškus. Ukmer-gės apskrities ispravnikas, gavęs žinių, kad S.Didžiulis "turi įvairių veikalų biblioteką ir, beje, neviešai gauna užsienio leidi-nius", įsakė pristavui padaryti kratą ir paimti necenzūruotą spaudą. Pristavas, vykdydamas šį įsipareigojimą, siekė dar ir pats pasipelninti. 1885.II.21 d. jis kratė S.Didžiulio namus ir paėmė šešiolika draudžiamų knygų bei revolverį. Gavęs iš savininko du šimtus rublių kyšį, revolverį ir penkias "griežčiaus-iai draudžiamas" knygas grąžino. Paimtos buvo šios kny-gos: Bobrzynski M.Dzieje Polski w zarysie. Krakow. 1881. Tilžė 2; Deckenstedt E.Die Mithen, Sagen und Legenden der Zamaiten (Litauer). Heidelberg, 1883; Glogau O.Littauen und die Littauer. Tilsit, 1869; Lelewel J.Polska.Dzieje i rzeczy jej.Poznan, 1863 Tilžė,5; Lukaszewicz J. Dzieje kosciolow wyz-nania helweckiego w Litwie. Poznan, 1842-1843. Tilžė 1-2; Malczewski A.Marja. Powiesc ukrainska. Poznan, 1862; Mit-teilungen der Litauiscchen Litterarischen Gesellschaft. Hei-delberg, 1883 (3 sąsiuviniai) ir Stadnicki K.Synowie Gedymina. Lwow, 1853. Tilžė, 3. Gegužės 1 d. pristavas kratą pakar-tojo ir paėmė visą biblioteką, iš viso apie 700 knygų. (tiesa, slaptų knygų saugyklos nerado) ir, siūlydamas grąžinti dau-gumą leidinių, reikalavo dar šimto rublių kyšio. Jo negavęs, biblioteką išsivežė į Anykščius. Čia jas išrūšiavo, 164 knygas išsiuntė į Peterburgą, Vyriausiąją spaudos reikalų valdybą. Paskui daugumą S.Didžiuliui grąžino, sulaikė tik dvidešimt dvi. Daukantas S. Dainės žiamajtių. Petrapilis, 1846 (3 egz.); Gaume J.Zasady i calosc wiary katolickiej. Krakow, 1870. Tilžė 8; Jacoby K.R. Litauische Chrestomatie zum Schulgeb-rauch. Leipzig, 1880; (Jaknavičius J.). Ewangelie. Vilnius, 1711; - Ewangelie. (Vilnius, 1756); - Ewangelie. (Vilnius, 1837); Les-kien A.Brugmann H. Litauische Volkslieder und Marchen. Strassburg, 1888, Naujas testamentas. Berlynas, 1866; POLS-

KO-litewski elementarz. Suwalki, 1862 (!); (Ugianskis J.). Regulas del skarbawu žmonių kaip sawi reyk užleykiti nuo choleras. K. 1848; (Veisas J.S.). Naujas pibelis. (Karaliaučius, 1808-1839?) ir devynias knygas be titulinių lapų. Prašymais bei įrodinėjimais vidaus reikalų ministrui, Vyriausiajai spaudos reikalų valdybai S.Didžiuliui pavyko atgauti visas knygas, išskyrus keturias: J.Gaume, K.R.Jacoby, A.Leskien ir "Naują testamentą". Susekus "Atgajos" draugiją, pas M.Slančiauską buvo rastas vienas Liudvikos ir S.Didžiulių laiškas, kuriame prašoma "to paties", t.y. knygų ir raginama dirbti savo tėvynės labui. J.Miliausko užrašų knygelėje buvo užtikta S.Didžiulio, kuriam jis seniau iš Rygos siuntinėjo "Aušrą", adresas. 1899 m. įklijus ukmergiškiui B.Birietai, per kratą jo bute buvo rastas keletas S.Didžiulio laiškų dėl lietuviškų knygų įsigijimo (iš Vilniaus viešosios bibliotekos ir kt.) S.Didžiulis aiškinosi, kad su B.Birietą susipažino prieš 20 m., juos traukė bendri bibliofiliniai interesai.

Stanislovo Didžiulio kapas Padvarninkų kapinėse
Antano DILIO nuotrauka

Domarkas Kazys, Juozo (apie 1865-1902.X.1), gimęs Karতোje, (Telšių apskritis), iš valstiečių, motina turėjo penkiolika dešimtinių žemės, kunigas. Mokėsi Kauno kunigų seminarijoje, paskirtas vikaru į Raguvą, (Ukmergės apskritis). 1895.VI.13 d. kelyje Andrioniškis-Troškūnai pristavui sulaukė K.Ūdrą (žr.), pas jį rastas laiškas K.Domarkui, kuriame prašoma atiduoti 9,3 rublių skolą už Žemaičių ir Lietuvos apžvalgą. Tilžė, 1889-1896 (5 egz.). K.Domarkas buvo įtrauktas į Garšvių bendrovės bylą. Caro 1896.X.14 d. paliepimu 6 mėnesiams uždarytas į vienuolyną ir 5 m. išstremtas už Pavyslio ir Vakarų kraštų. Lapkričio 14 d. jis buvo išsiųstas į Kretingos bernardinų vienuolyną.

Gabrilavičius Konstantinas, Kazio, gimęs 1868.IV.1. Bėbrūnų kaime, (Kavarsko valsčius, Ukmergės apskritis), valstietis, ten ir gyveno, su broliais valdė 8,5 dešimtines žemės. 1900.IX.13 d. uradnikas kratė jo namus ir rado 7 lietuviškas knygas: (Skinderis A.). Būdai gydymo nekurių ligų. (Tilžė, 1895); (Staciaj arba) Kalwaria. (Vilnius 1863 (Tilžė, 1895); Tikras tėvyniszkas kalendorius... 1898. (Vilnius, (Tilžė), 1897 ir 1898); Ukiszskasis kalendorius ant metų 1900. (Vilnius (Tilžė.), 1899); Wisų metų Giwenimaj szwentuju. (Vilnius, 1859 (Tilžė, 1899).)D.6), elementorių ir vieną leidinį be titulinio lapo. Kaltę norėjo prisiimti žmona Malvina (Juozo duktė, Girgytė, gimusi apie 1874 m. Vilkatėnų kaime, Kavarsko valsčius). Jai

byla nutraukta. Caro 1901.XI.28 d. paliepimu K.Gabrilavičius nubaustas 7 dienom arešto valsčiaus daboklėje. Bausmę atliko nuo gruodžio 27 d. Kavarske.

Gezevičius Vincas, Kazio, valstietis, gyvenęs Stabulančių kaime, (Debeikių valsčius, Ukmergės apskritis). 1894 m. gruodžio mėnesio pradžioje žandarų puskarininkis jį sulaukė smuklėje Utenoje, kai bandė parduoti tris lietuviškas maldaknyges. Po to kratė jo pažįstamus A.Laurinavičių ir M.Majauskienę. Vilniaus generalgubernatorius 1895.IV.10 d. V.Gezevičių nubaudė 3 dienom arešto policijos areštinėje.

Gikys Ignotas, Mykolo, valstietis, gyvenęs, Vaitkūnų kaime, (Svėdasų valsčius, Ukmergės apskritis), beturtis. 1886.I.31 d. policija jį sulaukė Anykščiuose ir atėmė devynias naujas knygas: (Kušeliauskas S. Sederavičius M.) Szaltinis. (Vilnius, 1863 (Tilžė 1885) (1 egz.); Naujas szaltinis. Vilnius, 1879 (Tilžė?)) (8).

Godliauskas Napaleonas, Jono, bajoras miestietis. 1886.II.20 d. uradnikas Zanavičių kaime, (Kurklių valsčius, Ukmergės apskritis). Klemento Šulco namuose rado slaptą mokyklą su aštuoniais mokiniiais (tarp jų 2 mergaitės), kuriuos lietuvių ir rusų rašto mokė N.Godliauskas.

Gražytė - Matulevičienė Rozalija, Juozo, valstietė, gyvenusi Kavarsko valsčiuje, (Ukmergės apskritis), beturtė. 1891 m. iš jos Troškūnuose policija atėmė keturias lietuviškas maldaknyges. Vilniaus generalgubernatorius lapkričio 3 d. ją nubaudė keturiolikai dienų arešto policijos areštinėje.

Jančys Antanas, gimęs apie 1849 m., valstietis, gyvenęs Žemaitėlių kaime, (Andrioniškio valsčius, Ukmergės apskritis), turėjo septyniolika dešimtinių žemės. 1894.II.23 d. uradnikas jo namuose rado slaptą mokyklą, sulaukė penkis berniukus, o dar trys pabėgo (visi 8-9 m.), paėmė penkias knygas lietuvių kalba (tris elementorius ir dvi maldaknyges) bei vieną elementorių lenkų kalba. Mokė pats A.Jančys. Vilniaus generalgubernatorius rugpiūčio vienuoliką dieną jį nubaudė dvidešimt penkių rublių pabauda arba keturiolikai dienų arešto policijos areštinėje, o keturis tėvus - po penkis rublius pabaudos arba tris dienas arešto.

Janulaitis Pranas, Motiejaus (1874.IV.28 - 1952), gimęs Malavėnų kaime, (Šiaulių valsčius), iš valstiečių, nuo 1898 m. gyvenęs Troškūnuose, (Ukmergės apskritis), vikaras. Baigė Kauno kunigų seminariją. 1900 m. prasidėjus L.Vaineikio bylai ir įklijus broliui A.Janulaičiui, buvo kratytas taip pat P.Janulaičių butas, rasta kažkokio kunigo Stanislovo laiškas, kuriame prašoma atsiųsti dešimt egzempliorių. "Tėvynės sargas", rankraštį "Modus vivendi" apie kovą už lietuvių kalbos teises. Vieną jo laišką dėl bendradarbiavimo spaudoje rado ir pas A.Janulaitį. Caro 1902.II.27 d. paliepimu vieniems metams išstremtas už sostinių ir jų gubernijų, Pabaltijo, Pavyslio, Vakarų kraštų ir fabrikų vietovių. Bausmę atliko Smolenske. Mirė 1952 m. Vladimiro kalėjime.

Justnavičius Antanas, Kazio, gimęs apie 1863 m., valstietis, gyvenęs Piktagalio užusienyje, (Anykščių valsčius, Ukmergės apskritis), knygrišys. 1899.VI.18 d. uradnikas kratė jo namus ir rado dvidešimt vieną lietuvišką leidinį, tarp jų: Žemaičių ir Lietuvos apžvalga. Tilžė, 1889-1896. 1895.Nr.1. (1 egz.); Lietuviszkas lementorius (ir poteriai. Vilnius. (Bitėnai), 1899) (3). Caro 1900.V.3 d. paliepimu nubaustas keturiolikai dienų arešto valsčiaus daboklėje. Bausmę atliko Anykščiuose.

Kaminskas Pranas, Mato, valstietis, gyvenęs Aluotų valsčiuje, (Ukmergės apskritis), bežemis, mokėsi Svėdasų liaudies mokykloje. 1899.I.30 d. policija jį užtiko daraktoriaujant Butėnų kaime, (Aluotų valsčius). Mokykloje buvo aštuoniolika mokinių (dvi mergaitės), ji kas savaitę kilnojosi, mokytojas gavo pastogę, maistą ir po penkias kapeikas už kiekvieną

mokinį. Daraktorius mokė lietuvių bei rusų rašto. Per kratą rasti keturi lietuviški elementoriai bei trys maldaknygės, šeši rusiški elementoriai bei vienas aritmetikos uždavinynas, septyni dailiašio sąsiuviniai ir penkios grifelinės lentelės. Kauno gubernatorius siūlė P.Kaminską nubausti dvidešimt penkių rublių pabauda arba septynioms dienoms arešto policijos areštinėje, o aštuoniolika tėvų - po dešimt rublių pabaudos arba tris dienas arešto.

Kanlušauskas Ignas, Jono, gimęs apie 1867 m. Pandėlyje, (Zarasų apskritis), Ukmergės miestietis, gyvenęs Kurkliuose, (Ukmergės apskritis), vargoninkas. 1896.IV.15 d. žandarų puskarininkis kratė jo butą ir rašomajame stale rado: (Staugaitis J.). Apie keletą tikrų ir pramanytų mėšlų. (Tilžė, 1894); (Žėbrys J.). Dovanėlė ant didesnės garbės mūsų visiems išgamiams. Vilnis. (Tilžė), 1894. Dėl caro 1896.V.14 d. manifesto byla nutraukta.

Kardimavičienė, Česnavičiūtė Salomėja, Jono, gimusi apie 1854 m., valstietė, gyvenusi Anykščiuose. (Ukmergės apskritis), turėjo tris dešimties žemės, nuomodavo vaismedžių sodus. 1899.III.11 d. uriadnikas jį sulaikė Utenos turgoje, kai valstiečių apsuptas iš vežimo pardavinėjo lietuvišką spaudą. Tuomet iš jo atėmė penkis lietuviškus kalendorius, vieną katekizmą ir penkiolika religinių paveikslėlių su lietuviškais tekstais. Vilniaus generalgubernatorius kovo trisdešimtą dieną jį nubaudė penkiom dienom arešto policijos areštinėje. Tačiau policija kratė ir jo namus, spintose rado trisdešimt leidinių bibliotekėlę: Žemaičių ir Lietuvos apžvalgą. Tilžė 1891. Nr.6-8; Amžiaus galas Poponsko pyloto. (K. (Bitėnai), 1893); Auksa altorius arba szaltinis. (Vilnius, 1879 (Tilžė, 1898)); Auksa altorius arba szaltinis. (Vilnius, 1879 (Tilžė, 1898)); Auksa knigiuki. (Vilnius, 1862 (Ragainė, 1880)); (Daukantas S.) Pasakojimai apie veikalus lietuvių tautos senovėje. (Bitėnai, 1893); (Jaraševičius P.). Maldas ritmetines, 591 p.; Kaip atsiginti nuo koleros. (Tilžė, 1893); (Kušeliauskas S.). Szkala pavargėlių siratų. (Vilnius, 1862 (Tilžė, 1896)); - Zinia ape gidima (ligu) kuno ir duszes. (Vilnius, 1879 (Tilžė, 1889?)). I.Maskolių nedorybes Kražiuose. 1893. (Tilžė, 1894); Mažas szaltinis, 510 p.; Naujas szaltinis. (Vilnius, 1879 (Tilžė, 1891); (Povilonis A.). Kalba dviejų žmogų Kazimiero ir Antano. (Vilnius, 1879 (Tilžė, 1894); (Štolcas A.) Liekarsta nuog baimės smerties. (Vilnius, 1863 (Tilžė, 1881?)); (Valančius M.). Istorije szwenta. (Vilnius, 1860 (Tilžė, 1875)) Mokslas Rima - kataliku. (Vilnius, 1863 (Tilžė, 1873)); giesmyną, kalendorius, vieną knygą be titulinio lapo.

Caro 1899.XII.29. paliepiu nubaustas keturiolikai dienų arešto valsčiaus daboklėje. Bausmę atliko Anykščiuose nuo 1900.I.30 d.

Kazanavičius Mykolas, Benedikto, gimęs apie 1859 m., valstietis, gyvenęs Užušilės kaime, (Kurklių valsčius, Ukmergės apskritis), turėjo aštuonias dešimties žemės. 1903.III.10 d. policija jo namuose rado slaptą mokyklą su šešiais berniukais (7-10 metų, tarp jų du savi vaikai). Mokė lietuvių ir rusų rašto bei tikybos. Per kratą paimtas lietuviškas kalendorius, (Krečinskis J.). Rusiškas mokslas dėl lietuvininku. (Vilnius, 1902) (kirilica), trumpas katekizmas, dvi rusiškos knygos (I elementorius), penki sąsiuviniai, du rusiško rašto pavyzdžiai. Vilniaus generalgubernatorius 1903.VI.27 d. M. Kazanavičių nubau-

dė penkiom dienom arešto, o tris kitus tėvus - po tris dienas arešto arba tris rublius pabaudos.

Kavoliūnaitė Adelė, Adomo, gimusi 1840 m. Pienionių kaime, (Anykščių valsčius, Ukmergės apskritis), gyvenusi Anykščiuose, padienininkė, pauparė. Lietuvišką spaudą plauti pradėjo apie 1878-1879 m., apsirengusi kaip elgeta jos atsinešdavo iš Prūsų. 1896.IX.17 d. uriadnikas ją sulaikė Ramygaloje ir atėmė trisdešimt dvi knygas. Apie buvimą Dievo. (Vilnius, 1860 (Tilžė, 1890) (I); Aukso altorius. (Vilnius, 1879 (Tilžė, 1896) (5); Balsas balandeles. (Vilnius 1863 (Tilžė, 1896), du leidimai) (II egz.); Balsas (skardas) sunų ir dukterų Marijos. (Vilnius, 1862 (Tilžė, 1895) (3); (Emeryk A.K.). Sopulinga muka Vieszpates mūsų Jezaus Kristaus. (Vilnius, 1864 (Tilžė, 1896)) (2); (Falkovskis J.). Didžioji nedela. (Vilnius, 1847 (Tilžė, 1890) (I); Giwenymas szw. Benedykto. (Vilnius, 1860 (Tilžė, 1889)) (I); Istorija szwenta trumpai apsakita. (Vilnius, 1862 (Tilžė, 1895?)) (I); (Kušeliauskas S.). Vartai dangaus (Vilnius, 1846 (Tilžė, 1895)) (3); Novenos. (Vilnius, 1863 (Tilžė, 1895)) (I); (Skindėris A.). Būdai gydymo nekurių ligų. (Tilžė, 1895) (2) ir (Račkauskis J.) Aplankymas Szvencziausio Sakramento. (Vilnius, 1862 (Tilžė, 1896)) (I) bei 225 paveikslėlius su tekstais lietuvių, lenkų ir prancūzų kalba. Lapkričio dvidešimt penktą dieną Vilniaus generalgubernatorius ją nubaudė penkiolikai dienų arešto policijos areštinėje. 1900 m. vasarą iš jos ir Jono, Motiejaus s, Levandausko (gimęs apie 1861 m. valstietis, gyvenęs Anykščių valsčiuje, padienininkas) buvo atimta dvylika lietuviškų knygų. 1900.VIII.9 d. Vilniaus generalgubernatorius A.Kavoliūnaitę nubaudė vienam mėnesiui arešto valsčiaus daboklėje, o J.Levandauską dešimties rublių pabauda arba trim dienom arešto policijos areštinėje. A.Kavoliūnaitė mirė 1910 m. Anykščiuose.

Kebblas Jurgis, Petro, gimęs apie 1871 m., valstietis, gyvenęs Vaičiuliškių kaime, (Kurklių valsčius, Ukmergės apskritis), turėjo šešias dešimties žemės. 1895.XII.21 d. šio kaimo valstiečio Simono Keblo namuose buvo rasta slaptą mokyklą, kurioje J.Kebblas mokė du berniukus (10 m.) lietuvių ir rusų rašto. Užtiktos dvi lietuviškos ir trys rusiškos knygos bei du rusiškai prirašyti sąsiuviniai. Už mokymą J.Kebblas gaudavo atlyginimą pinigais ir būdavo ganomi jo gyvuliai. Vilniaus generalgubernatorius 1896.II.16 d. daraktorių nubaudė trim rubliais, o du tėvus - po vieną rublį pabaudos.

Ladauskaltė Elžbieta, Jono, valstietė, gyvenusi Anykščių valsčiuje (Ukmergės apskritis), pauparė. 1893 m. sausio mėn. policija iš jos per kratą atėmė: Balsas balandeles. (Vilnius, 1863 (Tilžė, 1893)) (2 egz.); (Petračiūnas S.). Aplinkrasztis. (Tilžė, 1891)). 1891. 1893.III.3 d. Vilniaus generalgubernatorius ją nubaudė keturiolikai dienų arešto policijos areštinėje.

Ladauskas Ignas, Jono, gimęs apie 1854 m. valstietis, gyvenęs Anykščių valsčiuje, (Ukmergės apskritis), pauparis. 1893.I.5 d. policija jį sulaikė Raguvoje ir kaltino, kad tą dieną pas valstietį Antaną Sargautą, gyvenusį Naujasodės kaime, (Raguvos valsčius), platino šias knygas: (Basanavičius J.). Apie senoves Lietuvos pylis. (Tilžė, 1891) (4 egz.); (Gimžauskas S.). (7); Metine dovanele. (Vilnius, (Tilžė, 1891) (7); Lietuvos ukininku kalendorius ant meto. 1893. (Vilnius, (Tilžė, 1892) (25); (Vileišis P.). Už ką mes lenkams turime būti dėkingi (arba nedėkingi. Tilžė, 1892) (3 egz.). Ladauskas prisipažino kaltas. Jį Vilniaus generalgubernatorius 1893.III.10 d. nubaudė trim mėnesiam arešto policijos areštinėje.

Ladauskas Jonas, gyvenęs Anykščių valsčiuje, (Ukmergės apskritis) 1870 m. pabaigoje per kratą pas jį rasta: (Valančius M.). Paaugusių žmonių knygiele. (Berlynas, 1868).

Mickūnaitis Juozas, Justino, gimęs 1851 m., valstietis, gy-

venęs Zabelynės kaime, (Andrioniškio valsčius, Ukmergės apskritis). Apie 1868 m. S. Didžiulis jį paskatino domėtis lietuviška spauda, o paskui ją ir platinti. Po 1885. II. 21. kratos S. Didžiulio namuose pristavas kratė ir J. Mickūnaičio namus, rado lietuviškų knygų ir du sąsiuvinius, kuriuose buvo persirašyta A. Barausko "Gromata iš Petrapilės". Įkalčius pavyko atsiimti už šimto rublių kyšį. 1898. XI. 22 d. J. Mickūnaičio namai vėl buvo kratyti ir rasta: Tėvynės sargas 1898; vienas lietuviškas kalendorius ir kita. Caro 1899. XII. 15 d. paliepiu nubaustas keturiolikai dienų arešto valsčiaus daboklėje. Toliau platino spaudą, ypač pasaulietinio turinio. Dalyvavo 1905 m. revoliucijoje.

Minkevičius Pranas, bajoras. 1885 m. vasario mėnesį Piktagalio kaime, (Kavarsko valsčius, Ukmergės apskritis), valstiečio. Motiejaus Zlatkaus namuose buvo rasta slapta mokykla su šešiais mokiniiais (tarp jų dvi mergaitės), kurioje iš lietuviškų elementorių ir maldaknygių mokė P. Minkevičius.

Petkauskas Jonas, Simono, gimęs apie 1844 m., valstietis, gyvenęs Lydžių kaime, (Troškūnų valsčius, Ukmergės apskritis), turėjo tris dešimties žemės, elgeta. 1901. XII. 17 d. policija užtiko Piktagalio kaime, (Anykščių valsčius, Ukmergės apskritis), lietuvišką mokyklą, kurios daraktoriai buvo J. Petkauskas. Lietuviško rašto ir tikybos mokėsi dešimt vaikų (tarp jų trys mergaitės, visi 5-7 metų). Kiekvienas vaikas turėjo po: (Lietuwiszkas) lementorius. (Vilnius, 1901 m. (Tilžė, 1901)), be to, rastas: (Senas) aukso altorius. (Vilnius, 1866) (1 egz. kirilica). Vidaus reikalų ministras 1902. III. 26 d. nubaudė penkių mokinių tėvus po penkių rublių pabaudos arba tris dienas arešto policijos areštinėje, du tėvus (Matą Kavoliūną - jo namuose rasta mokykla), Jurgį Vaicekuską (jis pakvietė daraktorių bei patį daraktorių po dešimt rublių pabaudos arba septyniom dienom arešto).

Roličienė, Rallenė, Priedalnytė - Gaiževskytė Ona, Stanislovo, gimusi 1866 m. Nardaičių (?) dvare, (Troškūnų valsčius, Ukmergės apskritis), valstietė, gyvenusi Vilniuje, felčerio žmona. 1900. V. 26 d. Žagarėje sulaikius E. Geisterytę žandarai išaiškino, kad jai lietuviškas knygas siuntė O. Roličienė. 1900. XII. 21 d. buvo kratytas jos butas Vilniuje, tačiau daugiau lietuviškos spaudos nerado. Caro 1901. X. 20 d. paliepiu O. Roličienė nubausta septyniom dienom arešto policijos areštinėje. Bausmę atliko Žemutinio Naugardo gubernijoje, kur tuomet su vyru gyveno.

Sasnauskas Povilas, gyvenęs Puponių valsčiuje, (Ukmergės apskritis). Baigė valdinę keturklasę mokyklą. Nuo 1892 m. daraktoriavo Puponių valsčiuje ir apie Viešintas. Mokė lietuviško ir rusiško rašto, tikybos. Gaudavo išlaikymą ir po dvidešimt penkis kapeikas nuo vaiko per mėnesį. Už lietuviškos spaudos platinimą baustas šešioms mėnesiams arešto.

Stankevičius Juozas, gimęs 1874. XI. 5 d., kilęs nuo Krekenavos, (Panevėžio apskritis), malūno darbininkas, nuo septyniolikos metų invalidas - elgeta. Nuo 1890 m. ėmė platinti lietuvišką spaudą, keletą kartų pats nešėsi ją iš K. Ūdro ir kitų knygnešių... 1895 m. Krekenavoje turgaus dieną jį suėmė uriadnikas su keletu knygų. Šiaip taip išsisukęs nuo bausmės, toliau spaudą platino apie Anykščius, Taujėnus, Ukmergę. 1974 m. gyveno Šventupių kaime, Krekenavos apylinkėje, (Panevėžio apskritis).

Stimburys Jonas, Jurgio, Anykščių vaistinės mokinys. 1903. X. 22 d. Anykščių viešbučio savininkas atnešė pristavui tris LSDP atsisaukimus Jauniems kareiviams. (Bitėnai, 1903). Įtarė, kad jų savininkas yra J. Stimburys. Per kratą pas jį rasta keletas lietuviškų leidinių.

Šaltenis Kazys, valstietis, gyvenęs Anykščių valsčiuje, (Ukmergės apskritis). 1903. XII. 15 d. Kauno gubernatorius jį pri-

statė Vilniaus generalgubernatoriui bausti už lietuvišką spaudą. 1904. V. 16 d. byla nutraukta.

Šileikis Pranas, valstietis, gyvenęs Debeikių valsčiuje, (Ukmergės apskritis), pauparis. 1871. III. 19 d. žandarai pastebėjo jį prekiaujantį Leliūnų miestelio Ukmergės aikštėje ir atėmė penkiolika lietuviškų knygų. 1883 m. iš jo policija vėl atėmė aštuonias lietuviškas knygas.

Taraškevičienė Marija, Adomo, gimusi apie 1876 m. valstietė, gyvenusi Kavarske, (Ukmergės apskritis), bežemė, pauparė. 1899. I. 17 d. uriadnikas kratė jos butą ir rado: Balsas balandės, (Vilnius, 1863 (Tilžė, 1898) ir (Staugaitis L.) Lietuvizkas lementorius. Leidimas 7. Vilnius, 1894 (Tilžė, 1895). Caro lapkričio septintos dienos paliepiu nubausta septyniom dienom arešto valsčiaus daboklėje. Bausmę atliko nuo gruodžio mėnesio dviliktos dienos Žemaitkiemyje.

Tomkevičius Boleslovas, Jono, gimęs 1849. VII. 19 d., valstietis, gyvenęs Bebrūnų kaime, (Kavarsko valsčius, Ukmergės apskritis), turėjo penkias dešimties žemės. 1900. IX. 13 d. uriadnikas kratė jo namus ir rado: Ukiszkasis kalendorius 1900 metams. Peterburgas (Tilžė), 1899. Caro 1901. XI. 28 d. paliepiu nubaustas septyniom dienom arešto valsčiaus daboklėje. Bausmę atliko nuo gruodžio mėnesio dvidešimt septintos dienos Kavarske.

Valuckas Antanas, Antano, gimęs apie 1851 m., valstietis, gyvenęs Sudeikių užusienyje, (Kavarsko valsčius, Ukmergės apskritis), žemdirbys. 1896. IX. 24 d. uriadnikas gavo iš Aleksandro Zilnio dvi knygas: (Keletas raštų) apie Kražių atsitikimą. (Tilžė, 1895); (Wisų metų) giwenimaj szwentųjų. (Vilnius, 1859 (Tilžė, 1894?)). D. 3. A. Zilnis nurodė, kad knygas paskolinę Antanas ir jo brolis Ignas (59 m.) Valuckai. Per kratą jų namuose naujų įkalčių nerasta. Ignui byla nutraukta, o Antanas Valuckas caro 1897. V. 14 d. paliepiu vieneriems metams atiduotas viešai policijos priežiūrai.

Varnaitė Ieva, Motiejaus, valstietė, gyvenusi Kavarsko valsčiuje, (Ukmergės apskritis), pauparė, tarnaitė. 1893. V. 9 d. uriadnikas Kavarske iš jos atėmė devyniolika lietuviškų ir lenkiškų knygų, kurias pardavinėjo prie šventoriaus. Vilniaus generalgubernatorius rugsėjo septynioliką dieną ją nubaudė vienam mėnesiui arešto policijos areštinėje.

Vencloviėnė Augustina, Benedikto, gimusi apie 1834 m. Butėnų kaime, (Smilgių valsčius, Panevėžio apskritis), gyvenusi Kurklių vienkiemyje (Smilgių valsčius), turėjo 36,5 dešimties žemės. Ji su sūnumis ir dukterimi buvo kaltinama byloje dėl 1898. XI. 18 d. pasipriešinimo valdžiai. Pristavas aprašinėjo jų turtą ir rado šešius lietuviškus leidinius: Žemaičių ir Lietuvos apžvalga, Tilžė 1896 (vieno numerio nuoplėša); Balsas balandės. (Vilnius, 1863 (Tilžė, 1898)); (Emeryk A.K.). Sopulinga muka. (Tilžė, 1897?); Grieszninkas. (Vilnius, 1863 (Tilžė, 1891)); (Račkauskis J.K.). Munką Wieszpatis Jezaus. (Vilnius, 1857 (Tilžė, 1885?)); (Strazdas A.). Giesmes. (Tilžė, 1884). Caro 1899. VI. 9 d. paliepiu A. Vencloviėnė buvo nubausta septyniom dienom arešto valsčiaus daboklėje. Bausmę atliko nuo liepos mėnesio šešioliktos dienos Smilgiuose.

Zavadskis Aleksandras, Aleksandro, valstietis, gyvenęs Anykščių valsčiuje, (Ukmergės apskritis), žemdirbys, pauparis. 1893 m. iš jo buvo atimta dvylika lietuviškų knygų. Vilniaus generalgubernatorius liepos mėnesį šeštą dieną jį nubaudė vienam mėnesiui arešto policijos areštinėje.

Zelmanovičius Mauša, miestietis, gyvenęs Svėdasuose, Ukmergės apskritis. 1871. II. 1 d. žandarai iš jo atėmė penkiolika lietuviškų knygų, kurias jis paėmė iš Utenos pašto, Svėdasų kunigo Bieliausko įgaliotas.

Jau kone šešetą šimtmečių skamba Anykščių vardas. Jį tarė daug anykštėnų kartų. O kiek dar bus ateinančiųjų jį tarti!?

Anykščiai tai ne tik miestas, gatvės, kuriomis vaikštome, kur susitinkame ir išsiskiriame, ne tik pastogė, kur gyvenama, gimstama, mirštama. Anykščiai - tai daug kam savas ir mielas Lietuvos žemės, Aukštaitijos krašto kampelis. Pajaustas, išgyventas... Kaip prisiminimas, kuris ir viduj suskamba nuo vaikystės įsidėmėtomis Antano Baranausko "Anykščių šilelio" eilutėmis, Antano Vienuolio-Žukausko legendomis.

Šventosios vingiai, šilėtos kalvos, muziejai, rašytojų išvaikščioti takai ir amžino jų poilsio vietos, Puntukas, Šilelis... Daug čia esama nepakartojamo, niekur kitur nerandamo. To, be ko Anykščiai nebūtų Anykščiai.

Pavaikščiokime dar kartą po Anykščius ir jų apylinkes, stabtelėkime prie istorijos, kultūros, gamtos paminklų, pasidairykime po lankytinas vietas, žvelgdami į jas ne tik akimis, bandydami atrasti tai, kas įdvasina mūsų kraštą.

Milda TELKSNYTĖ, Vygasdas RAČKAITIS

VORUTA

... Kas kita yra mokslo duomenys. Apie Vorutą išliko jų mažai, bet Šeimyniškėlių piliakalnio atveju duomenų pakanka, norint abu pavadinimus sutapatinti. Didžiausia Rytų Lietuvoje XIII a. trumpai egzistavusi pilis su dviem papiliais (antrajame papilyje dabar kolektyvinis sodas, tačiau 1933 m. tyrinėjimų metu čia rasta pastato liekanų, atsitiktinai rasta - žiestas puodas), su neprieštaraujančia Hipatijaus metraščio žinutei aplinka, vietovardžiais, istorine situacija. Ko dar reikia daugiau?

Gintautas ZABIELA. VORUTOS BYLOS PABAIGA ARBA DAR KARTĄ APIE ANYKŠČIŲ PROISTORĘ. Anykščiai. 1994 m.Nr.6 P.2

Voruta... Prabėgusių šimtmečių aidas suskamba šitame vardažodyje. Išplaukusiame iš jau užmiršto laiko gelmių, turinčiame savo paslaptį...

Neretai, daug dažniau nei kitur, tariamas Vorutos vardas Anykščiuose, nes mes, anykštėnai, taip vadiname miesto pašonėje, prie tolyn nuo Anykščių vingiuojančio plento dunksantį piliakalnį. Vadiname taip, kaip jį įvardijo Antanas Vienuolis-Žukaus-

kas. Šitas iš amžių glūdumos atšauktas, rašytojo širdyje sušilęs ir garsiai visai Lietuvai pasakytas vardas mums savas, skambus ir toks anykštietiškas...

Kiekvienas Anykščiuose sutiktasis pasakys, kur yra Vorutos piliakalnis. Juk ne kartą esame kopę stačiais jo šlaitais, vedę čionai ir savo svečius. Pro žalią ūksmę, pro leidusius savo šaknis į piliakalnio skardojus medžius, tarsi išaugusius iš smiltimis vir-

Valstybės dienos minėjimas Vorutos piliakalnyje

tusio laiko... Ateiname čionai ne tik pasidairyti į melsvais šilais aprėmintas tolas, bet ir įsiklausyti į pušynų siaudesį, upokšnių alvesį, kur, regis, gali išgirsti ir senolių tylų tylų kuždesį, atodūsį... Net ir ūmai virš miškų pakilusio juodvarnio balsas čia kažkoks neįprastas, lyg perspėjimas...

Rūpi pastovėti ant piliakalnio ir kai pavargsti nuo kasdienybės, kai nori pakylėti save aukščiau visko, kas žema, niekinga, netikra. Ėjome čia ir visu būriu, kai tikėjome tautos atgimimu, kartu ieškojome dvasiai tvirtybės. Jau kelintą vasarą, liepos 6-ąją, čia susirenkame paminėti Valstybės dieną. Nepamirštame Vorutos...

Traukia Voruta ir savo paslaptimi. Ją įminti parūpo jaunam, iš mūsų krašto kilusiam mokslininkui, archeologui Gintautui Zabietai. Pasitelkęs talikon moksleivius, jis keletą vasarų kasinėjo piliakalnį, rinko kiekvieną rastą šukelę, medžio gabalėlį. Aišku, nerado čionai nei Mindaugo karūnos, nei karališkojo antspaudo. Tačiau ir negausūs ar-

cheologiniai radiniai - puodų šukės, arbaletinės strėlės antgalis, buvusių statinių pėdsakai - liudija, sako, kad XIII amžiuje stovėjo čia medinė, gerai įtvirtinta pilis su dviem papiliais, papėdės gyvenvietė, keliais, tiltais...

Tiek žinodami, vaizduotėje regime senpilės gyvenėjus, plūkiančius moliu piliakalnio šlaitus, tempiantčius rąstus, statančius tiltus ir pačią didžiausią tuometinėje Aukštaitijoje tvirtovę, kurios neįstengtų paimti priešai, kuri būtų lyg ką tik sukurtos Lietuvos širdis. Regime ir Mindaugą, pirmąjį Lietuvos valdovą, vienintelį karalių, gražiąją jo žmoną karalienę Mortą.

Slepia savyje Voruta seniai nuėjusių pėdsakus. Saugo ir savo paslaptis. Dunkso paplentėje vis tokia mįslinga, pasitraukusi į tylą. Bene mįslingiausia ji būna pavasario naktimis. Kai Vorelio ir Volupio pakrantėse, raguvų atšalajose žydi ievos. Pro sutemas jos dūluoja iš tolo it balti prie pilies vartų buitinčių Mindaugo karžygių šešėliai.

KALITOS KALNAS

Ten, kur šiandien Šventosios ir Anykštos trikampyje įsikūręs Anykščių miestelis, pačioje aukštojoje vietoje, ant Kalitos kalno, kadaise buvo didelis bajoro Nykščio dvaras /.../

Praėjo metai, ir amžiai sukako. Šventąja daug daug į marias vandens nubėgo. Bajoro Nykščio pilies ir dvaro nė griuvėsių nebeliko, tik tebestūkso Anykščių kalnuose vienišas kaip balnas dviem kuprom piliakalnis. Žmonės jo ir vardą užmiršo. O tą bevardį upelį, kuriame nusiskandino našlė bajorienė Ona Nykštienė, jos vardu ir pavarde pavadino. Ilgainiui, perduodami tai iš lūpų į lūpas, iškreipė, sutrumpino ir, vietoje Onos Nykštienės, pradėjo tarti "Onykštienės". Dar vėliau mokslininkai ir geografs pavadino ją Anykšta. O jos, Anykštos ir Šventosios trikampy, prieš Šventaragio kalną, besikuriantį miestelį Anykščiais pradėjo vadinti.

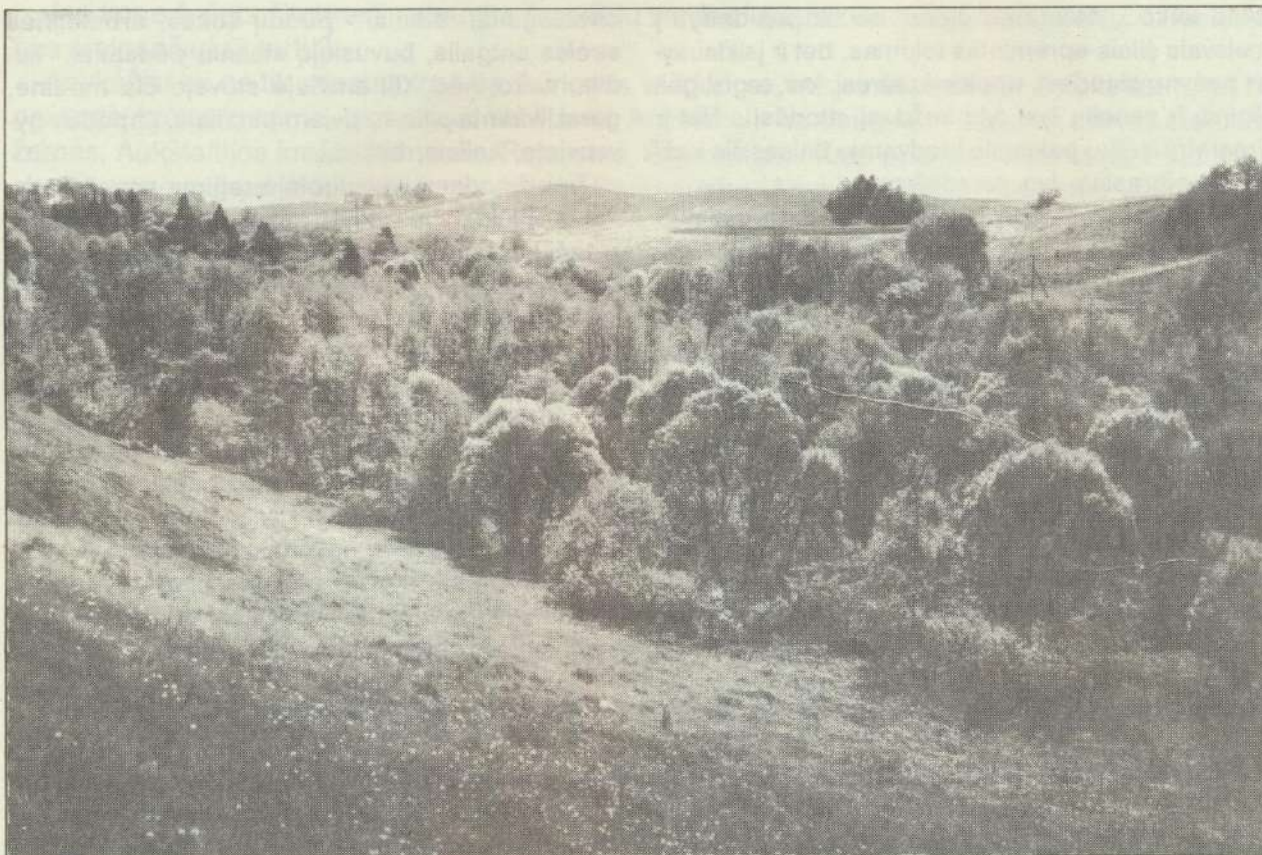
Antanas VIENUOLIS-ŽUKAUSKAS. ANYKŠČIŲ PADAVIMAI

Giliame klonyje pabirusius, prie Šventosios ir Anykštos santakos įsikūrusius mūsų Anykščius su pa kalvos ir kalvelės, nubanguojančios į tolas, su akiratį užsklendžiančiais šilais susiliejančios. Iš visų tų kalnų kalnelių bene aukščiausia, labiausiai išsiskirianti pietrytiniame Anykščių pakraštyje iškilusi kalva, kurią rašytojas pavadino Kalitos kalnu ir įkurdino savo padavimo herojus - narsų Mindaugo palikuonį bajorą Nykštį, devynis jo sūnus, devynias jo marčias...

Nėra jokių istorinių žinių apie bajorą Nykštį, archeologiniai tyrimai nerodo, kad kada nors ant šios kalvos būta pilies ar dvaro, tačiau ir mums, kaip rašytojui, reikia šios susiejančios su Anykščių vardu legendos, kur kas romantiškesnės už tą apie kultuvę užsigavusią nykštį merginą... Reikia, kad kalbėtų apie meilę gimtajam kraštui, reikia, kad atgytų paveldėtame, iš kartos į kartą perduodamame žodyje...

Kai užkopi ant Kalitos kalno, imi dairytis po visą ūmai prasiplėtusį akiplotį, parūpsta nors mintimis paskraidyti virš vaiskumo sklidinų slėnių, pasileisti įkandin baltaburių, nubalžusią padange slenkančių debesėlių... O ten žemai žemai giliai į lovas įsirėžusi, lapuotynais prisidengusi, pro žalumą sidabro peltakiu sublyksi Anykšta. Pavasariais jos pakrantės, raguvų išraižytos, pasidabina didžiulėmis žydinčių ievų, laukinių obelių puokštemis, kurios lyg marių puta apsemia Anykštos vingius, boluoja tarsi visų čia vaikščiojusių ir jau seniai išėjusiųjų svajos...

Tais laikais, kai čia užkopęs dairydavosi į tolas Antanas Vienuolis-Žukauskas, ši kalva atrodė vieniša, mįslinga, pasitraukusi atokiau nuo miesto. Šiandien čionai jau kur kas mažiau to slėpinin-gumo, iki pat kalno viršaus užsiropštė gelžbetoniniai stulpai, paskui save tempiantys aukštos įtampos elektros linijos, pietvakarių pusėje šilus užsto-

Žvelgiant nuo Kalitos kalno...

ja priartėjusio miesto vaizdas - ištisas daugiaaukščių kvartalas.

Jau baigia išnykti čia kas pavasarį pražystančios nuostabios ir paslaptingos gėlės - pievinės šilagėlės, vėjų pagairėje linguojančios, savo violetiniuose taurėlapuose, regis, glėbiančios ne gel-

toną sprogelę, o trupinėlį aušros, kuri rytais pirmiausia nutvieskia šitą aukštą, pirmiausia saulėtekį pasitinkančią Anykščių kalvą.

Mums, anykštėnams, nepaprasta šita Kalitos kalnu įvardinta kalva. Ji padiktavo legendą, išželdino mintį.

DVARVIETĖ

1773 m. inventoriuje plačiai aprašytas Anykščių dvaras. Į dvarą buvo [važiuojama iš miesto pusės per tiltą, esantį ant Anykštos upės. Už tilto buvo trijų stulpų lentiniai vartai su varteliais, dengtais gontais: ant stogelio buvo dvi skardinės vėjarodės. Už vartų, kairėje pusėje, stovėjo neseniai statytas gyvenamasis namas (sprendžiant iš aprašymų, nedideli rūmai), dengtas gontais, su keturių kolonų portiku ir gonkomis, prie namo buvo pristatyta koplyčia. Kairėje pusėje, už koplyčios ir sodelio, stovėjo dviejų aukštų "salka" (1780 inventoriuje šis pastatas vadinamas "lamus,u" - tokio tipo pastatuose buvo laikomi ginklai ir kiti karo žygių reikmenys, taip pat dvaro archyvas), dengta skiedromis, aplink galerija arba prieklėtis, su turėklais. Priešais "salką" stovėjo gontais dengtas 3 durų sandėlis su prieklėčiu. Toliau, už sandėlio, buvo ratinė ir dvi arklidės po vienu šiaudiniu stogu. Prie arklidžių stovėjo kampu pristatyta pašiūrė, kuri jungėsi su šiaudais dengta daržine. Šalia tos daržinės buvo šiaudais dengtas svirnas. Prie to svirno trijų stulpų vartai su varteliais, dengti gontais, virš stogelio - dvi skardinės vėjarodės...

Algirdas BALIULIS. ANYKŠČIAI XV-XVIII a.// Anykščiai istorijoje, literatūroje, atsiminimuose.-V., 1992. P-62

Kai turime tokį detalų aprašymą, nesunku įsivaizduoti, kaip atrodė Anykščių dvaras XVIII am-

žiuje. O kaip jis atrodė XV amžiuje, tada, kai davė pradžią Anykščiams, kai čia lankėsi dar būdamas

paauglys Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras, kai čia leido vienatvės dienas Lietuvos didžiojo kunigaikščio ir Lenkijos karaliaus Aleksandro žmona, Ivano III duktė Elena?.. Į tai atsakymo nerasime ir archyvuose, galime tik spėlioti. Tikriausiai nebuvo tas dvaras prašmatnesnis už aprašytąjį XVIII amžiuje, ko gero, ir "rūmai" ir aplinka dar kukliau atrodė.

Toli, jau labai toli pasiliko tie laikai, pradėjusieji mūsų miestą.

Dvaras, parapija, miestelis, magdeburgija... Kaip ir daugelis kitų Lietuvos miestų, miestelių, Anykščiai prasidėjo nuo dvaro. Kaip ir kiekviena pradžia, taip ir šita turi savo paslaptį. Nepasakytą, neužrašytą. Nuėjusią į žemę...

Iki XIX amžiaus gyvavęs Anykščių dvaras ėjo iš rankų į rankas, buvo įkeitinėjamas, pardavinėjamas, paveldimas, nuomojamas. Iš pradžių dvaras priklausė Lietuvos didžiajam kunigaikščiui, paskui Astikų giminei, Ostrovickiams, Klebavičiams, Sapiegoms... Už 1000 kapų grašių dvaras buvo įkeistas Žemaičių seniūnui Mikalojui Kęsgailai, vienu metu dvarą valdė Livonijos generalinis vaitas Jonas Zybergas. Apie tai pasakoja archyvuose išlikę senieji dokumentai, primindami ir seniai jau užmirštas pavardes, vardus didikų, turėjusių valdžią. Jiems anykštėnai mokėjo duokles, mokesčius, jų bijojo. O gal ir gerbė...

Priglaudė žemė ir didikų, ir baudžiaunininkų kūnus, visi jie jau pavirto smiltimi, užžėlė žole. Nuo tų laikų daug vandens nuplukdė į Šventąją sravioji Anykšta. Kaip ir kadaise vis bėganti, skubanti pro buvusį Anykščių dvarą, kur ir dabar medžių apsupti stovi iš praėjusio šimtmečio užsilikę pastatai - valsčius, mokykla, cerkvė... Čia dar ne taip seniai rodė savo galią caro valdininkai, čia iš rusiško vado vėlio mokėsi skaityti Jonas Biliūnas, pradžiamokslį ėjo Antanas Žukauskas-Vienuolis... Mena šitie pastatai ir kruvinąjį pokarį, tą šiurpų laikotarpį, dar gyvą atmintyje, vis dar maudžiantį.

Šimtamečiai uosiai, klevai, liepos, išsirikiavę buvusioje Anykščių dvarvietėje, pasilikusioje tarsi sala tarp atsiradusių gatvių, šiuolaikinių mūrų: šie augaloti, seni medžiai jau palikuonys tų, kurie čia šnarėjo tada, kai čionai lankėsi kunigaikščiai, gyveno bajorai. Jau sudūlėjo medžiai, reęjusieji tuos laikus, kai pradėjo kurtis mūsų miestas. Kar-

tu su kas rudenį krintančiais klevų, liepų, uosių lapais nugulė ir šimtmečiai. It šaknys slypi žemėje pradžia. Nematoma, bet žinoma, jaučiama, lapojanti. Čia, senoje dvarvietėje, kur Anykščių padangę glėbiantys medžių guotai, kas rudenį gintaro spalvomis žaižaruoja ir paklūsta lapkričiams.

Dvarvietės klevai

ANYKŠTA

... vakariniam šone, vienu žemesniu tarpukalviu prasivagia srovelė, kuria dieną naktį nuteka Rubikių ežero perteklius /.../

Nuo Žežumbrio prasideda ypatinga Anykštos dalis. Jos slėnis čia labai gilus, stačiašlaitis, lyg kanjonas. Toks Anykštos vidupis. /.../

Upelis čia šokinėja, nusprūsta nuo akmenuotų grindinių, tyška... Kiekvieną kilometrą tėkmė nukrinta 8-10 m žemyn. Anykštai artėjant prie Šventosios slėnio, natūralumo jau mažiau - sumenksta laukiniai želdiniai, juos pakeičia sodai, žali kiemai /.../.

Česlovas KUDABA. KALVOTŲ PAPĖDŽIŲ UPELIS. // Upelių pakrantėmis.V., 1977. P. 29-32

Palydėta siūruojančių Rubikių ežero nendrių, Anykšta pasileidžia tarpukalvių kloniais, sukdamą vingį po vingio, apriečia kalvas, kaskart vis labiau įsismagina bėgti. Nė akimirkai nesustodama, niekada nepavargdama, sravi Anykšta gena ežero vandenį į Šventąją, neša jį ir seną, šiandien jau užmirštą ežero vardą. Kadaisė Rubikius čionykščiai žmonės vadino Anykščiu.

Iš tų laikų liko atmintyje tik su Anykštos pavadinimu susijusios legendos. Be anos rašytojo pasektos apie Onos Nykštienės dramą, anykštėnai žino ir kur kas proziškesnę, kaip kitados viena moteriškė velėdama žlugtą kultuve skaudžiai užsigavo nykštį ir ėmusi šaukti: "Ai nykštj! Ai nykštj!".

Neilgas Anykštos kelias iki Šventosios - tik 14 kilometrų. Netrunka jį įveikti šią atkarpą, aplenkdamą vis dažnėjančius ir aukštėjančius kalvagūbrius, besisprausdamą į jų tarpuklonius. Artėjanti prie Anykščių, Anykšta savo bėgsimu darosi panaši į kalnų upokšnij, verčiasi per akmenis, šiekštus, garma, teškena, savo čiurlenimu užpildo gilų slėnį. Šitas niekada nenutylantis vandens tekėjimo garsas pakilus, nepaprastai gyvas, regis, sujungiantis ir kitus garsus: vėjo šuoro, paukščių čiulbėjimo, bičių dūzgimo, o pati upelė, pridengta lapuotynų ūksmės, giliame slėnio dugne virpa it styga... Pavargusiai nuo miesto triukšmo, nuo šiuolaikinės muzikos klausai labai miela, netgi gydanti dvasią šita pirmykštė, neturinti nei pradžios, nei pabaigos Anykštos melodija.

Medžiais ir krūmais vainikuotas skardingas Anykštos atkrantes, teikiančias upei nepakartojamo grožio, anykštėnai vadina, matyt, dar praėjusiame šimtetyje prigijusiu slavišku žodžiu - "kasagorais", kas lietuviškai reikštų - kreivašlaičiais. Traukia šitie kreivašlaičiai neabejingą gamtai žmogų, kasdien, o ypač savaitgaliais čia sutiksi pavienius arba ir su visa šeima anykštėnus, vaikstančius dešniąja Anykštos atšlaite nusidriekusiu geležinkelio, besigrožinčius prieš akis atsivėrusiais reginiais.

Atokaitinguose Anykštos skardžiuose pirmiausia pražysta žibuoklės, ir būna jų čia devynios galybės, tiesiog mėlynai pasriūva po medžiais. Kas pavasarį medumi pakvimpa blindės, skaistauja žiedais apsiklėtusios ievos, laukinės obelys, maino savo žiedų spalvas plautės, ūksmėtuose ploteliuose tyliai tyliai skamba balti baltašaknių varpeliai, pakriūtėse trumpam pasirodo paslaptingi,

purpuru tieskiantys žvynšaknių žiedai ir vėl pasislepia iki kitos gegužės, paversmiuose plieskia purienos, vištapienės, blužnutės, plukės. Medžių ir krūmų prižėlęs, visokių žalumynų prikupėjęs Anykštos slėnis džiugina ne tik žiedų margumynu, "nosį trinančių" stumbražolių ir šaltmėčių kvapais, bet ir nepaprasta augmenijos įvairove. Čionai ir paukščių giesmininkų viešpatija. Atėjus pavasariui, čiulba, suokia, aiduoja strazdai, startos, liepsnelės, kareitės, pečialindos, lakštingalos, devynbalsės... Yra kur paganyti akis, yra ko pasiklausyti atėjusiam prie Anykštos, į šituos taip vadinamus "kasagorus".

Dar ne taip seniai pasiekusi pietinį Anykščių pakraštį Anykšta sulėtindavo bėgsimą, plačiai išsiliedavo, sutyvu-liudavo it koks ežerėlis, kurį meškeriotojai buvo praminę "bliūdu". Tačiau dabar, kai senoji malūno užtvanka jau nesuturi upokšnio tėkmės, Anykšta ir toliau skuba kaip skubėjusi, per Anykščius teka jau Šventosios slėniu vis tokia guvi, nenurimstanti kol galop įpuola į Šventosios glėbį, palikdama mūsų miestui savo vardą.

Savo kelią į Šventąją pradėjusi Anykšta

Jono JUNEVIČIAUS nuotraukos

Agronomas Justas Strazdas

Antanas MIEŽELIS

Anykščių krašto žemė yra išugdžiusi nemažą šviešuolių, nusipelnusių visai Lietuvai žmonių. Vienas iš tokių yra agronomas Justas Strazdas, kurio šimtąsias gimimo metines pažymėjome šių metų balandžio 1 dieną.

"Tai buvo nuostabus žmogus" - taip jį apibūdino prof. P.Vasinauskas.

Neseniai su Burbiškio žemės ūkio bendrovės vadovu Alvydu Diečkumi aplankėme agronomo Justo Strazdo gimtinę - Starkakampio vienkiemį, esantį šios žemės ūkio bendrovės valdose, Anykščių rajone (Pagal seną administracinį paskirstymą - Utenos apskr., Skiemonių valsč., Juškonių seniūnija). Su dabartiniais šios sodybos savininkais V.V.Diliais žvalgėmės po šią tvarkingą sodybą, grožėjomės nuostabia aplinka, didingais tolimą praeitį menančiais medžiais, gražiu koplytstulpiu "Kristus Nazarietis". Čia mažojo Justuko bėgiota, vaikščiota, žaista, čia įmintos pirmosios pėdos. Iš čia jis išėjo į didį kelią, vedusį atlikti gražius darbus gimtai žemei ir jo žmonėms.

Šioje sodyboje prieš 100 metų (1895 04 01) gausioje 7 vaikų ūkininko šeimoje gimė būsimasis įžymus agronomas, žurnalistas, kooperacijos entuziastas Justas Strazdas. Jis buvo pats jaunėlis - pagrandukas. Nelengva buvo, šeima didelė, o nedosnios žemės tik 20 ha. Visiems išsimaitinti sunku. Tad du vyresnieji jo broliai Jonas ir Anicetas išvyko į JAV. Brolis Antanas įstojo į kunigų seminariją (mokslas ir pragyvenimas čia nekainavo) - tapo kunigu, sesuo Samparijona - mokytoja, Justas - agronomu. Brolis Vincas ir sesuo Domicelė liko žemdirbiais.

Strazdų šeima buvo labai religinga. Jų namuose vykdavo gegužinės pamaldos, į kurias pasimelsti susirinkdavo plačios apylinkės žmonės. Šalia sodybos prie keliuko nuo seno stovėjo Strazdų iniciatyva pastatytas koplytstulpis. Pokario metais šį koplytstulpį skrebai dažnai nuversdavo: bet žmonės ir vėl jį pastatydavo. Šis bolševikų niekintas koplytstulpis buvo paimtas į Anykščių A.Baranausko ir A.Vienuočio memorialinį muziejų, o Atgimimo laikais - 1988 m. toje pačioje vietoje pastatytas kitas toks pat koplytstulpis.

Justas Strazdas 1911 m. Dotnuvoje pradėjo, o 1917 m. Tuloje baigė vidurinę žemės ūkio mokyklą (Karo metu ši mokykla buvo evakuota į Tulos guberniją). Porą metų dar pasimokė Tartu veterinarijos institute. Ir visi mokslai. Bet, anot A.Būdvyčio, buvo

Justas Strazdas

visa galva pranašesnis už daugelį "apsilaipsniavusių" mokslinių bendradarbių.

Kaip prisimena jo pusbrolio žmona Leonora Strazdienė, gyv. Burbiškyje, J.Strazdą užėję bolševikai viliojo į savo pusę, kvietė jį mitinguoti, bet jis raitas pabėgo lietuvių pusėn ir stojo savanoriu kovoti prieš bolševikus. Pasak L.Strazdienės, kai lietuviai bolševikus išvijo, tai J.Strazdas pasirodė tėviškėje kaip lietuvių kariuomenės leitenantas su kardu prie šono. 1919 m. J.Strazdas jau buvo Kaune ir organizavo lietuvių kariuomenės aprūpinimą maistu. Apie 1919 metus J.Strazdo brolis Vincas supirkdavo iš plačios apylinkės kiaules, jas papjaudavo ir veždavo arkliais į Kauną. Buvo nuvažiavęs net 13 kartų. Kartu važiuodavo ir L.Strazdienės tėvas Mataušas Čėčiuolis.

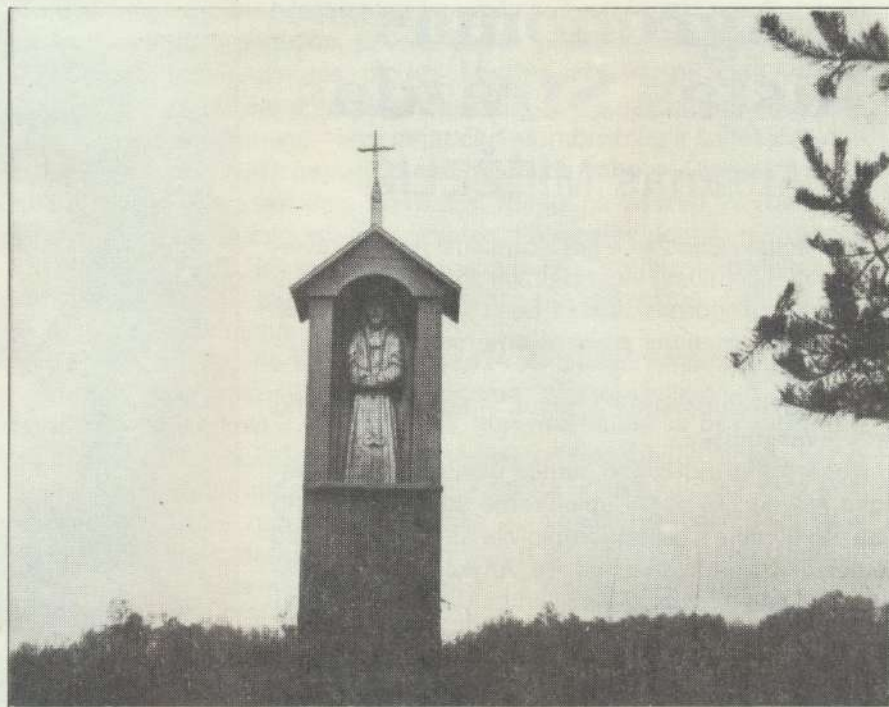
1921 m. J.Strazdas paskiriamas Lietuvos žemės ūkio ministerijos Žemės reformos departamento vicedirektoriumi, kuriuo buvo iki 1926 m. 1926-1940 m. buvo Žemės ūkio rūmų spaudos skyriaus vedėju. 1924 m. pradėjo redaguoti tuometiniame kaime tapusį labai populiariu savaitraštį "Ūkininko patarėjas". Šio laikraščio redaktoriumi J.Strazdas buvo 16 metų - iki 1940 m. sovietinės okupacijos. Be to, J.Strazdas 1928-1931 m. redagavo mėnesinį žemės ūkio žurnalą "Sodyba", kurį leido Lietuvos naminių paukščių ir smulkių gyvulių au-

gintojų, Lietuvos sodų, vaisių ir daržovių gamintojų ir bitininkų draugijos. Jis buvo atsidavęs ūkinės spaudos bendradarbis, parašė apie 1000 straipsnių, įvairių brošiūrų, knygų, propagavo žemės ūkio naujoves ir daug prisidėjo prie Lietuvos žemės ūkio išvystymo. Redagavo ir kolektyvinius veikalus.

Svarbiausios brošiūros, daugiausia skirtos jauniems ūkininkams, buvo išleistos net keliomis pakartotinomis laidomis (apie vaismedžių, vaiskrūmių, paukščių ir kt. auginimą). Parašė nemažai knygų, vadovėlių: "Daržovių auginimas" - 1925 m. "Sodininkystė" - 1929 m., "Darželio gėlės ir kambarinių gėlių priežiūra" - 1930 m., "Bekoninėms kiaulėms gerinti priemonės" - 1931 m., "Gamink atsargai" - 1934 m. (vadovėlis konservavimui), "Dirvožemis ir jo dirbimas" - 1942 m. Parašė praktinio pobūdžio knygelių apie pasėlių priežiūrą, augalų derlingumo didinimą, sėjomainas. Redagavo šiuos kolektyvinius veikalus: "Žemės ūkio mašinos ir įrankiai" - 1938 m., "Paukštininkystė" - 1939 m., "Sodininkystės vadovėlis ūkininkams" - 1943 m.

Žemės ūkio klausimais skaitydavo populiarias paskaitas per radiją. Prisimenu, mano tėvelis, kai sužinodavo, kad J. Strazdas skaitys paskaitą, eidavo pas kaimyną pasiklausyti, nes kaimynas turėjo radiją.

Justas Strazdas buvo vienas iš kooperacijos pradininkų Lietuvoje. Jis aktyviai dalyvavo steigiant Lietuvos žemės ūkio smulkiųjų šakų specialistų kultūrų draugijų sąjungą "Sodyba". Buvo vienas iš pagrindinių jos vadovų. Ši sąjunga veikė 1934-1939 m. Tai

Jėzaus Nazariečio skulptūra prie keliuko į Strazdų sodybą

Senoji Strazdų troba

buvo perspektyvi ir naudinga Lietuvos žmonėms kooperacija. "Sodyba" rūpinosi savo sąjungos narių išaugintos daržų bei sodų produkcijos supirkimu, realizavimu bei eksportu. Turėjo savo žinioje apie 20 nedidelių įmonių (1938 m.). Jose buvo perdirbama daržovės, vaisiai, uogos, gaminamas marmeladas, sultys, saldainiai, actas, vynos, įvairūs prieskoniniai. Apskričių miestuose ir kitose vietovėse "Sodyba" turėjo supirkimo punktus. Savose parduotuvėse buvo prekiaujama medumi, dirbtiniais koriais, daržininkystės ir sodininkystės įrankiais. Buvo organizuojamas vaisių eksportas ir importas. Ši ekonomiškai naudinga kooperacija apėmė visą Lie-

tuva. 1938 m. buvo supirkta 17000 tonų vaisių bei uogų, iš jų 3700 t. perdirbta savose įmonėse. Su kitomis draugijomis 1928-31 m. buvo leidžiamas mėnesinis žurnalas "Sodyba" (redaktorius J. Strazdas). Kai įsisteigė daugiau draugijų, jos buvo sujungtos, ir 1939 m. "Sodyba" perorganizuota į akcinę bendrovę. Šiai bendrovei vadovavo agronomas J. Strazdas. Bendrovė savo veiklą labiau išplėtė. Supirkdavo ne tik daržų ir sodų produkciją, bet ir grybus, vaistažoles. Visa tai perdirbdavo savo įmonėse ir eksportuodavo. Glaudžiai buvo bendradarbiaujama su "Pieno centru". "Pieno centras" "Sodybai" perdavė vaisių perdirbimo fabriką, leido jai naudotis savo šaldytuvu. Tai sudarė galimybę eksportui supirktų produktų perteklių išlaikyti per žiemą vietos rinkai arba perdirbtą parduoti. Be to, "Sodyba" turėjo vaistažolių skyrių Vilniuje, grybų džiovinimo patalpas Merkinėje. 1940 m. ši bendrovė buvo nacionalizuota.

Sovietiniais metais J. Strazdas dirbo agronomu Pagėgiuose, Noreikiškėse (1945-1953), Kėdainių raj. "Tiesos" kolūkyje (1953-1959). 1957-1961 metais dirbo Žemdirbystės institute moksliniu bendradarbiu. Vienas iš jo svarbiausių ir paskutinių darbų institute - mechanizuotas cukrinių runkelių auginimas. Jau būdamas gan solidaus amžiaus, dar važiavo studijuoti, kaip šie darbai organizuojami Ukrainoje. 1960 m. jam suteiktas Nusipelnusio agronomo vardas.

Išėjęs į pensiją J. Strazdas gyveno Kaune ir tais pačiais metais, 1967-aisiais liepos 4 d. mirė. Palaidotas Petrašiūnų kapinėse.

Kaip prisimena amžininkai, agronomas Justas Strazdas buvo nuoširdus, puikus oratorius, mokėjęs suprantamai ir argumentuotai kalbėti. Jo išleistos literatūros įvairovė, nuopelnai kooperacijos kūrimo srityje bei kiti darbai rodo, kokio plataus akiračio būta agronomo.

Būtina dar pažymėti jo paprastumą, mokėjimą prisitaikyti prie bet kokių gyvenimo sąlygų. Kai 1954 m. J. Strazdą "Tiesos" kolūkyje aplankė profesorius Petras Vasinauskas, rado jį gyvenantį seno dvaro smunkančio namo viename kampe. Profesorius P. Vasinauskas prisimena: "Pamačiau tokį giliai atmintyje įstrigusį vaizdą: kambarys švarus, tačiau jame jokio stalo, jokios kėdės, tik geležinė paklota lova. Atsisėdome ant trinkelio (kaladėlių). Vietoj stalo - taip pat storo medžio trinka, dargi nenužievinta. Jokios spintos. Vienas kambario kampas prikrautas stiklainių ir butelių su vaisių sultimis bei uogienėmis. Tą gerą J. Strazdas visą amžių labai mėgo, tad

ir mane pavaišino". ("Kolūkiečio kalendorius" 1985 m., psl. 37).

Taip kolūkyje gyveno ne eilinis žmogelis, o vienas iš Nepriklausomos Lietuvos šviesuolių, eruditų.

"Tiesos" kolūkyje jis išdirbo 6-rius metus. Ir čia jis stengėsi diegti naujoves. Ir vis pėsčias, vis pasukubomis. Organizavo kraikinių durpių gamybą. Šiame ūkyje jis pakėlė linininkystės pajamingumą, įdiegė ir kitų naujovių.

Justas Strazdas labai brangino savo buvusią tėviškę Starkampyje (tėvai ją 1923 m. pardavė ir pirko ūkį prie Kauno). Jau gyvendamas kitur, jei ką tik sutikdavo iš gimtinės žmonių, tai vis prašydavo, kad nenujautų to ažuolo, kuris augo prie jo gimtojo namo. To namo jau nebėra (jis perstatytas), o galingas ažuolas dar ošia ir mena didelį žemdirbių bičiulį - agronomą Justą Strazdą.

Justo vaikystę menantys senieji medžiai Strazdų sodyboje

Mokytojas Juozas Karosas (1913-1944): Jo blyksnis Anykščių gimnazijoje

Antanas TYLA

1943 m. rudenį pradėjau mokytis Anykščių gimnazijos pirmojoje klasėje. Nors vyko karas, bet mūsų, miliniais švarkeliais apsirengusių berniukų ir puošnesnių mergaičių, - pirmokėlių, susirinko 70. Tokios didelės patalpos gimnazija neturėjo, tad susodino mus salėje. Mūsų auklėtoja buvo mokytoja Magdalena Gudaitytė. Po įprastos Burbiškio pradžios mokyklos buvo be galo įdomus gimnazijos gyvenimas - nauji draugai, vyresnių klasių mokiniai, daug mokytojų. Praėjus kuriam laikui, mūsų didžiausiam nusivylimui, mus kartu su antrokais iškėlė iš gimnazijos centro į taip tuomet vadinamus Avižos namus Jurzdike prie pieninės. Čia mes, pirmokai, buvom padalinti į dvi klases. Aš atsidūriau "B" klasėje. "A" klasės auklėtoja pasiliko mokytoja M. Gudaitytė. Sužinojom, kad mū-

sų auklėtoju bus ir vokiečių kalbą dėstys Lietuvos karo aviacijos leitenantas Juozas Karosas. Mokytojus tada skirstėm į dvi stambias kategorijas: piktas ar nepiktas. Spėliojom, koks bus mūsų auklėtojas. Atėjo į klasę aukštas, išvaizdus, malonaus veido ir pagal mūsų skirstymą - nepiktas naujasis mūsų Auklėtojas. Mokė mus vokiečių kalbos, per auklėjimo valandėles rengdavo didaktinius pokalbius. Visi jį gerbėm, žinojom, kad gyvena išsinuomavęs butą Janydžiuose. Apie save daug nepasakojo. Tik vieną kartą kažkokia proga papasakojo, kaip prasidėjus Vokietijos - Sovietų Sąjungos karui, jis kartu su kitais lietuviais lakūnais buvo išsiųstas į belaisvių stovyklą, kaip sovietiniai belaisviai jiems grasino, todėl jie, lietuviai, miegodavo kartu kampe susispietę, vienam nuolat budint. Be to, per auklėjimo valandėles paskaitydavo mums iš skautiškų knygelių. Buvau klasės seniūnas, tad kartais tekdavo kreiptis į auklėtoją patarimų, kaip, sakysim, išpuošti klasę Vasario 16-sios šventei, kur galima įsigyti

Lietuvos herbą, dėl leidimo eiti į miesto kino teatrą ir pan. Per mano sesers Julijos vestuves Tėtės pakviestas lankėsi mano tėviškėje Bičionyse, susipažino su mano broliu, Vilniaus suaugusiųjų gimnazi-

jos abiturientu Kaziu, bendravo su kitais svečiais... Greitai bėgo mokslo dienos ir nepajutom, kaip prisiartinio mokslo metų pabaiga. Auklėtoju pritarus, pasikvietėm fotografą ir ant Šventosios kranto visa klasė, išskyrus tuos, kurie tą dieną nebuvo pamokose, kartu su Auklėtoju nusifotografavome (žiūr. nuotr.). Vieną šeštadienį vietoje pamokų mokytojai Anykščių Šilėlyje prie upės surengė pirmą ir antrą vienadienę stovyklą. Auklėtojas kartu su kitais mokytojais organizavo įvairias sportines varžybas. Mokslo metai buvo užbaigti iškilmingu visos gimnazijos susirinkimu A. Baranausko salėje. Kaip ir kitų klasių auklėtojai, taip ir mūsų Auklėtojas paminėjo ir knygomis apdovanojo geriausiai besimokusius moksleivius, atsisveikino su klase. Tada niekas ir nepagalvojome, kad girdi-

me jį ir matome paskutinį kartą. 1944 m. birželio 23 d. aš jau buvau namuose su pirmos klasės baigimo pažymėjimu. O jau liepos 13 d. vėlyvą vakarą į mūsų pilną nerimo Bičionių kaimą įslinko rusų dalinys. Fronto artėjimas ir jo nugriaudėjimas pakeitė visą iki tol nusistovėjusį gyvenimą. Dingo ar bent viešai nesirodė daugelis garbių žmonių. Atsirado nematyti, įtartinais šmirinėjantys sovietiniai funkcionieriai. Žybtelėjo pirmieji antisovietinės rezistencijos protrūkiai. Kai spalio pradžioje susirinkome pradėti naujus mokslo metus, mūsų Auklėtojo nebebuvo tarp pasikeitusio pedagogų kolektyvo. Iš kažkur šmėkštelėjo piktas gandas, o paskui ir jį pažinojusiųjų patvirtinta žinia, kad mūsų Auklėtojas žuvo Šiauliuose per ten vykusius karo veiksmus. Daugiau tuomet nieko mes ir nesužinojom, daug klausinėti tuo metu buvo nepriimtina. Tik praėjusio dešimtmečio pabaigoje Vilniuje lituanistė Agota Sriubienė papasakojo daugiau detalių apie tą tragediją. Jai padedant, susipažinau su Auklėtojo giminaičiu, nepaprastai organizuotu inžinieriumi, aviatoriumi Vytautu Sriubu. Auklėto-

jas buvo jo dėdė (mamos brolis). Sužinojęs, kad aš domiuosi Juozo Karoso biografija ir jo tragedija, jis susitiko su Laima Bulotiene, kuri, būdama šiaulietė, pažinojo Auklėtoją ikiokupaciniu laikotarpiu ir buvo jo tragedijos liudininke, apklausinėjo jį pažinojusius senuosius Lietuvos karo lakūnus, pažinojusius ar artimiau bendravusius asmenis. Tai padėjo atkurti Auklėtojo biografiją.

Juozas Karosas gimė 1913 m. Sterkonių vienkiemyje prie Debeikių. Baigusį Debeikių pradžios mokyklą, mokytojai Julijai Smetonaiti patariant, tėvai išleido Juozą į Marijampolės Marijonų gimnaziją, kurią baigęs Juozas turėjo stoti į kunigų seminariją. Jis nuo vaikystės buvo labai pamaldus ir pats norėjo tapti kunigu. Tačiau kai jis 1933 m. baigė gimnaziją, Karo mokykloje besimokęs dviem metais vyresnis brolis Klemensas (šeimoje buvo 6 broliai ir 4 seserys) patarė stoti į Vytauto Didžiojo universitetą. Juozas sutiko. Netrukus Juozui suėjo 21 metai ir jis buvo pašauktas į kariuomenę. Po priesaikos priėmimo Juozas 1935 m. įstojo į Karo aviacijos mokyklą, kurią 1938 m. baigė ir gavo jau-

Anykščių gimnazijos 1b klasė su auklėtoju Juozu Karosu. 1944 m. gegužės 11 d.

Lietuvos karo aviacijos IV-osios eskadrilės lakūnai Zoknių aerodrome (Šiauliuose) 1939 m. Karo lakūnas jaunesnysis leitenantas J. Karosas sėdi pirmas iš dešinės

nesniojo leitenanto laipsnį bei įgijo karo lakūno-žvalgo kvalifikaciją. Juozas buvo paskirtas tarnauti į Šiauliuose Zoknių aerodrome dislokuotą Lietuvos karo aviacijos 4-ją eskadrilę. Ši eskadrilė buvo laikoma prestižine dėl savo tradicijų ir ginkluotės. Joje buvo tarnavę kpt. S. Darius, plk. ltn. L. Peseckas, mjr. J. Namikas, eskadrilėje buvo moderniausi tų laikų lietuviški A. Gustaičio konstrukcijos lėktuvai ANBO-41. 1940 m. gegužės mėn. Juozui buvo suteiktas leitenanto laipsnis. Kai tų metų birželio 16-sios popietę Zoknių aerodromą užplūdo sovietinių okupantų lėktuvai, Juozas buvo Palangos bandomajame aerodrome. Kai okupantai likvidavo Lietuvos karo aviaciją, Juozas buvo pervestas į "Tautinę eskadrilę", kuri buvo dislokuota Ukmergėje. Prasidėjus Vokietijos - Sovietų Sąjungos karui, Juozas su kitais lietuviais lakūnais nevyko pagal nurodymą į Sovietų Sąjungą. Kartu su savo draugais ne iki galo išaiškintomis aplinkybėmis Juozas buvo paimtas kaip belaisvis. Vienas iš jo li-

kimo bendrininkų Aleksas Guja rašo, kad jie, kaip belaisviai, buvo laikomi Kėdainiuose, paskui buvo išvežti į Bavariją, pervežti į "Štalagą" Rytprūsiuose. Juozo sesuo Anelė pasakojusi, kad Juozo išvaduoti iš belaisvių lagerio buvo nuvažiavęs brolis Klemensas, irgi karininkas. Iš Rytprūsių juos 1941 m. spalio mėn. pradžioje atvežė į Kauną ir paleido (A. Navaitis. Karo aviacijos paskutiniai metai ir vadinamoji "Tautinė eskadrilė"/Plieno sparnai. B.m. P. 16). Iš lagerio Juozas grįžo labai išvargęs ir sublogęs, apie lagerio gyvenimą atsiliepęs labai blogai. 1942 m. rudenį Juozas vėl įstojo į Vytauto Didžiojo universiteto Istorijos-Filologijos fakultetą, pasirinkdamas lietuvių literatūros specialybę. Kai vokiečiai 1943 03 19 Universitetą uždarė, Juozas grįžo į Sterkonis ir po to pradėjo mokytojauti Anykščių gimnazijoje. Apie tai jau minėjau.

Atėjo gražus, bet pilnas nerimo ir nežinios 1944 m. pavasaris. Susikaupę, su širdgėla laidojome iš Ašmenos parvežtus lenkų šo-

vinistų nužudytus anykštėnus, Vietinės rinktinės savanorius. Paskui paslapčiom sugrižo nacių arešto išvengę kiti savanoriai. Telkėsi rezistencinės jėgos. Iš rytų griaudėdamas artėjo frontas, nešdamas kruvinos sovietinės okupacijos atnaujinimą. Dar 1944 m. pradžioje Anykščių valsčiuje, kaip ir gretimuose valsčiuose, slapta nuo vokiečių pradėjo organizuotis Lietuvos Fronto karinė Kęstutio organizacija. Ginkluoto būrio organizavimas buvo pavestas mokytojui Juozui Karosui (G.Vaičiūnas. Rezistencijos pradžia ir jos ištakos // Anykščiai. 1993. Nr. 5. P. 12.). Juozo veikla vykdant šią užduotį tebėra neaiški. Frontui artėjant, Juozas, kaip ir daugelis aktyvių lietuvių, traukėsi į Vakarų. Juozas išvyko į Šiaulius pas savo draugą lakūną Stasį Bulotą, su kuriuo ketino kartu trauktis toliau. Tuo metu naktimis sovietinė aviacija jau bombarduodavo Šiaulius. Trečiąją bombardavimo naktį (apie liepos 23 d.), kaip pasakoja dabar Vilniuje gyvenanti S.Bulotos žmona Laima Bulotienė, jie su vyru davė J.Karosui ir Stasio broliui Juozui Bulotui raktus nuo savo buto Sodų gt. To namo rūsyje vokiečiai laikė statines benzino. Netrukus, apie pirmą valandą nakties atsirado dar viena grupė lėktuvų ir pradėjo antraižį tą naktį miesto bombardavimą. Dvi bombos pataikė į tą namą. J.Karosas buvo giliau kambary ir jis atsідūrė rūsy po griuvė-

siais, prispaustas sijos, iš po kurios niekaip pats negalėjo išsilaivinti. Sėkmingiau viskas baigėsi J.Bulotai. Jis išsilaivino iš griuvėsių, pasišaukė artimuosius ir ėmėsi gelbėti draugą. Viską sunkino prasidėjęs gaisras. Į pagalbą gelbėti lakūno karininko buvo pakviesti vokiečiai. Juozą iš griuvėsių ištraukė 6 val. ryto, t.y. po 5 val. nuo užgriuvimo. Jis buvo be sąmonės. Nuo kaitros sudegė plaučiai. Nuvežtas į karo ligoninę, apie 13 val. nelaimingas mūsų mokytojas mirė ir draugų buvo palaidotas Sukilėlių kalnelyje (žr. nuotrauką, kurioje pažymėta S.Bulotos nurodyta palaidojimo vieta). Po Juozo laidotuvių, L.Bulotienės pasakojimu, 3 dienas prie Šiaulių vyko įnirtingi mūšiai, po kurių miestą užėmė sovietinė kariuomenė. Šiaulius ji užėmė liepos 27 d. Remiantis tuo, galima spėti Mokytojo mirties datą.

Prislėgtas griuvėsių Juozas Karosas savo gelbėtojams sakęs, kad "vis tiek manęs gyvo neišgelbėsit" ir prašęs palaidoti Anykščiuose.

Daug mokytojų mokytojavo Anykščių gimnazijoje. Vieni ilgiau, kiti trumpiau. Tačiau kiekvienas atsinešė su savim žinias, kurias dalino savo auklėtiniais ir tuo paliko atminimo ugnelę savo mokiniams. Mokytojas Juozas Karosas toje gimnazijoje buvo lyg blyksnis, kuris visam laikui įsirižė į jo auklėtinių atmintį ir mokyklos bei miesto istoriją.

Juozo Karoso palaidojimo vieta (x) Šiauliuose Sukilėlių kalnelyje.

Nuotrauka V.SRIUBO

Pirmajame 1991 m. pasirodžiusiame "Anykščių" numeryje skaitytojus supažindinome su prelatu Stanislovu Kiškio, jau pradėjusiu dešimtąją dešimtį savo gyvenimo metų, iš kurių kone ketvirtis amžiaus praleista tardymo kameroje, karceruose, Šiaurės ir Sibiro lageriuose, patelkėme ir vieną kitą ištrauką iš jo atsiminimų knygos. Ji buvo išleista tik praėjusių metų pabaigoje pavadinimu "Aš padarysiu jus žmonių žmonijai".

Daug prelado Stanislovo Kiškio darbų dar rankraščiuose, bet šis pavydėtino darbštumo ir atkaklumo autorius, pasitikdamas savo 95-ųjų gimimo metinių sukaktį, ir toliau nemažai laiko praleidžia prie rašomosios mašinėlės, rašo žymiausių mūsų bažnyčios veikėjų biografijas.

Prieš keletą metų pasirodė unikalus faksimilinis leidinys "Vilties maldos". Štai ką rašo, pristatydamas šį leidinį, kunigas Jonas Kastytis Matulionis: "Kai pamačiau lietuvių katalikų kalinių maldaknygę ir išgirdau jos odisėją po lagerius, didis skausmas suspaudė širdį... Ir ją pabučiavau. Juk Sibiras pažįstamas ir man kaip mūsų tėvams, seerims ir broliams.

MALDA mums buvo vienintelė paguoda, viltis ir nusiramimas.

MALDAKNYGĖ, kurią laukau rankose, parašyta ant cemento maišelių popieriaus 1951 metais tolimame Ožerose. Tai Altajaus kalnų sraunių upių ir kalnų kančių kraštas.

Maldų autorius - prelatas Stanislovas Kiškis. Sibiro metais buvęs kalinių ir tremtinių dvasios tėvu ir globėju.

Maldaknygę įrašo ten kalėjus mūsų dainininkas - operos solistas Antanas Kučingis. Maldas užrašė, daugumą jų perrašė ir knygelę globojo Antanas Selkalis.

Lageriuose maldaknygę reikėdavo slėpti. Deja, pirmosios išsaugoti nepavyko. Vienos kratos metu ji buvo paslėpta sniege, o kratai pasibalgus jos neberasta. Nedelsiant, tokiu pat būdu, buvo perrašyta antroji. Ją vėl įrašo A. Kučingis ir padarė ją dėklą. Vėliau, jau kitame lageryje, maldaknygę papildė kitas kunigas (gala jo pavardė užmiršta). Iš antrosios meldėsi Altajaus, Omsko ir Džez-

kazgano politiniai kaliniai. Maldaknygę Lietuvon parvežė ir ją išsaugojo kalnys A. Selkalis."

Čia publikuojamos kelios maldos iš tos ranka rašytos maldaknygės tepailudija ir mūsų skaitytojams, iš kur sėmėsi dvasios tvirtybės tremtiniai, politiniai kaliniai, kas padėjo jiems balsiame varge išlikti lietuviams, krikščionims, suvokti kančios ir aukos vertę...

Prelatas Stanislovas Kiškis 1992 metais

VILTIES MALDOS

Prelatas Stanislovas KIŠKIS

Vilties aktas

Žinau, Viešpatie, kad visa savo jėga privalau veržtis į Tave. Tu esi tikras ir visiškas gėris, kuris gali patenkinti mano sielą...

Tačiau kiek yra kliūčių ant kelio, koks mano silpnumas ir nepatvarumas! Dažnai man trūksta jėgų ir kartais geros valios! Iš kitos pusės žinau, jog Tu nepalikai manęs šiame gyvenime vieno: davęs man doros taisyklės, Tu Viešpatie, pažadėjai savo paramą ir nurodai, kur ją

galiu gauti.

Gyvenime aš dažnai suklupdavau tik todėl, kad pasitikėdamas savo jėgomis neieškojau Tavo paramos, arba laukdamas viso pasisekimo vien iš Tavęs, pats buvau nepasiryžęs ir neveiklus...

Tad šiandien stumi nuo savęs visokią baimę, abejojimą, nepasitikėjimą ir svyravimą.

Tu, Viešpatie, mano viltis! Sujungęs savo valią su Tavo jėga, aš pasidarau nenugalimas.

Todėl prašau, stiprink mano valią! Tegu ji remiasi Tavo meilinga apvaizda, kuri iki smulkmenų viską žino ir tvarko, Tavo begaliniu gerumu, kuris neleis piktajai dvasiai iš manęs tyčiotis, pagaliau Tavo pažadais reikale padėti ir išgelbėti - "Nesibijokite, aš nugalėjau pasaulį!"

Turiu tvirtą viltį, kad šios šv. Mišios duos man daugiau geros valios ir jėgų!

Meilės išsiveržimas

Suprantu, Viešpatie, jog mano širdis sukurta tam, kad mylėtų. Tačiau kiek skausmo ir net apmaudo sukelia tas žodis - meilė! Dažniausiai tai vyksta todėl, kad mūsų širdis meilėje paklysta kaip vaikas miške...

Kartais ji skuba paskui šmėklas, gauda šešėlius ir užuot pasisotinusi prisipildo kartumo...

Argi ne keista, kad mylėdami savo tėvus, šeimą, Tėvynę; mylėdami tiesą, dorą, mokslą, jėgą... net nepagalvojame, kad visos tos meilės yra tik laiptai prie Tavęs, jos tiek vertos, kiek artina į Tave, kad atmetus Tave nė viena tų meilių negali pasotinti širdies, kuri sukurta Tau pačiam! Todėl imk, Viešpatie, mano širdį, išmokyk ją rinktis tikrai vertingus trupinius šiame gyvenime, duok drašos atstumti visa, kas tik teršia širdį ir tolima nuo Tavęs, pagirdyk ir pasotink mane gryna meile Tau, išmokyk mane nuoširdžiai mylėti Tavo Sūnų Jėzų Kristų, kuris meilės vedamas apsilanko Šv. Mišių metu tarp mūsų.

Mano tikslas

"Nerami mano siela, Viešpatie, kolei neatsilsės Tavyje"

Šv. Augustinas

Visa gamta skirta žmogaus tarnybai. Paukščiai, gyvuliai ir žvėrys tarnauja žmogui. Žemė, oras, vanduo ir jame esantieji gyvūnai padeda palaikyti žmogui gyvybę. Taip, Viešpatie, Tu visa man sukūrei. Dangus ir žemė skelbia Tavo garbę. Tai kam gi aš gyvenu? Koks mano tikslas?

Nei žemės turtai, nei malonumai manęs nepatenkina. Viešpatie, aš žemėje laimės nei garbės neradau. Kartais būna linksmy ir laimingų valandų, bet jos labai trupos.

Gėlės savo lapais ir žiedais visada krypsta į saulę. Taip ir žmogus visą gyvenimą veržiasi į laimę, į tiesą ir gerį. Gerasis išganytojas yra pasakęs: "Aš esu kelias, tiesa ir gyvenimas. Kas tiki į mane, turės amžiną gyvenimą." Kas iš to, kad ir viso pasaulio turtus pelnytum, bet siela kęstų nuostolį. Taigi mano rūpestis turi būti - išgelbėti sielą, pasiekti Tave - Tiesą, Gyvenimą, Gerį. Mano tikslas - Tu, Viešpatie, amžinosios laimės, gėrio, grožio, šaltini. Žemė, saulė, žvaigždės, gyvuliai, augalai ir paukščiai, draugai ir draugės, ir laikinoji Tėvynė yra tam, kad jais naudodamasis, palaikydamas savo gyvybę, pildyčiau Tavo valią ir pasiekčiau Tave, pasibaigus mano žemiškai kelionei, pasiekčiau Tave, mano Dieve, amžinasis Gėris, Grožis ir Laimė. Taigi šv. Augustinas teisingai pasakė: "Nerami mano siela, Viešpatie, kolei neatsilsės Tavyje".

Amžinasis Tėve, ateik man į pagalbą, apšviesk mano protą, kad aš labiau Tave pažinčiau, kaip galutinį tikslą, o pažinęs pamilčiau kiek galima mylėti žemėje.

Šv. Mergele Marija, melski už mane ir globok mane kovoje už sielos išganymą, kad galėčiau pasiekti amžinąją tėvynę, kur džiaugčiaus amžinosios meilės šaltiniu - Viešpačiu Dievu.

Kaip išvengti nuodėmės

Aplink mus siaučia nuodėmių garbintojai. Nuo ryto iki nakties poilsio aplink mus skamba keiksmai ir nedoros, nuodėmingos kalbos, aplinkos įtaka mus veikia. O Viešpatie, ateik į pagalbą, kad galėčiau atsisipirti nuodėmingai aplinkai.

"Teisusis ir tikėjimas yra gyvas. Atsimink amžinuo-

Pirmoji vaikų komunija Chakasijos Balaktašo gyvenvietėje. Centre kunigas Stanislovas Kiškis

sius dalykus ir nenusidėsi". Tai, Viešpatie, aš turiu gyventi Tavo mokslo tiesomis, aš turiu prisiminti amžinuosius dalykus. Tavo mokslas, gerasis išganytojau, yra žiburys mano gyvenimo keliams. Tavo dieviškoji apvaizda budi ir supa mane. Ak, kad aš dažnai prisiminčiau Tave! O kad mokėčiau budėti šioje tarnyboje! Apaštalams savo, mielas išganytojau, Tu įsakei: "Melskitės ir budėkite, kad neįpultumėte į pagundą". Apaštalas Petras malda apleido, nemokėjo budėti, būti atsargiu ir nusikalto.

Taip ir mano gyvenime reikia atsargumo, reikia budėjimo. O kad aš visuomet turėčiau išminties vengti tų pavojų, kurie veda į nuodėmę. Kartais draugai nuodėmingu elgesiu bei kalbomis traukte traukia į neskaistybę. Viešpatie, duok man drąsos pasipriešinti, o jei nebent nepritarti savo elgesiu. Kartais reikia net pasitraukti nuo aplinkos, nors ne visada galima. Budėti aš privailau kaip geras karys sargyboje, kad sielos priešas nepaimtų į nelaisvę. "Kovok kaip geras Kristaus kareivis!" - ragina Šv. Povilas. Taip, Viešpatie, Tu mane pašaukei per krikštą po savo vėliava, papuošta Tiesa, Gėriu, Grožiu ir Meile. Kartais man reiks prisiversti: juk dangaus karalystė kenčia prievartą. Juk palikti, gerasis išganytojau, Tavo karių eilėse kartais reikia daug prievartos nugaleti savo ydoms, ypač savimeilei ir puikybei. Ir ši kova sunkesnė ar lengvesnė tėtis visą gyvenimą. Čia atostogų nėra. Be Tavęs, Viešpatie, aš esu silpnas. Aš greitai puolu. "Be manęs jūs nieko negalite padaryti", - kalbėjai mano Viešpatie. Taigi ryžtuosi dažnai Tave prisiminti, rytą, vakarą maldoje prašyti Tavo galingos rankos. Taip pat stengsiuosi būti atsargus ir budėti, kad nepažeisčiau Tavo Meilės. O kad sustiprėčiau, kada bus galimy-

bė stiprinsiuos angelų duona, kuri padeda man būti panašiu į Tave.

Šv. Mergele Marija, Krikščionių pagalba, melsk už mane, kad aš galėčiau būti geru Kristaus kariu, kad mokėčiau eiti sargybą, kad sielos priešas neįsiveržtų per nuodėmę į mano sielą.

Pasiaukojimo malda Aušros Vartų Motinėlei Marijai

O Aušros Vartų Motinėle Marija, Tu mus prikėlei ir išvedei į didžiąją ir lemiamą kovą. Tavo sūnūs ir dukterys kovoja prieš blogio šėlimą širdyse ir pagal Tavo Sūnaus Jėzaus Kristaus mokslo pagrindus stato naują gyvenimą.

Marija, Tu mus atsiuntei į šį tolimą žemės kampelį, kad ir čia nušvistų Naujas Rytas, o sielų pavasario daigeliai pražydėtų Meile žėrinčiais žiedais.

O kad mūsų žingsniuose skambėtų pergalė, mes Tau, Marija, pasiaukojame visa savo širdimi ir siela, nes Tu esi mūsų vadovė ir įkvėpėja. Tu esi mūsų Motina ir mūsų Laimė. Tu žinai pačius paslaptlingiausius sielų kelius pas Jėzų. Vesk, Marija, mus, kad Kristaus draugų ir bičiulių, o Tavo vaikų armija augtų ir didėtų ne skaičiumi, bet ir Meile, Tikėjimu ir Malone.

O Šventųjų Karaliene, mes meldžiame Tavęs, Taveji vaikai.

Vesk mus ten, kur mes šiandien būtini, išmokyk mus to, kas šiandien reikalinga, ugdyk mus tokiais, kokių reikalauja šie revoliuciniai laikai.

Neleisk mumyse nė vienai dienai užgesti atgimimo liepsnai. Tau, Marija, pasiaukoję mes tvirtai tikime, kad Tavoji žemė, o mūsų tėvynė atgims Kristuje, ir Tavo vaikai amžinai džiaugsis Dievo Karalystėje.

Vaišviliškiuose, pas savuosius, sugrįžus iš lagerio 1956 metais. Sesuo Aleksandra, broliai Henrikas ir Povilas su šeimomis

A†A DOMICELĖ KUNČINIENĖ (1913 04 21 - 1995 02 20)

*"Kas miršta? Ar žmogus? Ne jis. Ne, ne!
Ji į gyvenimą, į šviesą lydim.*

*Kas miršta? Visa. Jo dienų vargai.
Ir jo našta sunki, ir skausmas didis...*

Bernardas Brazdžionis

O kas lieka? Lieka gero, gražaus, doro žmogaus šviesus atminimas ir jo prasmingų darbų vaisiai.

Beveik prieš 82 metus Anykščių padangėje įsižiebė, o šių metų vasario 20 užgeso Domicelės Kazlauskaitės-Kunčinienės žvaigždė. Darbščioje lietuviškoje šeimoje gimė ir augo Domicelė su sesute Onute. Jau paaugusi apsigyveno Vilniaus gatvėje senelio statytame name. Žaidė dideliame sode, mylėjo medžius, gėles, pasakas, knygas, mokyklą ir svajonę - būti mokytoja. Ja ir tapo, 1934 metais baigusi Panevėžio mokytojų seminariją. Kaip tėvas buvo nepralenkiamas savo amato meistras, aprėngdavęs visą Anykščių aukštuomenę ir dvasininkus, taip ir dukra Domicelė tapo talentinga, tik jau žmogaus dvasinio rūbo modeliuotoja.

Pirmieji darbo metai Anykščiuose laisvai samdoma mokytoja. Vėliau su paskyrimais dirbo pradinėje mokykloje netoli Dubingių. Po to Papilės valsč. Kinkių pradinėje. Čia buvo lemta sutikti jauną mokytoją Stanislavą Kunčiną. Nors jis buvo iškeltas į Vilnių, pažintis nenutrūko ir 1940 metais jie sukūrė šeimą. Domicelė dirbo Fabijoniškio ir Vilniaus miesto pradinėse. Vyrai baigus pedagoginį institutą ir gimus sūneliui Gediminui, Kunčinų šeima atsikėlė į Anykščius jau visam laikui. 27-erius metus (1942-1969) Domicelė pašventė gimtojo miesto vaikams. Anykščių pradinės, I-osios septynmetės, II-osios vidurinės pradinukai turėjo nuostabią mokytoją, kurios reiklios, bet švelnios rankos kėlė į šviesą, o mylinti širdis lydėjo į aukštesnę mokslo pakopą.

Mokytoja Domicelė buvo Dievo apdovanota viskuo, ko reikia dirbant su vaikais. Ji buvo ir išliko ryškių humanitarinių polinkių žmogumi: muzika, poezija, dailė, vaidyba, režisūra buvo neatskiriama jos esybės dalis. Iki gilios senatvės mintinai deklamavo poezijos tekstus, lengvai išmokdavo ilgus vaidmenis ir juos puikiai vaidindavo. Kas iš anykštėnų nesižavėjo A. Vienuolio "Prieblandos" Gaškiene, M. Perno "Duryš pyška" Se-

nele, S. Kymantaitės-Čiurlionienės "Kuproto oželio" Motina, Vydūno "Numanė" Motina, vaidmenimis J. Grušo "Smalkėse", P. Treinio "Polka su ragučiais" ir t.t. ir t.t. O kiek ji pati surežisavo pasakų, vaikiškų spektaklių, Br. Buivydaitytės veikalių.

Visa, ką turėjo geriausio savo turtingoje, talentingoje, spalvingoje prigimtyje, dosniai dalino mokiniams ir visai Anykščių visuomenei, net ir išėjusi į pensiją. Ji visada gyvai domėjosi kultūriniu, visuomeniniu gyvenimu. Ypač džiaugėsi Atgimimu, Nepriklausomybės ir Laisvės atgavimu. Dosniai rėmė Sąjūdį, jo spaudą - "Žiburį". Būdama labai emociingas žmogus, nepaprastai kentėjo pastaraisiais metais dėl Lietuvos nesėkmių, posūkio į kairę, materialinio ir moralinio nuosmukio. Net pačiomis paskutinėmis gyvenimo dienomis skundėsi ne tiek liga, kiek neviltimi ir širdgėla, nors iš prigimties buvo optimistė. Ilgėjosi sesers, žadėjusios atvykti iš užjūrio, rūpinosi vyro Stasio sveikata, laukė sūnaus Gedimino apsilankymo, minėjo anūkę Gitą, proanūkį Audriuką...

Ir išėjo... rūpesčiu ir meile apsigobusi tarsi kelionės skara. Išėjo tauri lietuvė, patriotė, ištikima žmona, mylinti motina ir močiutė, garbinga anykštietė.

Tebūna Jai šviesu Amžinybės Pilyje, tebūnie lengva gimtinės smiltis.

Ona ŠAKĖNIENĖ

Prasmingas kūrėjo gyvenimas

Romualda BRAŽĖNIENĖ

"Tavo rankose paprasta Lietuvos laukų liepa, galin-
go ažuolo dalis tampa meno kūrinium, kuris alsuoja
Anykščių krašto žmonių godomis ir svajonėmis, kurio-
se skamba meilė Tėvynei. Visa, prie ko prisiliečia Tavo
talentingos rankos, tampa stebuklu" - tokiais žodžiais
tautodailininką Joną Tvardauską 1988 metais auksi-
nio jubiliejaus proga sveikino Anykščių kultūros dar-
buotojai.

Jau dvidešimt penkeri metai, kai anykštėnai Joną
Tvardauską vadina Anykščių krašto tautodailininku. Jo
šaknys - netolimame Zarasų rajone. Išgirdusi keletą jo
paties pasakotų štrichų apie vaikystę, nesunkiai įsivaiz-
duoju šviesiaplaukį berniuką, kurio gimtajame Eikotiš-
kio viensėdyje, užlipęs ant aukšto, apžiūrinėja dažytą
Šv.Jono skulptūrėlę, išsaugotą iš sunaikinto koplytstul-
pio. Suka vaikišką galvelę, kaip padaryta, kaip tokia
skulptūrėlę reiktų pačiam išdrožti. Tada vaikiškuose
sapnuose net nesapnuodavo savo ateities, į kurią įžen-
gus bus neramu, lyg nesava, kai rankose nebus kalto,
peiliuko ar kito menininkui būtino įrankio. Anksti pajuto
pašaukimą piešti, drožinėti. Į šešiolikmečio darbelius
atkreipė dėmesį vyresnieji. Drožinius surinko ir išvežė
į liaudies meno parodą. Po to jie pateko į Stelmužės
muziejų. Baigęs Kauno Stepo Žuko taikomosios dailės
technikumą, Jonas Tvardauskas mokytojav Zarasuo-
se, dirbo Kėdainiuose, po to Šiauliuose. "Minijos" įmo-
nėje sukūrė daug suvenyrų etalonų masinei gamybai.
Nuo 1967 metų Jonas Tvardauskas Tautodailininkų Są-
jungos narys, dalyvauja rajoninėse ir respublikinėse
parodose. Daugelį metų vadovauja Tautodailininkų Są-
jungos Anykščių sekcijai, yra dalyvavęs drožėjų semi-
naruose Plungėje, Juodkrantėje, Utenoje, Birštone,
Anykščiuose, Pasandravyje.

Daug darbų sukūrė Anykščių žemėje. Išdrožė ne vie-
ną drožinį įvairiomis Anykščių krašto temomis - J.Biliū-
no, A.Vienušio, Svėdasų vidurinėms mokykloms,
Anykščių ir Svėdasų kultūros namams. Jaukų interjerą
yra sukūręs ir užėigai "Nykštis". Meniškos memoriali-
nės lentos puošia ir žymi ne vieną Anykščių kultūros
istorijai reikšmingą pastatą.

Savo autobiografijoje tautodailininkas prisipažino,
jog "vėliau patiko dirbti ir jautė didesnę pasigėrėjimą,
kurdamas ir išskobdamas stambius lauko kūrinius".
Sunku būtų išvardinti, kiek Jono Tvardausko sukurta
stambiųjų medžio skulptūrų. Štai Utenoje "Vestuvių kal-
ną" puošia jo skulptūros "Pamergė" ir vaikai, Birštone
"Atminties take" ne vienas stabteli prie koplytėlės su
Šv.Marijos skulptūra. Eidami pro Anykščių miesto kapi-
nes, nulenkiame galvą prieš Tremtinių kryžių, kuriame

tautodailininkas sukūrė kankinių bareljefus. Jonas Tvar-
dauskas Storių kaime atstatė koplytstulpį. Pamalaišio
kaime sukūrė S.Zobarskui skirtą koplytstulpį. Maironio
tėviškėje Pasandravyje labai gražioje vietoje rymo jo

koplytstulpis, vaizduojantis Šv.Joną Nepomuką, Švč. Mariją, Jo sukurtas kryžius pastatytas Debeikiuose prie kapinių, meniškas stogastulpis Kurklių apylinkės Užunvėžių kaime S.Kairio tėviškėje, Vorutos pilakalnį paženklino koplytstulpis, skirtas karaliui Mindaugui. Dešimt dekoratyvinių raižinių tautine istorine tematika papuošė "Bočių menę" JAV Lemonte. Praėjusiais metais minint Lietuvos kariuomenės dieną, didingas Jono Tvardausko sukurtas stogastulpis buvo atidengtas Jakštuose įžymiam Lietuvos kariuomenės veikėjui, generolui VI.Mieželiui. Zarasų bažnyčios šventorių papuošė meniškas kryžius tremtiniams. Šio tautodailininko išdrožtas kryžius rymo ir Zarasų rajono Kloviškio kaime. Ir tai dar, toli gražu, ne visi šio autoriaus darbai.

Jono Tvardausko kūryba kalba apie begalinį šio žmogaus darbštumą ir atkaklumą, jo meilę Tėvynei, pagarbą tautos tradicijoms ir patvirtina koks prasmingas ir amžinas kūrėjo gyvenimas.

Jono JUNEVIČIAUS nuotraukos

IŠ NEBŪTIES Į AUŠRĄ...

... Literatūros pamoka. Iš apskrito balto veiduko |
tave žvelgia didelės ir mąšios mergaitės akys, tar-
si klausiančios ir sveriančios, kiek tavo žodžiuose
tiesos, kiek juose nutylėjimo ar melo. Ir ne kartą
pasijusdavai laimingas, kad klasėje yra akių ir šir-
džių, kurioms tavo žodis reikalingas, ir vildavaisi,
kad jis krinta ne į nykią dykumą, o kada nors ims ir
sudygs eilėraščių ar apsakymu...

Tokią aš mačiau Dalią Ramoškaitę,
tuomet dar Anykščių J.Biliūno viduri-
nės mokyklos moksleivę, bet jau ge-
rokai visus praaugusią intelektu ir
dvasinio gyvenimo pilnatvę. Atvires-
niuose pokalbiuose jautei jos brandą,
kiek melancholišką charakterį ir mi-
mozišką jautrumą bet kokiam melui ir
neteisingumui.

Pirmųjų jos eilėraščių erdvė - gim-
tieji namai, samanoti šuliniai, klevas
kiemo vidury, tykūs ir geri žmonės,
nuostabus Rubikių apylinkių grožis.
Šie vaizdai į jos poeziją atėjo tarsi sa-
vaime iš pačios artimiausios aplinkos,
iš namų jaukumo, kurie ir vėliau liko
tikra prieibė jos pavargusiai sielai.
Jos poezijoje jie virto simboliu to, kas
tikra, amžina, ko nuolat ilgimasi, kas
asocijuojasi su pasaulio harmonija:

Aš iš tų mažų, pilkų namų,
Kur beržai paslėpę saugo vėjo balsą,
Kur iš samanotų šulinių
Semia vandenį kaip duoną skalsų.
Lyja lietūs. Krinta obuoliai,
Rankos šiurkščios nuo linų ir vėjo.
Pareini, duris atidarai,
Už medinio stalo atsisėdi.
Ir atrodo - visada buvai.
Metai eis, bet tu - nebeišeisi,
Dunkso tykūs ir maži namai,
Paprasti kaip sugrįžimo teisė.

"Aš iš tų mažų pilkų namų"

Namų saugumas Daliai Ramoškaitei - ne tik po-
etinė metafora, bet ir egzistencinė būtinybė vaikui,
kuris rado prieglobstį tetos namuose, kai pokario
audros jos tikrąją motiną nubloškė į Sibiro tremtį.
Pasąmonėje įsitvirtinęs išorinio pasaulio brutalu-
mas vertė poetę ieškoti atramos savyje, ilgėtis ki-
tokio pasaulio, paremto tyru jausmu, ištikimybe ir
nuoširdumu:

Pasiilgstam žodžių paprastų
Ir nerežisuoto nuoširdumo.

Ir senobinių margų vardų,
Ir karčių trobos gimosios dūmų
Nežinau, ar tampam geresni...
(Paprasčiausiai - mokomės mylėti)
Liekam medy, upėj, akmeny -
Ir klajojam naktimis per lietų.

"Ilgesys"

Gyvenimas Daliai nėra švelnus:
ankstyva liga, ilgos vienvietės valan-
dos. Jauną poetę nuolat persekio-
ja mintis, ar užteks laiko realizuoti
save. Gal todėl, baigusi mokyklą, ji
renkasį studijuoti ne filologinius da-
lykus, kurie buvo tokie artimi jos
anksti pabudusiam talentui. Juk ir
pradžiai žadėjo daug gražių vilčių:
kaip poetė jau garsėjo ne tik Anykš-
čiuose, išspausdinusi keletą eilė-
raščių, bet jau buvo tapusi jaunųjų
literatų respublikinio konkurso lau-
reate, pasirodė eilių "Moksleivėje".
Ir vis dėlto Dalia pasirinko studijuoti
mediciną.

Tai nestebina, kai žinai jos dvasi-
nių troškimų lauką: taisyti pasaulį
ir žmogų, atiduodant save kitiems.
Gydytojos kelias jai atrodė konkre-
tesnis, apčiuopiamesnis ir greičiau

pasiekiamas. Po įtemptų studijų gydytojos darbas
Alytuje, vėliau Kaune, ilgos bemiegės budėjimo nak-
tys sekina jėgas, bet Dalia, tarsi jausdama artėjan-
čią nebūtį (mirtis ištiko ją 1981 m., vos sulaukusią
33 metų) prabyla jau subrendusios poetės balsu. Į
jos eiles plūsteli disharmonijos ardomas pasaulis,
iš kurio bėgama į vaikystės sapnus, gamtos tylią
rimtį, pamėgtą rudens lietų, bet visi šie vaizdai nu-
spalvinti jau rezignacija, keista laikinumo nuojauta.

Čia - nebūties riba
Čia - gyvas vaiko balsas.
Tenai - gėlmė juoda
Ir chrizantemų karštis

Gal saulė patekės
Kažkam - juoda tą rytą...
Ir gal kažkam reikės
Vienam - į skausmą grįžti.

"Čia - nebūties riba"

Bet dėl to nepuolama į depresiją, netgi nemaiš-
taujama, kaip buvo įprasta jos bendraamžiams po-
etams, o žvelgiama melancholišku žvilgsniu žmo-
gaus, supratęsio gyvenimo išmintį ir žinančio savo

likimą. Gal todėl ir "nuoskaudos piktas akmuo", ir "tai, ko niekada niekada nebebus", priimamas stois-kai, nesigailint "savęs - tos, kuri nebesijuks". Ji ieško vientisumo, jungties tarp žmonių - siūbuojan-čių tiltų. Gilėja filosofinis pradas.

Tiesa, neretai prasiveržia skaudi vienatvės tema, kai pasaulis žeri ledo gėlėmis, "kai vėl, kaip tą rytą - sninga".

*Vidurnakčių keistos viltys
Bangos, krante sudūžtančios...
Nerealūs, siūbuojantys tiltai
Iš nebūties į aušrą...
Vėl rytas - likimai į nežinią.
O jeigu - nieko nebus?
Vėl kantriai kiekvienas nešame*

Savo tylą savo krantu...

"Vienatvė"

Ir vis dėlto jos poezija, nors dabar kalbanti į mus iš nebūties, optimistinė. Ne lėkštai bravūriška, o al-suojanti tikru jausmu, tikru tikėjimu ir tikra kančia. Tai gera poezija, ir gera ją skaityti.

Gaila, pati poetė nespėjo išleisti savo knygos, nors parengė nemažą rinkinį ir įteikė Rašytojų Są-jungos Kauno skyriui. Deja, knygų leidybos pertvar-ka sumažino viltis, kad kada nors Dalia Ramoš-kaitės poezijos rinkinys išvystų dienos šviesą, nors, specialistų nuomone, jis šito vertas. Vertas, kad iš nebūties iškiltų į aušrą, kad iš nebūties naujam gy-venimui prikeltų dar vieną Anykščių žemės dainių - Dalią Ramoškaitę.

Vaclovas BRAŽĖNAS

Žemė priima viską

Dalia RAMOŠKAITĖ

*Aš iš tų mažų, pilkų namų
Kur beržai paslėpę saugo vėjo balsą,
Kur iš samanotų šulinių
Semia vandenį kaip duoną skalsų.
Kur gyvena žmonės - tykūs ir geri
Kur gyvena dainos - paprastos ir liūdnos.
... Augo klevas kiemo vidury,
Bet nudžiūvo. Nebegrižo sūnūs.*

*Lyja lietūs. Krinta obuoliai.
Rankos šiurkščios nuo linų ir vėjo.
Pareini, duris atidarai,
Už medinio stalo atsisėdi.
Ir atrodo - visada buvai,
Metai eis, bet tu nebeišeisi.
Dunkso tylūs ir maži namai.
Paprasti kaip sugrįžimo teisė.*

ILGESYS

Pasiilgstam žodžių paprastų
 Ir nerežisuoto nuoširdumo,
 Ir senobinių margų vardų,
 Ir karčių trobos gimtosios dūmų.
 Nežinau ar tampam geresni...
 (Paprasčiausiai - mokomės mylėti)
 Liekam medy, upėj, akmeny -
 Ir klajojam naktimis per lietu.

VIENTATVĖ

Vidurnakčių keistos viltys,
 Bangos krante sudūžtančios...
 Nerealūs, siūbuojantys tiltai
 Iš nebūties į aušrą...
 Vėl rytas - likimas į nežinią
 O - jeigu - nieko nebus!
 Vėl kantriai kiekvienas nešame
 Savo tylą, savo krantu...
 Tarp sėkmių, nesėkmių, švenčių, rūpesčių
 Kartais būna nežmoniškai šalta...
 Lyg nuo prisilietimo krūpčioju,
 Išgirdus mylimą balsą...
 Ir savo vienatvę saugau
 Nuo to, kas netyra, netikra...
 Tik keistai taip, - be ašarų - raudi,
 Kai vėl, kaip TĄ RYTĄ - sninga...

Čia - nebūties riba
 Čia - gyvas vaiko balsas.
 Tenai - gelmė juoda
 Ir chrizantemų karštis.

Gal saulė patekės
 Kažkam - juoda tą rytą...
 Ir gal kažkam reikės
 Vienam - į skausmą grįžti...
 Šilta kantri ranka
 Delniuką vaiko šildys
 Ir nerimu gyva
 Įpūs mažytę viltį.
 Nakty - kaitria ugnimi,
 Save užmiršus tykliai
 Liepsnos žmogaus širdis,
 Kad nugaltėtų mirtį.

Žemė priima viską. Tyliai
 Priima ir atiduoda.

Krinta lapai į rudenio miglą,
 Į skambantį gruodą.
 Krinta, krinta - į žemę, į juodąją
 Svaigaus užsimiršimo ieškoti...
 Kur padėtų jie savąją širdgėlą,
 Jeigu žemei neatiduotų?

Šoka lapai - geltonos, rausvos
 Mano vasaros telegramos.
 Ar jie šoktų - argi jie šoktų,
 Jeigu jų nepriglaustų žemė?
 Žemė priima viską. Tyliai
 Priima ir atiduoda...
 Krinta lapai į rudenio miglą,
 Į skambantį gruodą...

TYLA

O nepaliesk ranka!
 Mūsų džiaugsmas toksai trapus
 Mūsų laimė tokia trumpa,
 Mūsų skausmas toksai sunkus
 O nealsuok... Tylėk...
 Nes trys mažos saulės suduš,
 Liks tiktai trys stagarai.
 Tiktai žemė skurdi,
 Ir bejausmis dangus.

Ir rudenio ryto šviesą,
 Šiurkščių ražienų išdidumą skaudų
 Ir spindesį rasotų obuolių
 Į kelią tau, dukra, duosiu -
 Kad kiekvienam rasos lašė
 Matytum mano veidą,
 Kad medy kiekvienam
 Girdėtum mano širdį
 Ir kad kasdieną
 Mano meilę jaustum.

Vėl paukščiai sukasi lizdus,
 Vėl medžiai renkasi vardus.
 Ir neištrint iš atminties
 Pamišėliškos tos nakties,

Kai paukščiai buvo be namų,
 Kai medžiams buvo neramu
 Nuo nejaukios šaltos šviesos,
 Nuo suvoktos staiga tiesos,

Ksavero BAGDONO nuotrauka

Kad nežydėsime rytoj
Ir paukštiškai pilkoj tyloj
Mes guodėm savo švelnumu
Medžius, o medžiai guodė mus.

Tik nuojauta kvaila,
Tik keistas ilgesys -
Dabar kažkas ateis
Dabar kažkas įvyks...
Dabar - ar niekada -
Ar laimė nelaukta,
Ar atsivers žaizda,
Sena ir užslėpta.
Bet - šaltas liūdesys
Po nuleistais vokais
Ir - niekas neateis.
Ir - niekas nesikeis.

Aš esu kitas krantas.
Nenauja. Bet vis tiek -
Mus skiria ne upė,
Ne dykuma.
Nelydžiu tavęs išeinančio,
Nelaukiu tavęs sugrįžtančio,
Nebijau, kad negrįši,
Ar grįši jau kitas...
Tik kvailai ir juokingai pavydžiu
Paukščiams,
Klykiantiems tavo krante...

Šaltam vidurnakčių delne,
Užkeiktame vienišume,
Išgelbėk tylinčią mane
Nuo to bežiedžio pastovumo,
Nuo giedro geliančiai dangaus,
Mylėto, svetimo, brangaus,
Nebesulaukiamo žmogaus -
Jeigu jisai - iš tikro - buvo.
Jeigu esi. Jeigu išgirsi,
Kaip viltys sulaša sutirpę,
Į šaltą delną nesutilpę,
Ir kaip žaislai išmoksta verkt...

Grįšiu atgal ir paliktas pėdas užtrinsiu.
Kvatosiuos lig ašarų, jeigu manęs pa-
gailės.

Akmuo, vienatvė lyg lietum aplytas,
Jau nebe mūsų. Tik pilkas akmuo pakelės.

Išvytas iš ežero mažas besielis laumiūkštis
Užsiverks pamyluotas, o užmirštas klai-
džios rūke...

Sugrįžti į ežerą? Svetimą, šaltą ir rūstų...
Nugrimst į dugną... Užmiršti, užmiršti tave...

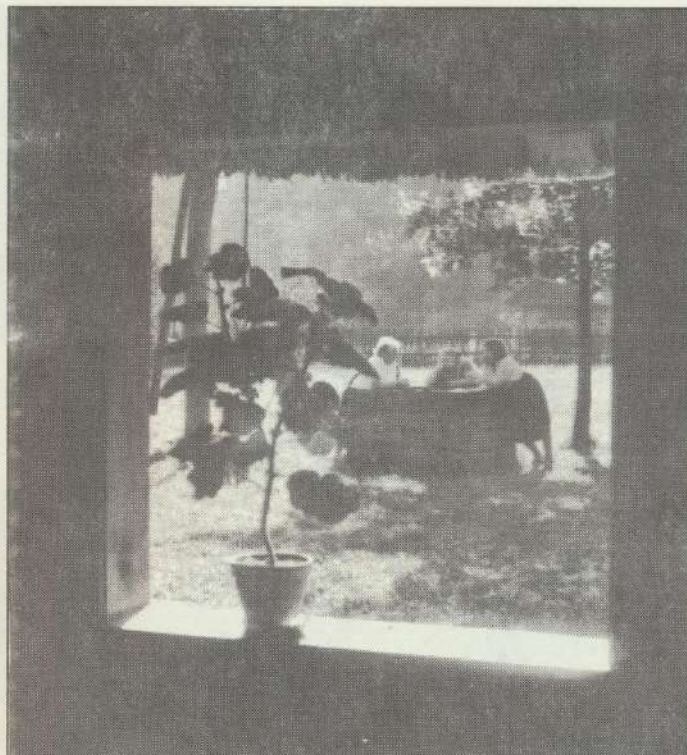
MAŽAS REKVIEM

Atminties amžinoji žolė
Pro buvusius paukščių namus,
Pro tuos, kurių jau nemylės,
Pro tuos, kurie jau neatbus.

Pro kraupų šešėlį obels,
Išmokytos nebežydėti.
Pro tuos, kurie niekada neverks
Ir į šauksmą neatsilieps.

Debeikiuose gyvenantis Antanas GRAŽYS nepagailėjo laiko, energijos, paėmęs į rankas plunksną rašė savo giminės istoriją, iš prisiminimų, iš girdėtų pasakojimų atkūrė prosenių paveikslus, vaizdžiai ir gyvai persakė kai kuriuos jų gyvenimo epizodus bei likimus. Grįžo prisiminimais ir į savo vaikystę. Čia publikuojame tik porą ištraukų iš tų užrašų - kelių šimtų puslapių giminės istorijos.

Nelepinio gyvenimas ir paties Antano Gražio. 1927 m. gimęs Kiaušų kaime, Anykščių parapijoje, jis 1948 m. baigė Anykščių gimnaziją, svajojo stoti į Konservatoriją, ten studijuoti kompoziciją, tačiau staiga tapo "liaudies priešu", buvo nuteistas, savo jaunystę praleido lageriuose. Grįžęs iš lagerių, vienerius metus dirbo Troškūnuose muzikos mokytoju, o paskui vargonininku Sudeikiuose, Spitrenuose, Kuktiškėse, Aleksandravėlėje, Debeikiuose, Tauragnuose. Nuo 1994 m. gyvena Debeikiuose.

Jono JUNEVIČIAUS nuotrauka

Gyvenimo nuotrupos

Antanas GRAŽYS

LOPŠYS

Mūsų gryčioje ant beržo lingės visada kabėdavo lopšys, kadangi mama gimdydavo kas antras pavasaris. Paaugusį vaiką iš lopšio išimdavo ir sodindavo ant lovos, į jo vietą guldavo mažylį. Lopšys buvo didelis, sukaltas iš plonų obliuotų lentų, dar mano prosenelio Antano Kiaušo, kai jis apsivedęs susilaukė 1850 m. pirmos dukrytės Razaliutės.

Kai man buvo dveji metai, naktimis aš tebemiegodavau lopšyje, o dienomis su vyresniąja sesyte Julyte jame žaisdavome, supdavomės ir dažnai taip įsisupdavome, kad lingė net lubas daužydavo. Linksmos tai buvo dienos, be jokių rūpesčių ir vargų. Bet truko neilgai. Vieną dieną mama mus iš lopšio iškėlė, susodino ant lovos ir ten paguldė neregėtai mažą vaiką, kuris pasirodė beesąs mūsų sesyte Elenytė. Mudu su Julyte neilgai žiopsoję į mažąją sesytę, kuri nei kalbėjo, nei judėjo, o tik gulėjo užsimerkusi, nulipom nuo lovos ir išėjom pašalėn, kur stovėjo du apdailinti kaip grybai akmenys ir smėlio krūva. Pradėjome žaisti, statyti namelius, kasti šulinius. Apie Elenutę visai užmiršome. Tik išgirdome, kad gryčioje kažkas plonu kaip kačiuko balseliu verkia. Greitai atėjo mama, įvedė mus vidun ir liepė sesytei supti. "Štai taip, nesmagiai", - pasakė parodžiusi ir išėjo kamaron miltų sijotų. Mes supome kaip mokėjome, bet sesytė nenustojo verkusi. Julytė nuėjo pas mamą ir apskundė rėksnę. Atėjo mama, pažūrėjo, kad vaikas sausas, liepė supti ir dainuoti. Mes dainuoti nemojome. Mama mus pamokino:

- Čiūčia liūlia šitų, duos Dievulis kitų.

Dainuoti mums patiko, šaukėme taip garsiai, kad perrėkėme net rėksnę, kuri netrukus užmigo. Mes vėl išėjome pašalėn žaisti. Kai tik išgirdome, kad vaikas niurna,ėjome supti ir dainuoti. Mamai šita daina, matyt, nusibodo, ir ji išmokino kitą, gražesnę:

- Aa, aa, aa, a, kiškis vaiką lingavo.

Belinguodams užsnūdo, katė nosį nukundo.

Mes Elenytę ir auginome. Pradėjo ji šypsotis, žaisti su rankytėmis, o vėliau sėdėti bei stovėti "stajoke". Mūsų pareigos dar pasunkėjo, kai mamytė apsirgo. Pradėjo skūstis galvos skausmais, stipriu širdies plakimu, mirties baime. Tėtė nuvežė ją Anykščiųuos pas daktarą Šumakerį. Tas apklausęs ligonę pasiteiravo:

- Kelius vaikus žmona tau pagimdė, tėvai?

- Dešimt.

- Žiūrėk, tėvai, kad daugiau vaikų nebūtų. Ji nusilpusi, nervai nusilpę, reikia pailsėti, sustiprėti.

- Kad namuose sunku pailsėti, daug darbo ūkyje, krūva mažų vaikų.

- Namuos ji nepasveiks. Išvežk bent mėnesiui kitam kur nors pas senelius, kur būtų ramybė, tik ten ji pasveiks, - pasakė daktaras ir išrašė vaistų lašinti ant cukraus.

Tėtė išvežė mamą Anykščiųuos pas tetules Kiaušaites ir ten paliko.

Namuose likus tėtei su vaikais, visi dirbo: aš su Julyte auginom Elenytę, Alfukas ganė žąsis, Jonukas - galvijus, Onutė ravėjo daržą, grėbė šieną, Poviliukas melžė karves, penėjo

kiaules, arė, akėjo. Tėtė dirbo laukuose. Tik per darbymetį prisitraukdavo padienykų. Vyriausias brolukas Pranukas jau buvo miręs skarlatina pirmojo pasaulinio karo metu Petrograde, o Zosytė su Juozuku mirė maži Lietuvoje.

Mama pas tetules gydėsi kelis mėnesius ir namo grįžo sveika. Elenytė jau gerai vaikščiojo, švepluodama mėgino kalbėti. Tėtė tada nukabino lopšį, užkėlė jį ant kambaros, ten padėjęs pasakė:

- Tegu būna anūkams.

KIAUŠAI

Seniai seniai, prieš šimtą metų Debeikių parapijoje Puodžių kaime gyveno laisvas, niekur baudžios neįsčius valstietis Jonas Kiaušas. Turėjo jis keturis sūnus ir šešias dukteris. Vaikščiojantis kaimo daraktorius išmokino visus vaikus lietuviškai skaityti ir rašyti. Šeimai suaugus, dukterys ištekėjo, sūnūs apsidėdė. Du sūnūs - Jonas ir Klemensas - pasiliko Puodžiuose, trečiasis Petras pirkio Kiaušuose iš Pipiro valaką žemės su trobesiais ir niekur baudžios neįsčius, o ketvirtasis Antanas kažkokiomis sąlygomis gavo žemės sklypą Anykščių pravoslavų cerkvės dvaro galulaukėje Pamindrėse ir ėjo baudžią Elmininkų dvare.

Antanas Kiaušas vedė Uršulę Baltranaitę iš Kalvelių kaimo, Debeikių parapijos, ir turėjo šešias dukteris ir vieną sūnų, kuris, būdamas šešių metų, mirė. Gyventi Pamindrėse jam nesisekė. Iš ryto patiesdavo ant aslos maršką, susodindavo mažus vaikus, padėdavo jiems duonos, užspirdavo gryčios duris ir išeidavo dvaran visai dienai. Vakare sugrįžę rasdavo vaikus alkanus, verkiančius ir apsičiusius. Savo žemę įdirbdavo menkai, trobos buvo prastos ir arklio geresnio negalėjo turėti. Mat, Pamindrėse buvo prie didelio Anykščių-Svėdasų kelio, todėl Kiaušui pavogė net aštuoniolika arklių.

1858 metais vyskupas Valančius paskelbė Lietuvoje blaivybę. Per pamokslus ir per išpažintį kunigai ragino žmones nebegerti degtinės. Už girtuokliavimą grasindavo pragaru, blaiviesiems žadėdavo dangų. Kiaušas Antanas su žmona, išgirdę pirmąjį blaivybės pamokslą, ant kelių parpuolė prisieki iki mirties negerti ir savo vaikus išauklėti blaiviai. Savo prieraiką Kiaušai šventai ištesėjo.

Petrui Kiaušui Kiaušuose gyventi geriau sekėsi. Jis turėjo penkis sūnus, nėjo baudžios, gerai tvarkė ūkį. Panaikinus baudžią, Petras ir Antanas mainė žemę. Petras persikėlė Pamindrėn ir parsivežė iš Kiaušų tik savo statybos klėtį. Jis su sūnumis ir ten greit prasigyveno, išsiistatė gerus trobesius ir arklių niekas nevogė.

Kiaušas Antanas persikėlė Kiaušų kaiman, labai gražion vieton. Nuo pat kaimo beveik iki Anykščių tęsėsi miškas. Kiaušo sodyba buvo kaimo gale, tankiai apaugusi dideliais klevais, beržais ir liepomis. Didžiuliame sode augo daug aukštų aporinių obelių ir didžiųjų dūlių, į kurias net įlipti negalėdavo. Prie pat sodybos buvo didelis lyg ežeras prūdas, iš kurio stačiu skardžiumi almėjo sraunus upelis į lygią lanką. Visa Kiaušo sodyba buvo aptverta tvoromis. Sodo tvora buvo padaryta taip: sukasti žemėn ažuoliniai stulpai, juose iškalto trys skylės, į kurias sukištos kartys trimis eilėmis. Daržo tvora buvo paprastesnė. Sukalti poromis alksniniai basliai, tarp jų sudėtos kartys ir surišta karklų vytimis. Dalis prūdo buvo Kiaušo sodyboje. Prūde ganydavosi viso kaimo žąsys ir antys, kuriuos nuolat įsūdavo į jo kiemą. Tada Kiaušas pertvėrė ir prūdą. Sukalė vandenin eilę baslių ir priraizgė tarp jų karklo šakų taip, kad paukščiai negalėtų pralįsti. Tarp plačiai išsišakojusių iki žemės kasas nudriekusių beržų buvo sukišta daugybė

ūkinių pastatų: klojimas, daržinė, jauja, gurbas galvijams, stonia arklams, kūtės kiaulėms, paukščiams, viena klėtis grūdams, kita drabužiams ir miegoti, keletas paviečių malkoms, vežimams ir kitiems padargams sudėti. Paprūdyje buvo pirtis. Gyvenamas namas buvo iš netašytų rąstų, dviejų galų: gryčia ir kamara.

Gryčios kampe stovėjo didelė plūkto molio krosnis be kamino. Šalia krosnies prie sienų prikaltos buvo dvi lovos. Visais pasieniais ant kaladžių gulėjo ilgi, stori ir platūs iš medžio ištašyti suolai. Prie suolų stovėjo ilgas ir platus vienos lentos stalas. Prie durų stovėjo mediniais vinimis sukalta indauja. Ant sienų kabėjo keletas aprūkusių šventųjų paveikslų ir Dievo kančia. Gryčioje ir kamaroje langai buvo žemi, per vieną sienojų, pailgi, uždengti gabalu stiklo be jokio rėmo. Iš vidaus langai buvo užstumiami lentele, kad žiemą nebūtų taip šalta ir vakarais nesimatyti. Kamara buvo pertverta. Vienoje didesnėje pusėje buvo tokia pati molinė krosnis, duobė bulvėms, dvejų akmeninės girtos dideliame iš vieno medžio išskaptuotame lovyje, piesta, iš vieno kamieno iškalta šėpa, kubilai ir kiti šeiminingų reikmenys. Mažesnėje pusėje buvo įrengta kamaraitė mergoms su plačia tarp sienų įtaisyta lova miegoti. Iš priemenės buvo dvejų durys: į kiemą ir į sodą.

Gyveno Kiaušų kaime senelis Adomas Kiaušas. Jaunas būdamas pateko į rekrūtus, kur išstarnavo 25 metus. Grįžęs iš kariuomenės nebesivedė, iki gilių senatvės pragyveno vienas. Jis buvo labai linksmas, pokštininkas ir pasakorius. Žiemos vakarais kurian kieman ateidavo Adomas, ten susirinkdavo ir visas kaimas pasakų klausytis. Pasakodavo Adomas apie caro kareivius, karininkus ir generolus, apie ponus ir baudžiauninkus, apie carus ir carienes tiek įvairiausių nuotykių, kad žmonės net imdavo abejoti:

- Čia, Adomai, tai gal jau meluoji.

- Kam man meluoti, kad aš teisybės neturiu kur dėt, - ramiai atsakydavo Adomas.

Mėgdavo Adomas kaimynams iškirsti visokių išdaigų. Tai, žiūrėk, kam roges ant stogo užvelka, kam duris užriša, kam vartus iškelia. Visi žinodavo, kad tai Adomo darbas, ir niekas nepykėjo.

Vieną žiemos vakarą Antanas Kiaušas su šeimyna valgė vakarienę. Buvo labai karšta košė. Antanas atbraukė lentelę, langan įdėjo medinį dubenėlį su koše, kad atauštų ir vėl užbraukė. Tuo laiku pro šalį ėjo Adomas. Greit išėmė stiklą ir košę iškabino. Po kurio laiko Antanas pasiėmė dubenėlį ir nustebo - tuščias. Visi ėmė juoktis supratę, kad tai bus Adomo darbas.

Gyveno Kiaušų kaime bobutė Darata Kiaušienė. Gyveno ji gryčelėje viena, todėl ilgais žiemos vakarais nedegindavo balanės. Sutemus atsiguldavo, o prašvitus keldavosi. Vieną vakarą atėjo Adomas su kaimo berniokais ir užvertė gryčelės langus sniegu. Miega miega bobutė, miega miega. Ji išsimiegojo ir pripoteriavo, ir išalko, ir vištos pakrosnyje neberimsta - vis nešvinta. Galiausiai išėjo apsidairyti, žiūri - jau pavakarys, o langai sniegu užversti.

- Kad jį kur nogla šitą Adomą, - ėmė bartis bobutė.

Buvo šienapjūtės vakaras. Adomas Kiaušas, baigęs pjauti Paelmyje šieną, ėjo namo. Iš vakarų kilo debesys ir greit temo. Eidamas pro Kiaušų kapelius užsuko pasimelsti. Meldžiasi Adomas, meldžiasi ir išgirdo - Paelme atklega pavėlavusių grėbėjų pulkas. Parūpo jam mergas pagąsdinti. Kai jos ėjo pro kapelius, Adomas užlipo ant akmenų ir atsistojo. Mergos, pamčiusios baltą numirėlį, persižegnojo ir nustėjo vietoje.

Drąsiausioji iš jų paklausė:

- Ko dūšėlė reikalauji?

- Mergos, - požeminiu balsu atsakė numirėlis.

Merginos klykdamos šoko bėgti namo. Parbėgusios, neatgaudamos kvapo, papasakojo, ką mačiusios kapuose. Uršulė Kiaušienė pirmoji suprato, kad tai ubago dūšia nerimsta, maldų prašosi. Mat, prieš kelis metus atėjo Kiaušuos senas ubagas. Atėjo, apsirgo ir numirė. Žmonės palaidojo jį Kiaušų kapeliuose, nešventintoje duobėje, be kunigo, be šventų Mišių.

Uršulė pasitarė su vyru, pasitarė ir nunešė sukrapščiusi kelis rublius klebonui ant mišios už ubago dūšią.

Adomas ilgai tylėjo, bijodamas, kad persigandusios mergos negautų priemėčio. Bet palaukęs, matydamas, kad niekur nieko, viską pasipasakojo.

Už ilgą tarnavimą kariuomenėje valdžia davė Adomui desinciną žemės. Ta žemė buvo Kiaušų kaimo galulaukėje ir ilgai primindavo žmonėms apie šaunųjį kareivį; tik išdalinus Kiaušus vienkiemiais, išnyko "saldacka desincina" ir kartu atsiminimai apie Adomą Kiaušą.

1868 metais Kiaušams gimė paskutinis vaikas, duktė Uršulė. Tada jie buvo jau gerai prasigyvenę ir išskėlė dideles krikštynas. Sukvietė visus gimines ir kaimynus. Gėrė alų, vaišinosi ir labai gražiai dainavo. Mat Kiaušas ir žmona, ir visi giminės buvo puikūs giedoriai. Tačiau iš visų savo gražiais balsais išsiskyrė trys Palivarkiečių kaimo Pavilonaičios, kunigo Pavilonio seserys. Vėlai vakare jos, visiems pritariant, užgiedojo anų laikų himną:

Dieve Aukščiausias, kurs mūsų tėvynei

Davei senobėj šlovę ir galybę.

Nuo nevalios maskolių apgynei

Atitolindamas kožnų piktenybį.

Sugražink meldžiam, puldami ant kelių,

Leisk mums tėvynį dėl savo vaikelių.

Kiaušas tuoj langines užbraukęs, kad nesigirdėtų lauke. Neramūs laikai, oi, neramūs. Sukilėliai buvo nuvaryti Sibiran, jau buvo gaudomi pirmieji knygnešiai.

Antanas Kiaušas praturtėjęs namą pertaisė. Gryčią nuvertė ir pastatė iš jos stonią arkliams. Jos vieton pastatė naują, kamara palikdamas tą pačią. Iš šono dar pristatė gražią seklyčią. Išėjo kryžavas "budinkas", anais laikais labai madingas. Naujoji gryčia buvo tašyto medžio, apmušta stačiomis lentomis su didesniais šešių šibų langeliais ir dubultais. Krosnis buvo molinė su prieždoje įrengta vorykla. Iš plytų buvo padaryta gulsčia sienelė gryčios šildymui, ant kurios buvo galima ir gulėti. Iš krosnies buvo išvestas kaminas dūmams išeiti. Kaimynai, pamatę kaminą, ėmė tyčiotis, kad Kiaušas nori lauką prikūrenti. Priemenėje iš plytų išmūrijo didelę rūkyklą mėšai rūkyti ir laikyti. Vasarą ten ir vakarienę virdavo. Plytas gamino pats Kiaušas iš savo lauko molio. Naujai įsirengęs gryčią, Kiaušas nusipirko sieninį laikrodį su dideliais svaisčiais ir metriniu švytuokle. Laikrodžio žiūrėti ėjo žmonės iš visos apylinkės.

Antanas Kiaušas buvo neaukštas, liesas, tamsiaplaukis seniokas. Iki pat mirties buvo Anykščių bažnyčios kantorius. Gerai mokėjo skaityti, rašyti, ir buvo labai gerbiamas ne tik klebonijoje, bet ir valsčiuje. Namuose Kiaušas turėjo knygų, kurias visa šeima skaitydavo. Tai buvo "Živatas Pona Jezusa", "Peklos knyga", "Garsas" su dideliais septynių griekų paveikslais, parodančiais, kaip už kokį grieką pekloje kankina. Už girtavimą buvo nupaišyta didžiausios kančios. Kalendoriai, "Žyvatai šventųjų" ir kitos knygos. Vėliau, pradėjęs eiti

lietuviškiems laikraščiams, Kiaušas skaitydavo ir laikraščius. Spaudos draudimo metu knygas ir laikraščius gaudavo iš klebonijos, iš Ažupių Kairio arba per knygnešius. Lietuvišką spaudą nešiodavo Anykščių Užupės Adelė Pulikaitė. Elmininkų Strazdas, kuris buvo net valdžiai papuolęs, Vaitonis iš Pravydžių Kurklių parapijos. Pas Kiaušą atėję knygnešiai visada nakvodavo, pasiklausinėdavo, ar nėra kur žandarų, pavojaus metu čia slėpdavo knygas. Kai pas Kiaušą tarnavo knygnešio Vaitonio brolis, jo namai tapo lietuviškos spaudos platinimo centru. Antanas Kiaušas pagal tą metą buvo apsišvietęs žmogus, bet visiškai nemokėjo skaičiuoti. Todėl jam sunku buvo ūkininkauti, ypač ką pirkti ar parduoti. Čia jį pavadavo jo žmona Uršulė Kiaušienė. Ji puikiai vesdavo ūkio apyskaitą, rokuodavo, kur, kurie javai geriau sėti, kurie gyvuliai laikyti. Kiaušas tik prižiūrėdavo gyvulius ir kapodavo malkas. Turgun ir bažnyčion visada važiuodavo abu.

Kiaušienė buvo aukšta, šviesi ir stambi moteris. Mokėjo skaityti, bet tik iš maldaknygės. Dar iki šių dienų tebėra išlikusi 1857 metais Vilniuje Zavatskio išleista maldaknygė, iš kurios Uršulė visą gyvenimą meldėsi. Nešdavosi į bažnyčią net tada, kai žandarai prie bažnyčios atiminėdavo lietuviškas maldaknyges. Maldaknygėje yra įrašas: "Šitoj kniga priguli unt Urzuliu Kiauszu. prosza lockawaj atadot unt ku priguli". Šį įrašą padarė kaimo daraktorius Mykola Kairys, iš miškų, mokęs Kiaušuose vaikus. Maldaknygė įrišta kietu odiniu viršeliu. Viršelį padarė Vaitonis, kuris penkis metus tarnavo pas Kiaušą už berną. Pas Kiaušą bernai labai noriai tarnaudavo, tikėdamiesi paimti bent vieną dukterį ir tapti užkuriais-gaspadoriais. Be to, Kiaušienė buvo labai gera šeimininkė, gerai šeimyną maitindavo, aprengdavo, niekada nepykėdavo ir nesibardavo, visada būdavo linksma. Ji mokėdavo iš daržovių daryti skaniausius valgius. Cukrų vartodavo tik du kartus per metus: per rūgiapjūtės nuobaigas ir per kalendą. Kiaušai kasmet per kalendą kunigą ir bažnyčios tarnus vaišindavo pietumis. Vaitonis buvo raštingas, puikiai mokėjo ūkio darbus ir viską meistrauti. Odiniais viršeliais įrišo visą Kiaušo biblioteką - kelias dešimtis knygų. O išeidamas paliko visiems šeimos nariams po labai dailų ir vis skirtingos išvaizdos medinį šaukštą.

Per vasarą Kiaušas su visa šeimyna dirbdavo laukuose. Rudenį prasidėjus bulviakasiui, prasidėdavo ir kūlė. Vyrai anksti rytą dar patamsyje iškuldavo du klojimus javų, o prašvitus valgydavo pusrytį ir eidavo bulvių kasti. Iki Kalėdų kūlė būdavo baigta, linai išminti. Po švenčių prasidėdavo molė ir linų braukimas. Vyrai iki pusryčių sumaldavo du sykelius grūdų, o pavalgę eidavo braukti linų. Per žiemą primaldavo kubilus miltų, kad jų užtektų per vasaros darbymetį. Pavasarėjant vyrai važiuodavo miškan malkų, o moterys ausdavo. Kiekvieną šventadienį visi eidavo į bažnyčią, pasilikdavo tik vienas namų ir gyvulių saugoti. Grįžę iš bažnyčios valgydavo pietus, apeidavo visą namų ruošą ir sugiedoję "Pabaiga šventos dienos" visi anksčiau eidavo gulti. Kiekvieną penktadienį, trečiądienį, per vigilijas prieš visas šventes nevalgydavo nei mėsos, nei pieno.

Buvo žiema. Užvažiavo pas Kiaušą sušalę čigonai su didele bėda. Mažas sergantis vaikas buvo nekrikštytas. Nejuokais susirūpino Kiaušai, kad, neduok, Dieve, vaikas nenumirtų nekrikštytas. Greit pasikinkė arklį ir abudu nuvežė čigonuką Anykščių pas kunigą. Grįžę namo išskėlė krikštynas, čigonus privaišino ir apnakvindino. Nuo to karto tie čigonai dažnai užvažiuodavo pas kūmus, kaip pas gimines. Kiaušai visada juos vaišindavo ir priimdavo nakvynės.

Kiaušas turėjo šešias dukteris: Tapilią, Antaniną, Severiją, Rozaliją, Anelę ir Uršulę. Visas dukteris tėvai išmokino skaityti ir rašyti. Tapilia buvo labai graži, linksma ir gyva mergina, turėjo labai gražų balsą. Ji net vaikščioti žmoniškai nemokėjo, visada šokinėdavo, bėgiodavo. Kartą strikinėdama po gryčią paslydo ir susilaužė koją. Niekas jokios pagalbos nelaimingajai negalėjo suteikti, koja gangrenavo, ir ji mirė vos dvidešimt dviejų metų. Ji buvo geriausia Anykščių bažnyčios kantarka ir, kai mirė, liūdėjo visa parapija. Tėvai, norėdami jamžinti mylimos dukters atminimą, nupirko Anykščių bažnyčiai sidabrinčius varpelius, kad jie skambėtų prie altoriaus Dievo garbei, kaip skambėjo Tapilios balsas. Užmokėjo 50 rublių. Anais laikais tai dideli pinigai, reikėjo parduoti dvi geras karves. Tapilia paliko kitą, dar geresnį atminimą. Tai jos rankraštis - dainų sąsiuvinėlis. Jame aštuonetas dainų. Vyskupo Baranausko "Nu Lietuva", du variantai, "Man bevažiuojant", kun. Vienažinskio "Ai dainelės dainos", kun. Strazdo "Oi tu strazde", pijokų daina "Arielkėla tu pilkoji", liaudies daina apie

mergvakarį "O smūtnas", daina apie našlaitę su prierašu: "Giesmė apie motinos swencziausios iszduotą ant swietą par parėdimu dwasios swintos metuosi 1871". Antroji duktė Antanina ištekojo už Jodelio Kaldūniškių kaime ir išaugino šešis sūnus ir dvi dukteris. Trečioji duktė Severija ištekojo už Strazdo Šeimyniškių kaime. Strazdas labai mylėjo savo žmoną ir uošvius. Jiems Kiaušo sodelyje pastatė špižinį kryžių ant aukšto akmeninio pamato su užrašu: "Antanas ir Uršulė Kiaušai 1879 m.". 1951 metų žiemą audra išvertė ir pusiau perlaužė brangų paminklą. Ilgai šis kryžius gulėjo Antano Kiaušo statyto namo pašalėje, taip ir nesulaukė, kada pagarbūs anūkai ir proanūkiai suremontuos ir pastatys į vietą. Strazdas, pustrėčių metų pragyvenęs su Severija, staiga mirė, nepalikęs šeimos. Nors ten Severiją labai draudė, ji pasiėmė savo kraitį ir sugrįžo Kiaušuos. Severija sugrįžo namo nei šokia, nei tokia - nei moteris, nei merga. Tėvas ją pasiėmė, bet pasakė: "rieškę atriekei, jau neprilipdysi". Trys Kiaušo dukterys liko netekėjusiomis davatkomis.

MANO PROSENIAI

Iš Julės PIPIRIENĖS (1892 - 1983) prisiminimų, užrašė duktė Cecilija BANIŪNIENĖ

Dvi seserys iš Jurzdiko - Pranciška ir Teklė Paulavičiūtės, vyskupo Antano Baranausko pusseserės, ištekojo už dviejų brolių Keblių, gyvenusių "ant upelia" - dabartinėje "Anykščių vyno" vietoje.

Tuo metu miestelio žydai dažnai padėgdavo savo prastus, apdraustus lūšnas, todėl kaimynai, ypač tamsiomis rudens naktimis, bijodami gaisro, miegodavę apsirengę, apsiavę.

Dėl to broliai Kebliai persikėlė iš miestelio Rubikių pusėn, pakilus ant Graužukalno - čia, savo rėžiuose, pasistatė dvejus gerus trobesius - abu turėjo po valaką žemės.

Nuo to vietovė pasivadino Keblonais. (Tariama, kaip Šuminai, Tauragnai).

Aplink kaimelį esantys kloniai, kalneliai turėjo pavadinimus: Turniškės, Dijoko ravas, Pagalinė, Galinis, Šlenpievės, Vokių kelelis, Torpinė, Upiai, Keturių vėjų kalnas, Servičio ravas.

Keblių kaimynystėje atsirado dar poros ūkininkų - Tuskenio ir Puodžiūno sodybos.

Jaunesnioji sesuo Teklė Keblienė buvo mano senelė. Turėjo dvi dukteris - Julę ir Teofilę. Vyresnioji Julė ištekojo į Elmininkus už Simono Dilio - vidutinio ūkininko. Žmonės kalbėjo: "Stoja šliūban du parapijos gražuoliai". Dily buvo labai apsiskaitęs, prasilavinęs, nuolatinis valsčiaus sueigų dalyvis, bažnytinis maršalka. Žmona jį tiesiog pasiaukojančiai aptarnavo, stengėsi, kad gerai, švariai atrodytų žmonėse.

Teofilė buvo mano motina. Nuo 15-kos metų ją ėmė lankyti piršliai, o jai terūpėjo vaikiški užsiėmimai. Daili, lanksti, svarbiausia - užkurinė. Taip nenoromis ir buvo apvesdinta su mano būsimoju tėčiu, mat reikėjo gaspadoriaus, nes senelis buvo ligonis.

Savo senelę vadinau babutyte, senelį tėveliuku. Rytą atsiėmus mano pirmas darbas buvo sukaltėti poterius, pasveikinti abu senelius, pabučiuojant jiems rankas, o vėliau visokeriopai jiems patarnauti.

Kai babutyte eidavo į bažnyčią, sueiškodavau maldaknygę, surišdavau jos nuometo raištelius. Turėjo du nuometus: vieną paprastą drobinį, antrą perkelinį, pirktinį - šventoms.

Dažnai vesdavosi ir mane bažnyčion.

Abi turėjom po maldaknygę. Sutikieji paklausdavo: - Tai golgi tokia maža mergytė moka skaityt? - Tai komgi ana neštų, kad nemakėtų? - atsakydavo babutyte. Kada išmokau skaityt, nuo mamos ar babutytės, pati neatmenu. Dažnai užeidavom pas Paulavičių. Babutyte pasakojo, kad jie su būsimoju vyskupu, Baranauskų Untaniuku buvę vienamečiai, jis buvęs nuolatinis svečias pas Paulavičius. Kartu žaisdavę, jis vis sakydavęs: - "Eikim, Takliut, dabar unt mūsų kiema - tina! yra gražių akmeniukų". Vyresnioji babutytės sesuo Pranciška su jais neprasidėdavusi, tik tai Antaniuką šveplai dainuojantį "kėku, kėku, veza meska sėku" - pamėgdžiodavusi. Untaniukas labai supykdamas, ką pagriebęs mesdavo į ją ar pribėgęs delniuku mušdavo.

Ganyti pradėjau šeštą metų. Babutyte gailėdama anksti kelti, mane miegančią apaudavo vyžytėm. Tas laikotarpis man liko geras, šviesus. Ganėm prie kerdžiaus - ustovo. Buva pati mažiausia iš piemenų, gal už tai manęs neskriaudė.

Babutyte priklausė būreliui kalbančiam "amžinajį ražančių" - kiekvieną paros valandą. Jai priklausė keltis kalbėti 3 valandą ryto. Mokėjo daug gražių posakių, palyginimų. - "Kaip vakari nusileidžia saula, taip ir tu, žmogau, atsižadėk visų dienos paklydimų". Mokėjo visokių dainų, kartais dainavo: "aš neaugau pas motutį didžioį raškažėloį, aš užaugau pas bralalį dideliuos vargeliuos". Nedidelė, palinkusi - "benešiodama prieš kalnelį undenį iš Čėsūna versmelas" - sakydavo.

Kartą mane tėtė nuvezė pas gimines Serbentavičius į Pilviškių kaimą pas daraktorių - pramokti rašto. Grįžau namo po šešių "mokslo" savaičių. Motina buvo ką tik pirkusi sau gražią, baltais kauliniais viršeliais maldaknygę iš knygas ne-

šiojusios Adelės.

Motinos diktuojama tada į pirmąjį baltą knygos lapą įrašiau: "Šitos knygos Valditoja Topilia Kawaliūnienė iš Keblonų Uliczjos Anikszczu Paropijos, kas rasta prozom atadot"

Tai buvo "Aukša Altorius arba szaltinis Dangiszku Skarbu Naujasis spaudimas Wilniuje Kasztu ir Spaustuvėje J. Zawodskio 1879".

Mano tėtė Anicedas Kavoliūnas, gimęs 1860 m., į Keblonų užkuriomis atėjo iš Piktagalio kaimo. Ten, prieš Kavoliūnų namus skersai gatvę gyveno Zlatkai. Ona Zlatkūčia buvo mano senelė - tėtės motina. Jos broliui vedus vyskupo Barausko seserį Rozaliją, šioji tapo tėtės krikšto motina.

Vyskupas Piktagalin lankydavosi retai. Dažniau sesuo, sužinojusi, kad Anykščiuose yra svečias, pati nueidavo pasimatyti. Grįžtančią seserį vyskupas palydėdavo iki Vėjeliškių. Eidama ji skųsdavusi, kad marti esanti pikta, ilganosė, negraži arba kitąkart, kad ūkio padargai labai susidėvėję, jau visai nušiuurusi "kalamaška". Brolis atsakydavo: "Gana, Razaliut, geriau kalbėkim ražančių".

Krikšto motina buvusi labai nuolanki, darbšti. Kol dar pagėjusi, ištiesai sėdėdavo "palangėj po kalavartu".

Tėtė pasakojo, kad jam dar visai mažam tebesant, kartą kaime kilo sujudimas: žmonės kinkė arklius, krovė kažką į vežimus, bučiavosi, verkė. Jam irgi labai norėjosi važiuot, apsiliko žiponėliu, avėsi vyžytėm. Neužilgo Piktagaly ir "desincininkuose" atsirado po keletą rusų šeimų. Vėliau piktagaliečių, gerokų paauglių būrelis ėję birmavotis pas vysk. Valančiauską. Apeigas atlikęs savo bute (?) išleisdamas davęs visiems po riestainį ir pasakęs:

- Jeigu susitiksit maskolių ir anas jūsų ko nors klausinės, tai nieko nekalbėkit, iškišę liežuvius žiopsokit.

Tėtė turėjo tris brolius ir dvi seseris. Tėvams mirus, broliai ūkio neardė, turėjo valaką žemės. Vyresnysis Julius vedė žmoną iš Čiunkių kaimo, Viešintų apylinkės Domicelę Vedeikaite. Atėjo ji iš turtingų namų, atsigabeno didelę pasogą ir kraitį: du kuparu pilnus audinių rietimų, didžiausias duknas (patalus) vos pakelti galima, šešias pagalves.

Už vyro eiti dar nenorėjusi, bet broliai, kurie patys norėję vesti, dalintis palikimą, varyte išvarė. Brolienė buvusi labai gera, tvarkinga, darbšti - visi šeimoje ją gerbėm. Bet liūdna dalia jai teko: mirė jauna, palikusi keletą mažų vaikų.

Piktagalio kaime buvo gera žemė, viena iš geresnių visame Anykščių valsčiuje. Į kalendą atvažiuodavę kartais net trijų parapijų: Anykščių, Andrioniškio, Dabužių kunigai. Kai mas visus priimdavo, mielai aukodavo, nes visi gyveno pasiturinčiai.

Tėtė gerai pažinojo arklius, juos perkantiems dažnai patakdavo, padėdavo išsirinkti, nors ir jaunus, nesuaugusius. Kartą iš Keblonų jis išjojo raitas savo tėviškėn Piktagalin. Grįžta atgal, - ogi nebėra tilto per Šventąją. Mat pavasarinio potvynio metu neretai taip atsitikdavo. Ką daryt? - Plauk, Kavaliūnai, arklys geras, išneš - padrąsino Užpiečių vyrai. Taip ir padarė, persikėlė laimingai, nors išsimaudė Šventojoje.

Mano senelės sesuo Pranciška Keblienė turėjo sūnų Jurgį. Jis vedė iš Kumelpievio Pipiraičių, kuri be galo mėgo visa, kas lenkiška, uoliai tarnavo bažnyčiai, kurios klebonu tada buvo kunigas Uselis, lietuviškai visai nekalbėjęs. Jurgis Keblys griežtai laikėsi pasninkų, visų švenčių ir kaimynus drausmino.

Mano tėtė, kartais susitikęs miestelyje savo pusbrolius -

Elmininkų Miškeliūną ir Ližų Baliūną, trise išgerdavo vieną pusbonkę degtinės. Apie tai išgirdęs Keblys sakydavo:

- Apsaugok Dieve, tai pijokai! - Jis patsai nebuvo ragavęs svaigalų.

Duktė Julė, vėliau Tuskenienė, turėjo nepaprastai gerą atmintį ir klausą viskam. Buvo gabi, tiesiog tų laikų kaimo šviesulė.

Jos brolis Vincentas buvo apsiskaitęs, labai mėgo knygas, laikraščius, vėliau jis tapo katalikiškos spaudos platintoju. Skirtingai nuo tėvo jų vaikai buvo šviesūs žmonės, nepripažino jokių prietarų, burtų, vaiduoklių, netikėjo sapnais.

Daug vargti teko visiems, kai buvo statoma naujoji bažnyčia. Kiekvieną sekmadienį iš sakyklos buvo skelbiama, kurių kaimų žmonės ir su kokiais įrankiais turi ateiti prie darbo.

Liudiškių kaime Karoso lauke buvo įrengta plytinė, kuriai, kaip kalbėjo vyrai, pritrūko molio. Nuo mūsų Graužų žiūrint šviesiomis mėnesienos naktimis, matydavai blizgančią purvo juostą nuo miestelio į Liudiškius. Išsisas dienas ir naktis iki stebulių pasinėrę ratai su moliu girgždėdavo į Liudiškes, iš ten su plytomis atgal.

Visi Anykščių miesto vienkiemiečiai turėjo anapus geležinkelio vadinamų miesto pievų. Iš kur prisidurdavo pašaro, atsinešdavo kuro, netgi statybinės medžiagos. Šienauti išėdavo visi kartu. Tai buvo talkų ir pramogų metas, po mišką skambėjo dainos, vakarais kūrenosi laužai - daugelis pievo-se nakvodavo.

Javus kuldavom spragilais trise, keturiese. Gražus ritmas, lengva dirbti būdavo penkiese.

Pirmasis pasaulinis karas praėjo be didesnių permainų. Baiminosi žmonės "juodašimčių", kai kurie su manta ėmė traukti pro mus į rytus. Mano tėtė juos drausdavo, stengėsi sugrąžinti.

Užėjus vokiečiams, prasidėjo šiltinė, ja susirgo, sugulė visa kaimynų Puodžiūnų, aštuoneto asmenų šeimyna. Mirė namų šeimininkė Puodžiūnienė. Mums teko juos visus slaugyti, prižiūrėti jų gyvulius, bet niekas iš mūsų neužsikrėtė.

Karų laikotarpis visus nuvargino, nualino. Trūko apavo, drabužių. Nebuvo druskos. Kartą tėtė atvežė iš kažkur gavęs visą maišą. Dalinomės su kaimynais, giminėmis. Sužinoję ėjo iš labai toli, pamenu, sakėsi net nuo Utenos. Davinėjom visiems, taip išdaliname iki paskutinio krislo.

Atsikūrus Lietuvai, pirmieji Keblonuos pasirodė kariai su valkiečiais. Mums labai patiko jų graži tarmė.

Prasidėjo džiaugsmingas atgimimo laikotarpis. Veiklus kunigas Vembrė, prakalbęs lietuviškai, paragino jaunimą įsigyti naujas maldaknyges "Pulkim ant kelių".

Keblonuos nebuvo triukšmingų, linksmų jaunimo vakarų. Bendravom truputį su miestelėnais, kuriuos mes, kebloniečiai pažinojom visus, iki vieno. Veiklesnieji tada statė veikalus "Tadas Blinda", "Pirmasis Degtindaris". Talkininkavo kai kurie kebloniečiai, tarp jų Jonas Puodžiūnas, vėliau tapęs valsčiaus viršaičiu.

Gaudavom Amerikos lietuvių išleistų knygelių, mokėmės iš jų eilėraščių, kažką patys vaidinom, kaip "Žydas Bačkoj", dar kažką apie dvi mylimąsias.

Vieną žiemą lankėm miestelyje "Kursus praaugusiems", juos vedė Jonas Šližys iš Navinos. Jam talkininkavo ir mano brolis Jonas, mokėsis Ukmergės gimnazijoje. Neilgai mokytojavoj Storių kaime ir netrukus, susirgęs džiova, mirė. Jo klasės draugai mokėsi toliau, įsigijo specialybes, tai teisėjas Šlenys, miškininkas Kuprionis.

Brolis labai liūdėjo sirgdamas, nebegalėdamas šviestis ir darbuotis atsikuriančios tėvynės gerovei. O permainos vyko labai sparčiai, patys netikėjom, kad taip pagerės visose gyvenimo srityse. Atgijo Lietuva. Šį metą jau ir aš pati prisimeinu.

Labai turtinga buvo mano vaikystė. Be gimtojo Pečiulių kaimo daug laiko esu gyvenusi Keblonuose pas senelius - mamos tėvelius Kavoliūnus.

Sekmadieniais ir, turgaus dienomis pro čia ėjo, važiavo Šiaulių, Rubikių, Bijekių ir kitų kaimų žmonės.

Visų trijų kiemų (Tuskeniai buvo jau persikėlę vieniemin) darželiuose stovėjo kryžiai. Jurgio Keblio seniausias - statytas 1882 metais. Pravažiuojantieji visada mūsų kieme prie šulinio pagirdydavo arklius.

Senelis, sėdėdamas ant prieklės, (klėtys buvo išvien - trys) pyne vyžas, drožė, skaptavo geldeles, kultuves, kaušus. Savo kokį "kūrinį" užbaigęs, dažniausiai kam nors iš užėjusių padovanodavo. Priedo dar pavaišindavo žento Paškevičiaus alumi, jeigu tuo kartu jo būdavo.

Lakščiau po plačias sodybas, po smėlio kalnelius pasipuošusius baltais, raudanmargiais snaudaliais, kokių dabar niekur nebeužeinu.

Įlipdavau skinti vyšnių į pačių aukščiausiųjų medžių plonas viršūnes.

Ne kartą esu buvusi savo senelio tėviškėje - Pikttagaly, mačiau gražiuose Rapolo Zlatkaus namuose dar vyskupo Antano Baranausko paliktų paveikslų, žvakidžių.

Kartą bevaikščiojant su mama po senąsias kapines, ji man rodė vietą, kurioje netoli koplytėlės už 5-6 žingsnių nuo vyskupo Antano Baranausko tėvų kapo esanti palaidota ir jos geroji babutytė, kurios keletas kraštinių eksponatų, mamos išsaugotų, išliko iki šių dienų.

Skaitant gerbiamo Rapolo Šaltenio knygą "Mūsų Baranauskas", kyla abejonių, kur rašoma, kad jo motina buvusi vienturtė Pavilonytė iš Elmininkų. Antanas Vienuolis-Zukauskas ir kiti rašė, jog vyskupo Baranausko motina buvusi Paulavičiūtė ar Paulavičienė iš Jurzdiko. Gal jina turėjo ir brolių? Kas bepakels, sutikrins raštus ir dokumentus, kurių senovėje taip mažai tebuvo?

Kebloniečiai giminiavosi su Paulavičiais ir Klikūnų Balaišiais, kur buvo atėjusi į marčias vyskupo sesers Zlatkienės Rozalijos duktė Teklė. Mano tėvų vestuvėse buvę pajauniais ir pamergėmis šitų abiejų kaimų jaunimas.

Mama gerai pažinojo ir Pavilonius, kalbėjo kaip apie labai gerbiamus, turtingus, bet giminystės su jais nebuvę joks.

Minėjo senieji, apsilankius Keblonuose "kaip pas gimišes" vieną iš vyskupo Baranausko brolių, Anuprą ar Joną. Tai buvo po visų sukilimų.

Šiandien Keblonuose nuo pirmųjų čia įsikūrusių Keblių jau šeštoji besistiepianti aukštyn karta bėgioja pušimis apaugusiais smėlio kalneliais, renka kazlėkus Aruodėliuose, skina aviotes Pagalinėj.

Senų liepų ir klevų saugomos išliko visos sodybos prižiūrėtos ir tvarkomos tikrųjų, nuolat čia gyvenusių savininkų.

Jono Junevičiaus nuotrauka

Dar ir dabar senieji anykštėnai prisimena Lagedžių dvarelį prie Anykščių siaurojo geležinkelio stoties kaip lietuviybės židinį, lietuviybės tvirtovę. Šiuose namuose jau šio šimtmečio pradžioje vyko lietuviški vakarai, skambėjo lietuviškos dainos. Šio dvaro šeimininkai Ona ir Julijonas Laskauskai stengėsi lietuviška dvasia auklėti ir savo gausios šeimos atžalas. O atžalų buvo net devynios - tai keturi sūnūs: anykštėnų mylimas bei gerbiamas daktaras Adomas, verslininkas, pramoninkas Alfonsas, ūkininkai Juozas bei Stasys, penkios dukterys Marija Paliokienė, Domicelė Valmusienė, Ona Sližienė, Teofilė Mikutavičienė, Izabelė Kaikarienė.

Šiandien išblaškytų anykštėnų Laskauskų atžalų atžalėlės leidžia šaknis jau kitose pasaulio bei Lietuvos vietose, o jų atmintį byloja tik likę keli nuo laiko sukežę Lagedžių dvarelio pastatai, pageltusios šeimos fotografijos ir gražūs senųjų anykštėnų prisiminimai apie didelę ir nuoširdžią Lagedžių Laskauskų šeimą.

Keletą fotografijų iš Laskauskų šeimos albumo siūlome ir mūsų skaitytojui.

Daiva GADLIAUSKAITĖ

Ona ir Julijonas Laskauskai

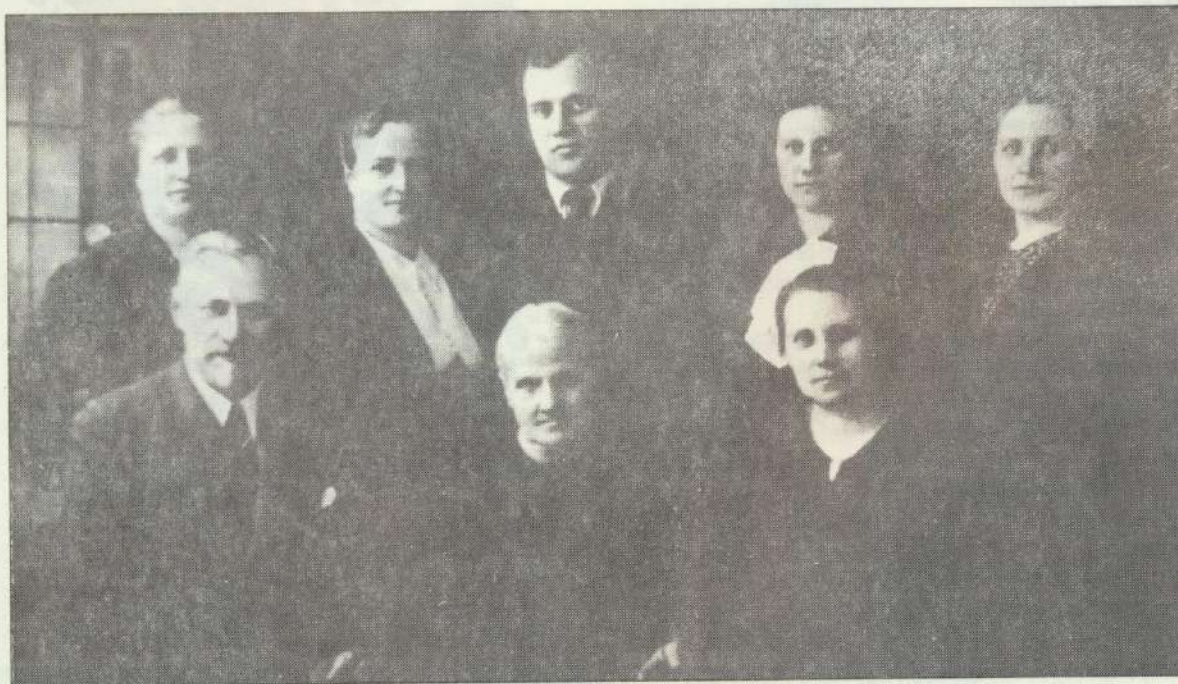
Laskauskų šeima Lagedžiuose 1919 m.

Gydytojas Adomas Laskauskas su sūnumi Kęstučiu

Senoji Lagedžių šeimininkė - Ona Laskauskienė

Ona Laskauskienė su septyniais savo vaikais:
(sėdi iš kairės) sūnus Adomas, Ona Laskauskienė (motina), duktė Izabelė Kaikarienė; (stovi iš kairės)
duktė Domicelė Valmusienė, duktė Marija Paliokienė, sūnus Alfonsas, duktė Ona Sližienė, duktė Teofilė
Mikutavičienė, 1939 m.

Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto rankraštyne saugoma 11 susiūtų, Antano Baranausko ranka rašytų lapų-patarlių, priežodžių, valzdinių posakių rinkinys. Daugelio patarlių rinkinyje sugretinta po du ir daugiau variantų. Tai liudija, kad sudarytojas tekstus buvo sukaupęs iš įvairių Lietuvos vietų ir iš kelių šaltinių. Matyt, nemažai tokių duomenų Antanui Baranauskui pateikė Kauno kunigų seminarijos auklėtiniai, kuriems jis dėstė 1871-1880 metais lietuvių kalbą. Visi šie tekstai surašyti Antano Baranausko vartota rašyba, daug žodžių sukirčiuota. Gera išmanydamas savo gimtąją tarmę, Antanas Baranauskas prie daugelio tekstų bei jų papildymų pridėjo ženklą R₄ (rytelių aukštųjų dialektų šifras). Paaiškintos ir kai kurių posakių perkeltinės reikšmės.

Šis lietuvių folkloristai reikšmingas, dar praėjusiame šimtmetyje Antano Baranausko sukaupėtų patarlių ir priežodžių gana turtingas rinkinys buvo paskelbtas 1986 m. Išėjusiame "Literatūros ir kalbos" XIX-ajame tome. Rankraštinių Antano Baranausko surinktos tautosakos palikimą spaudai parengė Kazys Grigas. Jis patarles, priežodžius, posakius pateikė dabartinės lietuvių kalbos rašmenimis, tvarkė ir skyrybą. Tačiau tekstų leksika, morfologija, fonetinės tarmių ypatybės išliko nepakeistos. Nevienodintos ir skirtingos žodžių lytys, kartais pasitaikančios tame pačiame tekste.

Tikimės, kad Antano Baranausko rinktos ir užrašytos tautosakos publikacija sudomins ir "Anykščių" skaitytojus, primins, jog "Anykščių šilello" autoriui buvo brangus klekvienas lietuviškas žodis.

ANTANAS BARANAUSKAS PATARLĖS

1. Abi labi begėdi veltėdi.
2. Abrakas arkliai nesunkus.
3. Abu labu tokiu, kotas į kotą.
4. Ačiū, jau pilna dūšia ir kešenė.
5. Iš adatos vežimą priskaldyti (ką labai praplatinti).
6. Aiškiai pasakyta teisybė neprietelius daro.
7. Laksto kaip aitvaras.
8. Akylas plikis neveizdi į turtingus, bet į dar plikesnius.
9. Ant akių pažiūrėjęs, sveikatos neklausk.
10. Nuo akių matyti, kas do paukštis.
11. Akių pasiklausk.
12. Tas žmogus šunies akis turi.
13. Sukas kaip skiedra po aketę.
14. Aklam nereikia zerkolo.
15. Vargu prieš akstiną spardyti.
16. Alkanam ir juoda duona skani.
17. Alkanas vilkas eina viešėtų ir in sodžius.
18. Nelopęs alkūnės, neparduosi milo.
19. Alutis šnekutis.
20. Alus ne vanduo, kunigai ne piemenys.
21. Kad amžiaus neteksi, protą priimsi.
22. Diena mano, amžius mano.
23. Ani šunys pamestą neėsta.
24. Anksti pabalnosi, vėlai teišjosi.
25. Ankstybais burną šluosto, vėlybais akį.
26. Ankstyboja varna dantį(-is). vėlyboja akį(-is) krapštinėja (-što).
27. Ant turgaus daugiaus veršenių, ne kaip jautenių.
28. Daug norėdamas, ant mažo atsisėdi.
29. Avies panešti negaliu, o jūs jautį antdedate.
30. Aš tavęs klausiu apie antį, o tu man nuo žąsų atsakymą duodi.
31. Pro vieną ausį inėjo, pro antrą išėjo.
32. Dirbti negalėdamas, bile ką anuoja.
33. Graitas kaip apatinis girnų akmuo.
34. Ir musia apgali jautį, kad vilkas jį sugauna.

35. Seną vilką neapgauti.
36. Kokia viera, tokia apiera.
37. Tas dar nevienam užlįs už apkaklės.
38. Apmaudui pašokus, valdyk rankas ir liežuvį.
39. Akmuo ant vietos gulėdamas apsamanoja, o mėtomas visad plikas.
40. Šnekėsio žmonių klausydami, tankiai apsirinkam.
41. Bene vėjai tau galvą apsuko it Kalnelio melnyčios.
42. Teksi Dievui apsvilęs (R₄ nuplikęs).
43. Apteks lūpos dantis (jam juokas pereis).

44. Vietoje gulėdamas ir akmuo apiželia.
45. Ūsus apželdinęs kaip želmanis.
46. Ką apžiosiu, nukąsiu.
47. Ar sakius, ar nesakius, vis tiek.
48. Ar jam, ar akmeniui, ar nebyliui.
49. Ar aš, ar tu - vienas iš dviejų.
50. Meška nearsi, vilku neakėsi.
51. Artimesni marškiniai nekaip sermėga.
52. Ką in aruodą inplisi, tas tikt tavo.
53. Geriaus šunį erzinti, nekaip pikną žmogų.
54. Aš ponas, tu ponas, kas neš kašelę?
55. Kas gerai padarė? - Aš. - Kas išžagė putrą? - Nežinau.
56. Su durnium du turgu.
57. Aš tamsta, tu tamsta, katras kiaules ganys?
58. Asinis taip ilgai vandensp ein ik čėsui.
59. Ašaros veikiausiai nudžiūsta.
60. Aštrus peilis, aštrus vyras.
61. Norint šuniui par akis smogsi, nieko neatbos.
62. Balti debesys žemės neatdrėkins.
63. Ateik privalgęs, ir čia gausi.
64. Ateina liga nešaukiama.
65. Atiduos skolą, kad akmuo žydės.
66. Kas dievo žadėta, bus ir atesėta.
67. Dangiškasis jums tai atlygins.
68. Darbus atlikus, smagu švesti.
69. Geras žmogus graitai atlyžta.
70. Dievas neveikus, bet atmenus.
71. Atmirado motutėlė svirne begulinčią.
72. Luokėje daugiau jomarkų kaip atpuskų.
73. Bėdoje atsiras piningai.
74. Atsarga gėdos nedaro.
75. Atsikirto kaip dalgis in akmenį.
76. Kaip kas šaukia, teip ir atsiliepia.
77. Kaip lauke šaukia, teip miške atsiliepia.
78. Daug norėdamas, ant mažo atsisėdi.
79. To laukiame, ko norime, o kas atsitinka, tai turime pakelti.
80. Atstanka valgio neprašo, nemaldauja.
81. Liga raita atjoja, pėsčia atstoja.
82. Nemokytas ir iš atžagarios kningos moka skaityti.
83. Trys karaliai atvažiuoja su audromis ir pusniais.
84. Gana, Jurgut, mainyti, reikia kumelius auginti.
85. Kas aukštai lakioja, tas skaudžiai puola.
86. Ponas Dievas aukštai, o karalius toli.
87. Nelaipio aukštyn, kiti už kojos nutvers.
88. Lygu paukštis pakilo aukštyn.
89. Aukštyn lipi, kad juo labiau susikultum.
90. Aukšti butai, šalti barščiai.
91. Aukštos kojos, žemos tvoros.
92. Aukštą medį visi vėjai užgauna.
93. Aure, kur nuėjo.
94. Duok Dieve, iš tavo burnos in Dievo ausį.
95. Iš tavo burnos ant tavo galvos.
96. Svetimos avalynės laukdamas, ilgai vaikščios basas.
97. Arklys labiau čėdyja (mėgia) avižas nekaip auksą.
98. Teip skaudžiai priėdė - aš už uodegos pilvo nematyti (visas sulyšęs ir sudžiuvęs).
99. Bagotam nevogti, senam nemeluoti.
100. Baidai kailinius išvertęs.
101. Ne baimės, bet meilės žodžius Dievas prijema.
102. Aukšta teiva bajorėliui, žema drūta muzikėliui.
103. Bajorystė menka ponystė.
104. Balta kaip nekrikštyta dūšia.
105. Balsas iš gerklės išsprukęs nebegrįžta.
106. Visų balti dantys, o nežinai, kas už dantų yra.
107. Baltojo svieto nedaug tėra.
108. Balvai ir vandenį atgrąžina.
109. Ar tu čia bambėsi kaip ubagas, kruopas pabėręs.
110. Bambėk kaip ežys.
111. Parsibando kaip žiema su vasara.
112. Su Dievu negali barties.
113. Kad du baras, trečias nelįsk in jų tarpą.
114. Baratės kaip Butkiškės bajorai su klebonu.
115. Prie barzdos reikia ir lazdos.
116. Juokai vieni, ponai, iš tavo batų: vienas iškrypęs ug-
nėje sudegė, antrą šunys suėdė.
117. Čianai kitkart pagonai pjovė ožką, o dabar gyven
Dionyzas Poška.
118. Baudžiava privinčiavota mums kaip marti.
119. Baudžiam žirgū nutrupink abraką.
120. Pats tu nedaryk, už ką kitus baudi.
121. Bažma puodą plėšia.
122. Kaltą ir iš bažnyčios veda.
123. Kad gaspadorius linksmas, svetys belinksmesnis.
124. Bevargsti žmogus ant svieto.
125. Akys ištįso beveizdint.
126. Be Dievo žinios plaukas nuo galvos nekris.
127. Be tinklo nesugausi, be ginklo nenušausi.
128. Šuva be skolos (visi žmonės skolą turi).
129. Be manęs, visi jau buvo suvažiuę.
130. Kas bebrą pravirkdys, savo amžiuje labo neingys.
131. Bėda bėdą veja, vargas vargą spiria.
132. Bėda kojas taiso.
133. Ne bėda, kad duonos yra.
134. Bėgančio pėdos, stovinčio kraujai.
135. Begėdžio akys užpakalyje nesvylo.
136. Kada kiaulė debesį mačiusi (sakoma in begėdį).
137. Bendras arklys visada vienas.
138. Bepigu su plaukuotu pešties, su išmintingu kalbėti
(barties).
139. Bepigu iš svetimo kolytos nemokėti.
140. Bepigu su duona, bile tikt rugių yra.
141. Beprotį kaip neapgerbtum, vis bus beprotis.
142. Beria pamokslą kaip žirnius in sieną.
143. Besimylėdami nosį nukanda.
144. Nuo baimės mirusiam bezdalai skamba.
145. Bieso rytas ir iššiktas.
146. Bijosi it velnias perkūno.
147. Noris su lopu bile savu.
148. Geriaus tylą negu bylą (R, Tyla gera byla).
149. Geresnė tylą nekaip jeb kokia byla.
150. Kuom pūsi, kad nebiria.
151. Kad jis kalba, miltai byra, o kad jau reikia duoti, nėra
nei pelų.
152. Kur bitinėlis, čia ir bitelės.
153. Blaivus nepritinka prie girtų.
154. Blaivus prie girtų kaip žašinas terpu kiauilių.

155. Kas pirma pjauna, to avis nebliuana.
156. Viena blezdinga neatneša pavasario.
157. Kad gausi per ausį, ir po blynu pasirausi.
158. Kas nenori blogo, tas neturi nei gero.
159. Bloga sėkla ir nesėta auga, o geroja ir pasėjus neuaga (nadera).
160. Blaškosi it laumė po jaują.
161. Ant blovieščių gužutis atneša po sparnu kielą ir paldienį ar pavakarį.
162. Dievas davė mylėdamas, bloznas klausė pavydėdamas.
163. Kožnas šuva su blusa.
164. Boba iš ratų, vežimui lengviaus (R_4 ratams).
165. Musios su šunimis nekviešti eina in bankietą ir pirmi pradeda valgyti: nebūk ir tu jiems lygus.
166. Svečias svečio bodisi, o gaspadorius (ir R_4) abiejų.
167. Pasileidė kaip ubago botagas.
168. Pritiko kaip šuniui botagas (R_4).
169. Sveikas kaip brandalas.
170. Brangu ligoniui diena, brangu diena antra.
171. Paprasta brasta bristi.
172. Dar toli braška.
173. Nebridęs nežinosi, ar gilų yra.
174. Mažu būdamas, su didžiais ponais nebroliaukis.
175. Lobis būdina, vargas migdina.
176. Buklus ir su žasinu moka arti.
177. Bukštus dviejau (R_4 dviejose) guli.
178. Iš tos pačios burnos ir šilta, ir šalta.
179. Iš piktos burnos nelauk dorų žodžių: jug iš purvo nesemi čysto vandens.
180. Pats buria, pats turi.
181. Kurs ant kito buria, tas pats turi.
182. Bus dantis, kurs duoną suvalgys.
183. - Cigone, kokios tu vieros? - O kokia tamstai tinka?
184. Čia žodis, čia ir darbas.
185. Čia kalk, čia nelenda.
186. Nečėdyk, ne tėviškė: čia supūstyjęs, kitur nueisi.
187. Kas česnakų nevalgė, tas ir nedvokia.
188. Čypia kaip šlapias nedegęs.
189. Miesto žvirblis ir nealkanas čirška.
190. Čuldi kaip blezdinga, o meluoja kaip kalė.
191. Kas kūnas kūnui nedabojasi, valia Dievo piestu stojasi.
192. Juo aukštesnis daiktas, juo sunkesnis puolis.
193. Moteriškei norėdamas intikti, vadink dailiai.
194. Žnairėti kaip koks šuva.
195. Kūdikis dairo in visas šalis, nieko nemanydamas.
196. Dairos kaip šuva ant paramo (R_4).
197. Su dalge nelauksi giedros, bet su grėbliu.
198. Dangiškasis jums tai atlygins.
199. Ašarų vanduo bus danguje.
200. Dievas davė dantis, Dievas duos ir duonos.
201. Nėr nei vieno vyro, kur neturėtų vilko danties (vilkančio).
202. Tik dar ne pekloje, dar pakenčiama.
203. Dar Dievo daržo nenuganei.
204. Tavo darbas kaip girta malda.
205. Darbus palikus, sunku yra švęsti.
206. Ne mano banda, ne mano pupos - kas man darbo.
207. Koks ant valgymo, toks ir ant darbo (R_4).
208. Ar didis, ar mažas esi, darbuoties tečiau turi.
209. Darbymetyje ir akmuo kruta.
210. Darbingas žmogus visuomet ras darbą.
211. Darbininko visados juodos panagės.
212. Geras valgytojas, geras darbininkas.
213. Darbus kad ir mažą gauna algą, taip pat privalgo.
214. Darbus it Darbėnų žmonės.
215. Ne viena mergelė eina linksma in darželį.
216. Tu nei durų neuždarai, o tavo tėvas ir daržinę uždarydavo.
217. Datyrimas ne vienam akis atplėtė.
218. Piktos nedatyres, doros nepažinsi.
219. Tas vyras yra ir šalto, ir šilto prityręs.
220. Manoja duktė daugdarbė: šika, myža, skiedras renka.
221. Daug klausyk, mažą kalbėk.
222. Daug turėdamas, daug išleidi, mažą turėdamas, mažą praminti.
223. Dar daugiau Dievas turi, negut išdavė.
224. Kur eini, čia nusidauži, kame jemi, čia nusigremzdi.
225. Davutis gerutis.
226. Kada kiaulė debesį mačiusi.
227. Pažįsta (išmano) kaip kiaulė debesį (R_4).
228. Ko dejuoji, niekam neskaudant.
229. Nedejuok kaip karvelis vaikų.
230. Čia dejuoja, čia juokias.
231. Su dėka neatliksi, su pyragu neužišči.
232. Dėl ilgo liežuvio ne vienam dantys išbirsta.
233. Dėl manęs nebus margos karčemos.
234. Kaip dėl čia dyla (ligotas).
235. Derėti, ne yla, vienam darbui.
236. Derėk kaip žydas, užmokėk kaip krikščionis.
237. Tas jau veislei nederės.
238. Auga derlinga it Raudondvario meška.
239. Ar ilgai (R_4 ilgai) šuniui dešra?
240. Sėsime draugiškai, esime dešrą šuniškai.
241. Kad višta nedėtų, vištelių neišperėtų.
242. Dėdamas grūdą prie grūdo, darai rokundą.
243. Devynias bažnyčias pamatysi.
244. Mergelės kilmę ir gražumą piningai padidina.
245. Didumenios gyvenimas yra peklos gyvenimas: juo ilgiaus didumenios dvare, juo ilgiaus pekloje pas velnius.
246. Kad ant didumo pareitų, tai karvė zuikį sugautų.
247. Ir iš didžio debesio mažas lietus.
248. Su didžiais kaip su ugnimi elkis: nė arti, nes sudegsi, nė toli, nes sušalsi.
249. In šunies dienas jį išdėjo.
250. Viena diena yra motina, kita pamotė.
251. Dievas yra pradžia viso to, bet pradžios nei galo nėra jo.
252. Nei arklys arklio nekaso dykai.
253. Ir gelažis nudyla.
254. Iš svečių dingsties ir namiškiems gerai.
255. Ką galėsiu, nudirbsiu, ką apžiosių, ir nukąsiu.
256. Ponu būti nėra kaip, o dirbti nesinorėtų.
257. Duona avižinė, putra dirsinė.
258. Plunksna rašo, diktos prašo.
259. Geriaus dorai mirti, negut nedorai gyventi.
260. Alus be apynių, sviestas be druskos, arklys be uode-

gos, žmogus be dorybės, niekam nedera.

261. Geras vyras neveikiai kitus už nedorus (R_4 nedorais) skaito, o nedoras tuojaus.

262. Dovanai reikia grito arklio.

263. Dovanos priimtos saisto žmogų.

264. Geras drabužis blogo nepataisys, menkas gero nepabaidys.

265. Žodžiais drabužio nepamuši.

266. Prie mėsos reikia drąsos.

267. Šuva savo namuose drąsesnis.

268. Šiaučius be drato nepasiuva bato.

269. Su kokiuo draugausi, tokiuo pats patapsi.

270. Piningų kalno neradom, kai atėjom ant svieto, ir draugėje neimsime išeinant.

271. Baimė su meile podraug nevaikščioja.

272. Gražu yr kentantiems daug draugų turėti.

273. Ko žiūri kaip driežas in gegužę?

274. Jautį ir be vadžių parvarysi, o driganto nei gaute nesugausi.

275. Kad pasigėręs - tartum bene drignių priėdęs, kad pagirioms - nei šalto vandens nesudramsčia.

276. Prie valgio sėdęs, nedrovėkis.

277. Drūta bobą nei su girnomis nesumaltum.

278. Aukšta teiva už stalelio, žema drūta už grėblelio.

279. Nuog akių matyti, kas do vienas yra.

280. Du kartu kuningas pamokslo nesako.

281. Numirė meška, atliko dūdos.

282. Meškai nustipus, mesk ir dūdas par tvorą (R_4).

283. Tėvelis dūdininkas, sūnelis būbnininkas.

284. Kad dugnį dėsimė, tada regėsime.

285. Jug ir gilus vanduo su dugnu yra.

286. Išvilino graitai, nepaliko anei dūko.

287. Gera dukterėlė, tokia pat kaip motinė.

288. Iš pelų dulkės neišvarysi.

289. Menka dulkė iš tavęs.

290. Dūmą dūmojau, rymą rymoju.

291. Dūma širdies kūma.

292. Svetimi dūmai akis graužia.

293. Geros akys dūmų nebijo.

294. In dūšių indėjus, ir dumčiai neišims.

295. Nekask duobės kitam, pats inkrisi.

296. Duona ne par vėją ateina.

297. Linko, ale duoną minko.

298. Ne šykštus, ne turtingas, ne duosnus, ne garsingas.

299. Daug turėdamas, šunims duok, maža turėdamas, - žmogui.

300. Kas duoda, tas ir turi.

301. Teip čia svečiai lankosi, jog ir durys neužsidaro.

302. Durnius duoda, išmintingas (protingas) ima (Mulkis duoda...).

303. Su durniumi du turgu, su girtu dvi kalbi.

304. Ką tėvelis sudėjo dūsaudamas, tą sūnelis prarado klykaudamas.

305. Dūšia ne laukai.

306. Kas girtas nebagotas, tas ir dvės, neturės.

307. Dvi turime ausi, o vieną burną, idant daugiau klausytumėme, neg bylotumėm.

308. Be dvylekio nėra nė proto.

309. Dvilinkai nenutrūksta.

310. Dvilinkiežiuiui netikėk.

311. Kiaulė lauke dvokia, o ant stalo kvepia.

312. Nedžiaukis radęs, neverksi pametęs.

313. Radęs nesidžiauk, pametęs nesigrauk (R_4).

314. Džiaugiasi it žirgą gavęs, gelažėlę radęs.

315. Saulė savo eilia bus, o mums žemės akis užgrius.

316. Su saule negyvensi (R_4).

317. Pas gerą ūkininką tris keturias eilias atrasi malkomis prikrautas.

318. Darbaukis it amžinai gyvensias, elkis it rytoje mirsias.

319. Elsuoja kaip ronį pjaudamas.

320. Erké neprigėrusi nenukimba nuo kailio.

321. Rožėmis sužydėjus nebesnori veizdėti in arškėtį.

322. Lenda in akis kaip eržilas putodamas.

323. Aklas badas duonai esant.

324. Ežiomis atėjo, ežiomis išeis.

325. Gdynė praslinkusi visados geresnė rodosi už esančią.

326. Ir gaidys, par tvorą lėkęs, kasa grūdą.

327. Gaidį gavęs, avino graibo.

328. Gaidys manęs nepabaidys.

329. Jaunas vedęs, jauna tekėjusi negailėkis: užaugs sūnai kaip broliai, dukters kaip seserys.

330. Ne teip gailu, ne kaip neturi.

331. Gaisras negesomas išsiplečia.

332. Amžius gaišina gražybę.

333. Tas gali gerti, kas pagirių nepažįsta.

334. Svetui galo nėra.

335. Veizdėk galo, o būsi gudrus.

336. Kieno galia, to ir valia.

337. Daryk kaip galima, o ne kaip norima.

338. Dėl svečio turėk, dėl vyro galėk. (Dėl genčių turėk...)

339. Pas Dievą visa yra galima.

340. Galva visą žmogų vedžioja.

341. Durna galva - kojoms klapatas.

342. Pasikūprinai gana, kol prirenki.

343. Nesikelk su gandrais, su varnomis nukrisi.

344. Ganyk avis ir vilko nematydamas.

345. Alkanam ir juoda duona gardi.

346. Duonelė gardi, bet brangi.

347. Svetimoje girioje didesnis garsas.

348. Juo didesnis griešninkas, tuo garsingesni griekai.

349. Vilkas pavasaryje permaino gaurus, ne prigimimą.

350. Jug ir gauruotas turi širdį.

351. Bepigu su gauruotu nesipešti, su išmintingu nešnekėti.

352. Ne brangu, kad gali gauti.

353. Gavęs in sprandą, muko namon.

354. Kada šuva gėdos turėjęs?

355. Ko mes gėdimos, to ir slepiamos.

356. Gegutė savo vardą šaukia.

357. Kukuosi kaip gegužė, ale neiškukuosi, ką po žeme pakasei.

358. Daužos it dantį geliamas.

359. Atsisveikink ir gembės (t.y. nepagrijk).

360. Genys margas, sviatas dar margesnis.

361. Gerai yra ir kad šuva kudlotas, o mužikas kad bagotas.

362. Doras vyras atmena datirtas geradėjystes.

363. Geros akys dūmų nebijo.

364. Geras toli girdėti, bet piktas dar toliaus.
 365. Gerasis šuva veikiai persiloja.
 366. Geresniai yra daugiau žinoti, ne kaip byloti.
 367. Eina liga geryn, kad žmogus pikty.
 368. Gerk, nesiusi - nepūsi, o prigėręs teipogi nei siusi, nei pūsi.
 369. Laimingus tikrai geb žmonės aukštinti ir mėgia mylėti.
 370. Dievas davė giedrą, duos ir lietu.
 371. Plikiai neturi nei genčių, nei prietelių.
 372. Meška, gile užgauta, narna, šaka prislėgta, tyli.
 373. Kuri tave bala giltinė smaugia.
 374. Giltinė neveizdi in dantis.
 375. Kaip giltinė rodosi.
 376. Dar toli braška giltinė.
 377. Atminsi gimtąją dieną.
 378. Gims diena, gims dienai maistas.
 379. Šuva it žalnierių nešiojasi su savimi ginklą.
 380. Bepigu neginti, kad bėga.
 381. Ginkis, numiręs nesiginsi.
 382. Girgždantis medis ilgiaus stovi.
 383. Garioje lokius išmokina, o žmogaus neišmokina.
 384. Kietų girnų prasti miltai.
 385. Girtas penkais ir šešiais, o pagiriomis nei vienas.
 386. Kas girtas nebagotas, tas ir dvės neturės (R_4).
 387. Girta dovana mulkio džiaugsmas.
 388. Girtybė malonę, bėdą ir gėdą padaro.
 389. Mokykis nei vieno nei girti, nei peikti veikiai.
 390. Būk girtinas, bet nesigirk.
 391. Girtuokliui ir lašas yra brangus.
 392. Girtuokliai juo geria, juo labiau trokšta.
 393. Šaukia gieda kaip in Šidlavos atpuskus eidami.
 394. Dangus aukštai, žemė kieta - gyvas nelįsi, reikia ant žemės vargti.
 395. Turi mokyties kad ir iš gyvasčio.
 396. Negyvensi su saule.
 397. Gyvenk kaip išgali, valgyk kaip ištenki.
 398. Koks gyvenimas, toks ir mirimas, toks ir išganymas.
 399. Valgymas, gėrimas bei atilsis užlaiko žmogaus gyvybę.
 400. Glaudus veršis dvi karvi žinda.
 401. Pakarnas telias dvi karvi žinda (R_4).
 402. Viena ranka glosto, antra peša.
 403. Motinos dūžis sviesto gniūžis.
 404. Akys graibo, širdis neprijema.
 405. Sukiš graitai, veikiau in vietą tropysi.
 406. Negimus neskaudu, nemirus negriaudu.
 407. Gražu yra gerus darbus atminti.
 408. Gražus, tarp akių nosis.
 409. Nei vienas grėblys negrėbia nuo savęs.
 410. Du grybai par daug ant barščų.
 411. Norėtys dūšiai in dangų, bet griekai neleidžia.
 412. Augintas vilkas grįžta in mišką.
 413. Paliko it grobą pūtes.
 414. Grobas in grobą lenda.
 415. Iš baimės ir pasturgalis marškinis grobsto.
 416. Ne vakarykščia varna, ne vakar pirštu žabota bei gruce penėta.
 417. Nei rasos grūdo neragavau.
 418. Su stipresniu nesigrumk, su turtingu nesipešk.
 419. Gul vilkas, džiūsta vilkas, bėga vilkas, tunka vilkas.
 420. Gul sau su pupa, ausj užmetęs.
 421. Gumbą gausi, ne ragelį.
 422. Bepigu nedejuoti, kad yra kam guosti.
 423. Guvesnis miesto veršelis, ne kaip sodos vaikelis.
 424. Miesto teliukas - ulyčios berniukas (R_4).
 425. Mūsų vaikelis guvus: uždaryk jam duris, pro langą išlįs.
 426. Senas protu, jaunas gvoltu.
 427. Gvoltu bučiuojant, dvasia dvokia.
 428. Nė vienas in savo ranką nekanda.
 429. Voverė ant šakos, o jau iešmą drožia.
 430. Jaunu būdamas ar bagotu, kur nujosi, ten pristosi.
 431. Jaunas pagal amžiaus, bet senas protu.
 432. Seniems kalbant, jauni turi tylėti.
 433. Jaunystė durnystė (R_4).
 434. Jaunystė ponystė irgi puikystė.
 435. Kas jaunystėje ponui Dievui in akis spjovė, tas jam atsilieps ant senatvės ir savo glėbiu apkabinus užlaikys.
 436. Atsimena liga jaunystės.
 437. Jaučiu bebūdamas, nebaubsi kaip bulius.
 438. Prigimimas jautresnis už visus sargus.
 439. Javai su kojomis nunešioti.
 440. Motina inbruka krūtį, bet išminties neinbruka vaikams (neindavė vaikui).
 441. Prigimtas ydas, kaip neišzulintum, visados sugrįš.
 442. Ką piktas indės, to ir geras neišims.
 443. Jei gyventina, prasigyvėns, jei vargtina, prasivargs.
 444. Tas negimė, nei gims, kurs duodams neims.
 445. Nepametęs nieieškok.
 446. Nepadėjęs nieieškok.
 447. Vagiui bėgančiam vienas kelias, o ieškančiam daug kelių.
 448. Aš lojau, pakol ingavau, tu verksi, pakol atgausi.
 449. Džiaugies ingijęs (-jusi) it varlė akis.
 450. Dantis sudildęs, proto neingijęs.
 451. Ingimtos ydos sunku užmiršti.
 452. Negera, kad kiaulė injunksta in žirnius.
 453. Noris sėdėčia iki joninių, virintų puodą iki petrinių, tik turiu eiti nevalgęs.
 454. Ik čėsui puodas vandenį neša.
 455. Daug klausyk, o mažą kalbėk.
 456. Šunies kailio klausysi, kad manęs neklausai.
 457. Koks klausimas, toks atsakymas.
 458. Ant š. Jacko valgyk šviežių kviečių klecką.
 459. Graži klėtkla, negražus paukštis.
 460. Nepasikliauk labai protui tavo.
 461. Pikoja ožka vilkui klievo.
 462. Kliudytas kelmas dangun negali lipti.
 463. Kam klius, tam klius, o tam striukiui bus.
 464. Kam ne kam, o bizniui teks (R_4).
 465. Retam teklojasi daug kalbėti, o neišsišnekėti.
 466. Ko nenumanai, to ir negirk.
 467. Ko brido, tą ir užbrido, ko ieškojo, ir rado.
 468. Ko lendi it yla iš maišo.
 469. Kojomis žemės neišgyvensi.
 470. Koks darbas, tokia alga.
 471. Koks tėvas, toks ir sūnus.
 472. Kokia galva, tokia kalba.

473. Kol gauročius nupliks, plikis nušals.
 474. Kol riebasis suliesės, liesasis padvės.
 475. Kur nēr kančių, ir nēr maldų.
 476. Kąsnis malką veda.
 477. Nukrito kopetų nepastatęs; nuskendo liepto nepamatęs.
 478. Prie kopūstų bliūdo vyras, prie dalgio svirplys.
 479. Kurį Dievas nori koroti, pirma atjema protą.
 480. Kad suvalgei košę, imk ir puodą.
 481. Nuvirto nuo koto it kopūsto galva ar grybas.
 482. Kad giltinė paėmė kirvį, tegul rauna ir kotą.
 483. Kas gimęs kovu, tas kovas, kas povu, tas povas.
 484. Duktė, nesukrovus kraitį, nemiega pokaitį.
 485. Mainininko vartuose varnai krankioja.
 486. Ant duobės kranto jau stoviu, tiktai reikia ingriūti.
 487. Iš kailio utelės neiškrapštysi.
 488. Iš tolo marias išlakti, o priėjęs nei krašto.
 489. Jau svieto krašte durnesnis negali būti.
 490. Ir platu su kraštu, ir gilų su dugnu.
 491. Viena kregždė nepadaro pavasario.
 492. Bekrimsdamas dantį atkando.
 493. Geriaus lipti in kalną, nekaip kristi.
 494. Geriaus krividos datirti, nekaip pačiam daryti.
 495. Kalvis žiežirgų, krovėjas ar mynėjas dulkių nesibaido.
 496. Krūmuose visuomet daugiau kumpų kreivų medžių nekaip tiesių.
 497. Krūmas yra su ausimis, laukas su akimis.
 498. Kruvino kiekvienas baidosi, pienuotą ikvienas laižo.
 499. Šaltas miegas, kad alus kubile rūgsta.
 500. Kitas kūdikis žodžio bijo, o kitas nei mūšio.
 501. Kožnas ubagas giria savą kuikį.
 502. Ne visi tie yra kukoriai, kurie ilgais peiliais elgiasi.
 503. Liežuvis sauso niekas neklauso.
 504. Kurio kulėje šruotai, to ir vaikai.
 505. Gerą paukštį su dviem kulipkom šauna.
 506. Prieš kalną gera eiti, o nuo kalno ir kūliais nusirti.
 507. Žmogus šaudo, Dievas kulkas nešioja.
 508. Kultuvė nei verpėja, nei audėja, bet velėtoja.
 509. Prie kūmos netolimas kelias.
 510. Ant kumelės joji, o kumelės ieškai.
 511. Pritiko kaip kumštis ant akies.
 512. Dievui dūšia, žemei kūnas, velniui šūdas.
 513. Katė glostoma kuprą stato.
 514. Savo kupros nė vienas nemato, in svetimą visi žiūri.
 515. Mažas kupstas didį vežimą gožia. (verčia)
 516. Kur eisi, save atrasi.
 517. Kur arklys aviųų papiltų neėda?
 518. Bijosi kaip kurmis kelio.
 519. Ant vieno kurpaliaus siūti.
 520. Kurpės purvų brolis.
 521. Tu krošėsi, aš kakalį kursiu.
 522. Perdega ugnis nekurstoma.
 523. Nebe čėsas kurtus lakinti, einant medžiotų.
 524. Šarka be uodegos, kiemas be šunies, akla trioba, kurti namai.
 525. Nekviestam nesiūloja nei siūlo.
 526. Kvietęs in talką, gavau malką.
 527. Doras gyvenimas labiaus mokia, nekaip gudrūs žmonės.
 528. Žmogau, tegul tave žmonės daugiau myli, negut bijosi.
 529. Ne laikas šunis lakinti, kad vilkas bandoje.
 530. Ir duris uždarius, laikas bėga.
 531. Laiku dirvų neišdirbus, usnys tau išdygs.
 532. Kas išlaiko par žiemą prie pečiuko, tas pavasaryje turės piemeniuką.
 533. Laimės ir replėmis nepritrauksi, o nelaima pati ateina.
 534. Pribūk, laime, atsiras gentys ir prieteliai.
 535. Laimingą žmonės garbina.
 536. Laimingas žmogus, kurį svetimas datyrimas mokia.
 537. Svetimus daržus laistai, saviesiems džiūstant.
 538. Jei valgyti neprivalgei, laižyti neprilaižysi.
 539. Ko neprivalgei, neprilaižysi (R₁).
 540. Laižosi kaip šuva dešrą (R₁ muilą) prarijęs.
 541. Kuri katė pieno nelaka?
 542. Žino katė pieną paliejus (R₁).
 543. Kur šuva laka, ten ir loja.
 544. Kame losi, ten ir laksi.
 545. Taip čia svečiai lankosi, jog ir trioba par metus nešluota.
 546. Zuikis bijosi ir lapo.
 547. Semk lapus, daugiau nieko nebus.
 548. Kaip šūdas po lapu (R₁).
 549. O vyruti, lapei atidavei žąsis ganyti.
 550. Ir boba pažįsta nedėlią, išvirusi lapienę su lašiniais.
 551. Laukai gali toli regėti, o giria toli girdėti.
 552. Cigono ir vagies klėtyje už rankos nenutvėręs, lauke nesugausi.
 553. Laukas gimęs, laukas ir iškarš (R₁ dvės).
 554. Apgaudinėja kaip leišis.
 555. Leki kaip sakalas, tupies kaip vabalas.
 556. Aukštas miškas: liemu liemenį plaka.
 557. Kam lengvai ateina, tam lengvai ir išeina.
 558. Lengviaus yra lipti, nekaip dribti.
 559. Svetys in triobą, o svečio akys ant lentynos.
 560. Nelepink vaikus: su rykšte nenuvarysi in kapus, su pyragu neparvadinsi.
 561. Invysi Dievą medžian - nei su pyragu neišprašysi, nei su botagu neišvarysi (R₁).
 562. Lėtoja (R₁ tykioja) kiaulė gilesnę šaknį knisa.
 563. Pikčiausis žmogus, dovanas gavęs, lėtesniu randasi.
 564. Liežuvis mažas mėsos stukelis, tas žmogų pakaria ir palaidžia.
 565. Liežuvio marias išlaka, o nagais subinės neiškrapšto.
 566. Tavo liežuvį pondžius šuniui žadėjęs, tau indėjęs.
 567. Tavo liežuvis kaip meletos (žolna).
 568. Vėjas liovėsi apie pusdienį.
 569. Pradėjęs nedorai, bent liaukies pagalop.
 570. Liepto galą prilipo.
 571. In lieptą žmogelis paverstas.
 572. Lengviaus yra liepti, negu dirbti.
 573. Lig (R₁ kolei - užtekės) saulė patekės, rasa akis išės.
 574. Liga ne sesuo.
 575. Liga raita atjoja, pėsčia išeina.
 576. Liga ateina nevadinama.
 577. Ne kožnas jautis lygiai traukia.
 578. Su dešine ar kaire - vis lygu.

1994 m. lapkritis - 1995 m. balandis

Lapkritis

3 d. - Anykščių koplyčioje parodos, skirtos Vėlinėms, atidarymas. Eksponuoti darbai iš Vilniaus Dailės akademijos fondų. Dalyvavo menotyrininkai, giedojo Vilniaus Dailės akademijos kamerinis choras.

5-6 d. - Miesto dienos minėjimo renginiai.

Kultūros rūmuose mokslinė konferencija, skirta Lietuvos pasipriešinimo sovietiniams okupantams 50-osioms ir "Algimanto" partizanų apygardos žuvimo 45-osioms metinėms.

Parodos "Lietuvos laisvės kelias" atidarymas. Literatūrinė muzikinė kompozicija.

Išvyka į "Algimanto" apygardos partizanų kovas menančias vietas.

Vaižganto valanda.

Anykščių šv. Mato bažnyčios choristai (Vadovas Rimvydas Griauzdė antras iš kairės)

Istorikas Gintaras Vaičiūnas pasakoja anykštėnams apie Algimanto apygardos partizanų kovą prieš okupantus

6 d. Muziejaus televizijos studijos laidoje ke-liauta Vaižganto takais, Storių kalvomis, prisimintas pirmasis Anykščių fotografas Skiemonių vargonininkas Juozas Survila, giedojo Debeikių moterys.

14 d. - Anykščių koplyčioje koncertavo Regina Maciūtė ir fortepijoninis trio "Musica camerata Baltica".

19 d. - Kultūros rūmuose folklorinio ansamblio "Valaukis" (vad. Violeta Juciuvienė) dešimtmečio vakaras.

Centrinėje bibliotekoje paroda "Aš diemėdžiu žydėsiu", skirta S.Nėries 90-osioms gimimo metinėms.

23 d. - Kultūros rūmuose iškilmingas vakaras, skirtas Lietuvos kariuomenės dienai.

25 d. - Anykščių koplyčioje S.Nėries poezijos vakaras. Poetės rinkinį "Prie didelio kelio" pristatė literatūros kritikas V.Sventickas, eiles skaitė aktorius L.Noreika.

Muziejaus salėje susitikimas su tautodailininke iš Šiaulių L.Jasiūniene.

Tautosakos rinkėja, kraštotyrininkė, dainininkė ir pasakorė Ona Tuskenytė, atšventusi savo 90-metį

Gruodis

10 d. - Centrinėje bibliotekoje išeivijoje išleistų knygų apie Lietuvą paroda "Praeitis - langas į ateitį".

Muziejaus televizijos studijos laidoje papasakota "Algimanto" apygardos štabo žūties istorija, susitikta su senaisiais Mačionių kaimo žmonėmis, koncertavo "Valaukio" ansamblis.

14 d. - Anykščių Šv. Mato bažnyčioje giedojo solistas R. Vešiota ir V. Vyšniauskas, vargonavo A. Vasiliauskas.

16-17 d. - Anykščių ir Kavarsko bažnyčiose, Anykščių koplyčioje, miesto mokyklose Vilniaus Pedagoginio universiteto choro "Ave vita" kalėdiniai koncertai.

21 d. - Anykščių koplyčioje senovines giesmes giedojo Debeikių parapijos moterys.

26 d. - Anykščių koplyčioje kraštotyrininkės Onos Tuskenytės 90-mečio minėjimas, jos vadovaujamo etnografinio ansamblio koncertas.

26-31 d. - Kultūros rūmuose anykštėnų gėlininkų kalėdinių ir naujametinių puokščių paroda.

31 d. - Muziejaus televizijos studijos laidoje prisimintas muziejininkas A. Pakalnis, kalbėtasi su kaimo istorijos metraštininku J. Baniu, su katalikiškos klasės mokytoja A. Daugilyte.

Sausis

3 d. - Anykščių koplyčioje paroda iš Vilniaus dailės akademijos fondų.

7 d. - Anykščių koplyčioje ir Andrioniškyje rašytojo Antano Biliūno 90-mečio minėjimas.

Režisieriui Vytautui Germanavičiui paskirta pirmoji Boriso Dauguviečio premija už ilgametį darbą propaguojant lietuviškąją dramaturgiją ir A. Kazakevičienės pjesės "Kaip velnias akmenį nešė" pastatymą Viešintų klojimo teatre.

13 d. - Kultūros rūmuose Kauno tremtinių choro spektaklis-misterija "Iš mirties pareinu". Vadovas Antanas Paulavičius.

15 d. - Kultūros rūmuose vakaras, skirtas Antano Baranausko 160-sioms gimimo metinėms. Dalyvavo Vilniaus Arkikatedros klebonas monsinjoras K. Vasiliauskas, Kauno valstybinis choras (vad. P. Bingelis), aktoriai E. Stancikas, V. Ko-

Anykštėnų aplankyta Seinų katedra ir...

Antano Baranausko poezijos skaitovai aktoriai V.Kochanskytė ir E.Stancikas

maloni naujiena - ten, Antano Baranausko palaidojimo vietoje, atsiradusi lenta jau ir su lietuvišku užrašu

chanskytė, R. Staliliūnaitė, Anykščių folkloriniai ansambliai "Puntukis" ir "Valaukis".

Vakaro metu pagerbti A.Baranausko paminklo autoriai Nacionalinės premijos laureatai: A.Sakalauskas ir R.Krištopavičius.

17 d. - Anykščių pašte vokai buvo antspauduojami specialiu žymekliu, skirtu A.Baranausko 160-osioms gimimo metinėms.

18 d. - Anykščių koplyčioje koncertavo solistė J.Leitaitė ir pianistė G.Ručytė-Landsbergienė.

21 d. - Troškūnų vienuolyne tradicinė folkloro šventė "Pa-

Jaunojo Antano Baranausko vaidmens atlikėjas aktorius E.Stancikas

dainuokime suėję".

28 d. - Grupė Anykščių rajono lituanistų ir kultūros darbuotojų Seinų katedroje dalyvavo A.Baranausko 160-mečio minėjime.

Muziejaus televizijos studijos laida, skirta A.Baranausko jubiliejui.

30 d. - Vilniaus Dramos teatre A.Baranaus-

ko 160-mečio minėjime dainavo Anykščių trio (J. Marciukienė, E. Petrokienė, S. Pakalnienė) ir ansamblis "Valaukis".

Vasaris

4-5 d. - Anykščių folklorinis ansamblis "Valaukis" (vad. V. Juciuvienė), bažnyčios jaunimo choras (vad. R. Griauzdė), aktoriai V. Kochanskytė ir R. Abukevičius su A. Baranausko giesmių, dainų ir poezijos programa koncertavo Sedoje, Varniuose, Telšiuose.

11-12 d. - Kultūros rūmuose Lietuvos televizija filmavo laidą "Užėikit, sveteliai" - dalyvavo visi kultūros rūmų meno mėgėjų kolektyvai ir atlikėjai.

16 d. - Kultūros rūmuose Lietuvos valstybės at-

Anykščių kultūros rūmų scenoje buvo pagerbti Nacionalinės premijos laureatai, paminklo Antanui Baranauskui kūrėjai skulptorius Arūnas Sakalauskas ir architektas Ričardas Krištopavičius

kūrimo dienos šventinis minėjimas.

Kovas

4 d. - Muziejaus televizijos studijos laidoje pasidalinta įspūdžiais iš kelionės į Seinus, savo kūrybą skaitė "Marčiupio" literatų klubo narys A. Navickas, bendraui

su Anykščių muzikos mokyklos auklėtiniais ir pedagogais, pagerbtas mokytojos D. Kunčinių atminimas.

10 d. - Kultūros rūmuose vakaras koncertas, skirtas Nepriklausomybės atstatymo penktosioms metinėms.

Muziejaus salėje paroda, skirta Kovo 11-ajai.

23 d. - Koplyčioje atidaryta tautodailininko R. Matulionio medžio skulptūrų paroda iš Rokiškio muziejaus fondų.

24 d. - Koplyčioje M. Martinaičio poezijos vakaras.

26 d. - Kultūros rūmuose Anykščių rajono vaikų saviveiklinių kolektyvų šventė "Žaidžiamieji teatrai", skirta Br. Buivydaitei 100-osioms gimimo metinėms.

Anykščių kultūros rūmų scenoje Antano Baranausko giesmes gieda Kauno choras

Visos Lietuvos televizijos žiūrovus laidoje "Uželkit, sveteliai" linksmino anykščių meno mėgėjų kolektyvai

Balandis

1 d. - Muziejaus televizijos studijos laidoje prisiminta Kovo 11-oji, klausytasi literatės J. Cibienės kūrybos, Anykščių rajono bažnytinių chorų.

Koplyčioje dailininko A. Latėno tapybos darbų paroda.

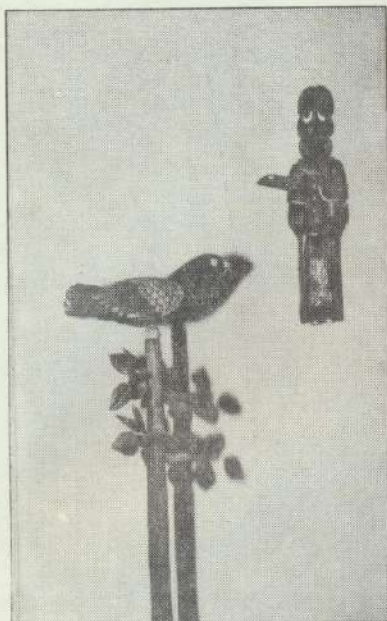
Literatūrinės-muzikinės savaitės, skirtos A. Vienuolio-Žukausko ir J. Biliūno gimimo datoms paminėti, renginiai Anykščių koplyčioje:

2 d. - Muziejinių B. Gliaudienės kūrybos popietė "Tokį žodį noriu ištarti".

3 d. - K. Ostrausko monodrama "Vaižgantas". Aktorius F. Jakšys.

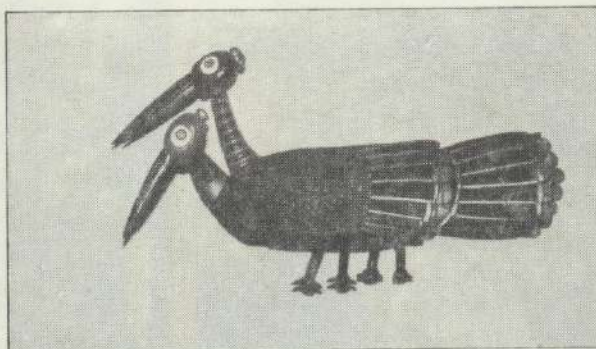
7-16 d. - Anykščių kultūros rūmuose rajono tautodailininkų darbų paroda.

7 d. - A. Baltakio knygos "Apvirtę Grižulo ratai" pristatymas. Dalyvavo autorius ir Rašytojų sąjungos pirmininkas

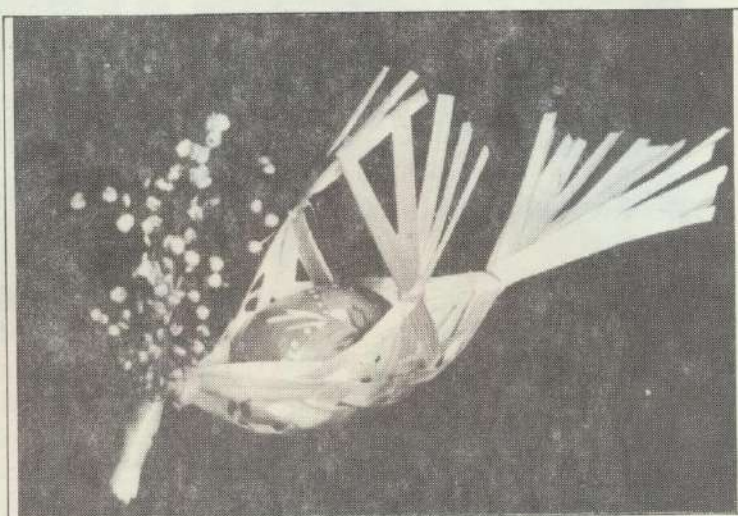

Gausu buvo ir pynėjų, ir drožėjų darbų tradicinėje rajono tautodailininkų darbų parodoje

Jono JUNEVIČIAUS nuotraukos

Aplankiusius Roberto Matulionio parodą stebino fantastiniai mediniai paukščiai

V.Sventickas.

9 d. - Šiaulių šv. Ignaco bažnyčios choro koncertas, vadovė M.Žibūdienė.

11 d. - M.K.Čiurlionio kvartetas atliko J.Haydno "Septynis paskutinius mūsų išganytojo žodžius ant kryžiaus".

17 d. - Pirmosios Miesto šeimos dienos renginiai:

Anykščių šv. Mato bažnyčioje šv. Mišios už miestą ir jo gyventojus, giedojo Sigutė Trimaikaitė; A.Vienušio mokykloje bendras pasitarimas - kaip augti mums visiems kaip miesto šeimai, kur vieno bėda yra visos šeimos rūpestis; margučių ridenimo šventė;

Šventinis vakaras kultūros rūmuose.

20 d. - Koplyčioje Roberto Keturakio poezijos vakaras "Atviriau aš pasakyti negalėjau". Dalyvavo poetas R.Keturakis, aktoriai R.Staliliūnaitė, E.Stancikas, L.Zarubaitė, S.Bagaliūnas, skaitovė D.Kazlauskienė.

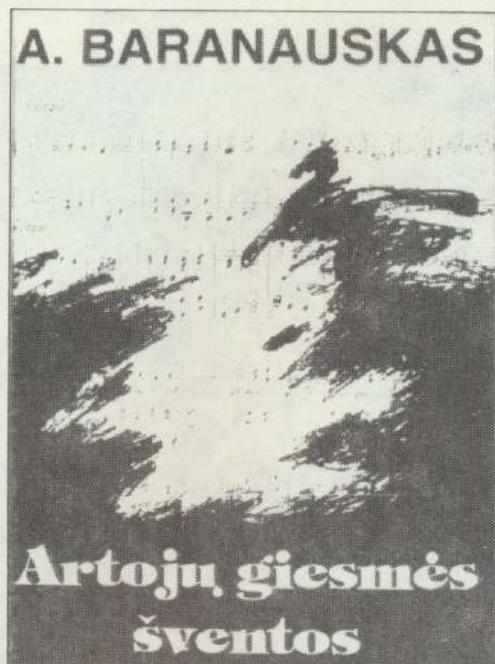
25 d. - Koplyčioje kamerinės muzikos ansamblio "Musica humana" ir solistės J.Leitaitės koncertas.

26 d. - Koplyčioje dailininko A.Stausko akvarelės ir tapybos darbų parodos atidarymas.

29 d. - Muziejaus televizijos studijos laidoje susitinka su Anykščių meru S.Nefu, bendrauta su burbiškiečiais, su literate B.Gliaudiene, pabuvota šventėje "Pažaiskime teatrą".

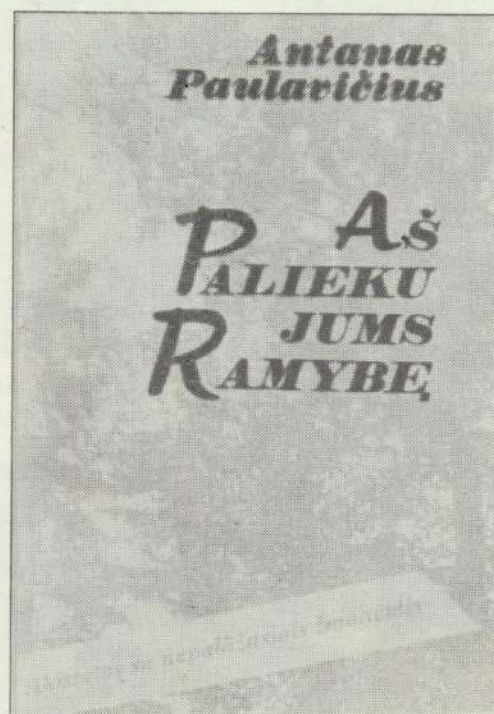
Parengė Vida ZASIENĖ

Gražiai pagerbė mūsų literatūros klasiko atminimą Lenkijoje gyvenantys lietuviai, neseniai išleidę knygą **A. Baranauskas "ARTOJŲ GIESMĖS ŠVENTOS"**, kur greta poeto giesmių tekstų pateikiamos ir gaidos. Leidinys atkreipia dėmesį ir dideliu savo formatu, gera poligrafine kokybe. Parengtas ir išleistas su meile ir pagarba Seinų vyskupo, mūsų tautos dainiaus palikimui.

"Dokumentinių apybraižų knygoje piešiami žinomų mūsų Tėvynės žmonių - Antano Miškinio, Antano Kučingio, Bernardo Brazdžionio, vysku-

po Pauliaus A. Baltakio, taip pat eilinių partizanų nuoširdžių patriotų, perėjusių visus raudonojo pragaro ratus, - gyvenimai, kančios, kovos ir mirtys. Autorius labai jautriai ir sumaniai prakalbina savo apybraižų herojus, atskleidžia skaitytojui daug nežinomų įvykių ir faktų, pasipriešinimo okupantams epizodų" - taip pristatoma nauja iš Anykščių kilusio šių dienų dainiaus **Antano Paulavičiaus** knyga "AŠ PALIEKU JUMS RAMYBĘ". Drauge su autoriumi tikimės, jog ši knyga ne vieną skaitytoją privers susimąstyti ir suvokti, kas yra Tėvynė, Laisvė, Teisybė.

Anykščių A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus leidinys

ANYKŠČIAI

1995-ųjų pirmas pusmetis

Redakcijos adresas: A. Vienuolio 4, 4930 Anykščiai, tel. 5 15 54. SL 684. Spaudė AB "Panevėžio spaustuvė", Beržų g. 52, 5319 Panevėžys. Tiražas 1000. Užsakymo Nr.

RENGĖ:

Alma AMBRAŠKAITĖ (palikimas)
Vytautas BALČIŪNAS (kultūrologija)
Daiva GADLIAUSKAITĖ (personalijos)
Jonas JUNEVIČIUS (fotografija)
Skaidrė RAČKAITYTĖ (dailininkė)
Vygandas RAČKAITIS (redaktorius)
Milda TELKSNYTĖ (ats. sekretorė, literatūra)
Antanas VERBICKAS (istorija)
Vida ZASIENĖ (palikimas, kronika)

***Tai tik maža dalelė darbų, eksponuotų
rajoninėje tautodailės parodoje***

Jono JUNEVIČIAUS nuotraukos

